

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS

ULUSLAŞMA SÜRECİ İÇERİSİNDE EĞİTİM VE KÖY ENSTİTÜLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Ali KİRİKTAŞ

ANKARA, 2019

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ VE SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS

ULUSLAŞMA SÜRECİ İÇERİSİNDE EĞİTİM VE KÖY ENSTİTÜLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Ali KİRİKTAŞ

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Halil İbrahim ÜLKER

ANKARA, 2019

KABUL VE ONAY

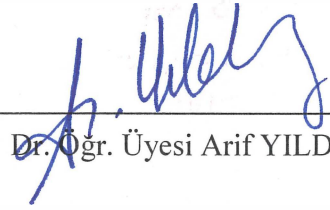
Ali KİRİKTAŞ tarafından hazırlanan “Uluslaşma Süreci İçerisinde Eğitim ve Köy Enstitüleri başlıklı bu çalışma, 17/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail BİRCAN (Başkan)

Prof. Dr. Halil İbrahim ÜLKER (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Arif YILDIZ

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

17/Mayıs/2019

Ali KİRİKTAŞ

ÖZ

KIRIKTAŞ, Ali. Uluslaşma Süreci İçerisinde Eğitim ve Köy Enstitüleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Uluslaşma süreci içerisinde yeni bir toplum modeli yaratma amacı taşıyan bunu uyguladığı eğitim ve öğretim programıyla sağlamaya çalışan Köy Enstitüleri ele alınmıştır. Çalışma üç bölümden gelmiştir. Osmanlı dönemi eğitim, Cumhuriyet dönemi eğitim çalışmaları ve o dönemde yapılan devrimler ve sonrasında kurulan Köy Enstitüleri ele alınmıştır. Köy Enstitüleri biranda ortaya çıkan ve biranda eğitim vermeye başlayan bir kurum olmamıştır. Enstitüleri ortaya çıkaran nedenler ile birlikte eğitim ve öğretim niteliği anlatılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Verdiği eğitim ve öğretim Köy Enstitülerinin diğer eğitim kurumlarından farklı olduğunu göstermiştir; çünkü enstitüler köylere öğretmen yetiştirmekten ziyade çok yönlü lider yetiştire amacı gütmüştür. Bu çalışmanın sonucunda ise Köy Enstitüleri ülkenin sorunu olan eğitim ve öğretim üzerinde durmuş, aydınlanma ve yeni toplum meydana getirmenin ilk adımı köylerden başlaması gerçeğini ortaya koymuştur. Bununla beraber köylerden kentlere göçü engellemiş, kültür devrimini ulus devlet anlayışına bağlı gerçekleştirmeye çalışmıştır. Aydın bir sınıf oluşturmak yerine milleti aydın bir toplum haline getirme amacı taşıdığı görülmüştür. Öğrenci odaklı ve eğitimde eşitlik anlayışına bağlı kalan toplumsal dayanışmanın, teorik ve pratik bilgilerin beraber öğretildiği ezberci eğitim yapısına karşı olan bir eğitim kurumu olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Köy Enstitüleri, Eğitim- Öğretim, Cumhuriyet Devrimleri, Ulus Devlet, Kültür Devrimi.

ABSTRACT

KİRİKTAŞ, Ali. European Union's Interaction with Drug Policies with Turkish Public Policies, Master Thesis, Ankara, 2019.

Village Institutes, which bear the purpose of creating a new model of society within the process of nationhood and try to achieve this through its education and training programs, is the research subject of this thesis. This thesis comprises of three parts. Ottoman era education, republican era education works and revolutions as well as Village Institutes that was established later are considered in the extent of this thesis. Village Institutes was not suddenly come out and commenced to give education. Beside the grounds that caused the Village Institutes, the quality of education and training were tried to be explained. The education and training, which were given by Village Institutes show that they are different than other education institutions. The reason of this distinction is the purpose of Village Institutes which aims to raise multifaceted leaders rather than mere teachers. In conclusion it can be stressed that Village Institutes took the problems of the country as focal points, which are education and training, and expressed the necessity that the first step of creating a new society and enlightenment must be taken in the context of villages. Moreover, these institutions prevented the immigration from villages to cities and tried to realize cultural revolution within the notion of nation-state. They aimed creating an enlightened nation rather than creating an enlightened class. It can be observed that they taught student oriented and egalitarian that committed to communal cooperation, theoretical and practical knowledge together. Village Institutes were founded as an educational establishment against rote-learning based education system. Finally, as a method, content analysis is utilized.

Key Words: Village Institutes, Education-Training, Republican Revolutions, National Revolution and Cultural Revolution

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
ÖNSÖZ.....	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	7
1. TANZİMAT ÖNCESİ OSMANLI EĞİTİM SİSTEMİ	7
1. 1. Mektep ve Medrese	7
1.1.1. Mektep	7
1.1.2. Medrese.....	8
1.1.2. Enderun: Saray Mektebi.....	9
1.2. TANZİMAT DEVRİNDE EĞİTİM POLİTİKASI	11
1.2.1. Eğitim Alanında Yapılan Bazı Çalışmalar	11
1.2.2. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Çalışmaları	12
1.3. OSMANLIDA ORTAÖĞRETİM KURUMLARI.....	13
1.3.1. Rüştîyeler, İdadiler ve Sultaniler	13
1.3.1.1. Rüştîyeler	13
1.3.1.2. İdadiler	15
1.3.1.3. Sultaniler	15
1.4. YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMLARI.....	17
1.4.1. Darülfünun	17
1.4.2. Sivil Yüksek Okulları	18
1.4.3. Askeri Okullar	18
1.5. AZINLIK VE YABANCI OKULLAR.....	19

1.5.1. Azınlık Okulları	19
1.5.1.1. Rum Okulları.....	19
1.5.1.2. Ermeni Okulları	20
1.5.1.3. Yahudi Okulları	20
1. 5. 2. Yabancı Okullar	21
İKİNCİ BÖLÜM	23
2.1. CUMHURİYET ÖNCESİ GENEL BİR BAKIŞ VE TOPLUMUN DURUMU	23
2.2. YENİ TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN KURULUŞU VE ALTINDA YATAN TEMEL ARGÜMANLAR	24
2.2.1. İzmir İktisat Kongresi	25
2.2.2. Toprak Reformu	26
2.2.3. İş Bankasının Kurulması	29
2.2.4. Teşvik-i Sanayi Kanunu	30
2.3. ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM ÇALIŞMALARINA GENEL BAKIŞ	33
2.3.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu	35
2.4. CUMHURİYET DÖNEMİNİN İLKELERİ VE BU İLKELERİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR	37
2.4.1. Atatürk'ün Çağdaşlaşma Yolunda İlk Adım Olarak Kabul Ettiği Alfabe, Kültür ve Eğitim Konusunda Bazı Görüşleri	37
2.4.2. Latin Harflerinin Kabulü Öncesinde Hazırlıklar ve Bu Hazırlıklar Çerçevesinde Meydana Gelen Tartışmalar:	39
2.4.3. Harf Devrimi	41
2.4.4. Millet Mektepleri	43
2.4.5. Halkevleri	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	47
3.1. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULUŞU	47
3.1.1. Köy Enstitüleri Kurulmadan Önce Ülkenin Genel Durumu.....	47

3.4. KÖY ENSTİTÜLERİNİ MEYDANA GETİREN TOPLUMSAL VE EKONOMİK KOŞULLAR.....	48
3.4.1. Toplumsal Alanda Yeniliklerin ve Kalkınmanın Gerekliği	48
3.4.2. Ekonomik Yaşamın Kötü Koşulları.....	49
3.5. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULMASI	51
3.5.1. Köy Enstitülerinin Kuruluş Felsefesi.....	52
3.5.2. Köy Enstitüleri ve 3803 Sayılı Kanun'un Önemi	53
3.5.3. Köy Enstitülerinin Kuruluş Yerleri Bu Yerlerin Özellikleri.....	56
3.5.4. Köy Enstitülerine Öğrenci Alımı.....	57
3.5.5. Köy Enstitülerinde Öğretmenlerin Temini	59
3.5.6. Usta Öğreticiler	61
3.6. 4274 SAYILI ÖRGÜTLENME YASASI.....	62
3.7. KÖY ENSTİTÜLERİNİN ÖĞRETİM İLKELERİ	66
3.7.1. Öğretim İlkeleri	67
3.7.2. Öğretim Programlarının Deneme Evresi	68
3.7.3. 1943/1947/1953 yıllarında uygulanan öğretim programları.....	70
3.7.3.1. 1943 Öğretim Programı.....	70
3.7.3.2. 1947 Öğretim Programı.....	72
3.7.3.3. 1953 Öğretim Programı.....	73
3.8. KÖY ENSTİTÜLERİNDE GÜNLÜK YAŞAM VE YAPILACAK İŞLERİN TAKVİMİ	75
3.9. YÜKSEK KÖY ENSTİTÜLERİ	76
3.10. KÖY ENSTİTÜLERİNİN BÜTÇE KAYNAKLARI	79
3.11. KÖY ENSTİTÜLERİ HAKKINDA YAPILAN YORUMLAR.....	83
3.11.1. İsmet İnönü	84
3.11.2. Ferit Oğuz Bayır	84
3.11.3. Sabahattin Eyüboğlu	84

3.11.4. Uğur Mumcu	85
3.11.5. Yaşar Kemal.....	85
3.11.6. Fakir Baykurt	86
3.11.7. Fay Kirby.....	86
3.11.8. Prof. John Dewey	86
3.11.9. Prof. Arnold Toynbee.....	86
3.12. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASI	87
3.13. KÖY ENSTİTÜLERİNE KARŞI SAĞ VE SOL EĞİLİMLİ KESİMLERİN ELEŞTİRİLERİ.....	88
3.13.1. Sağ Görüşe Sahip Kesimlerin Köy Enstitülerine Yönelik Eleştirileri	88
3.13.2. Sol görüşe sahip kesimlerin Köy Enstitülerine yönelik eleştirileri	89
3.14. KÖY ENSTİTÜLERİNDE SANAT	91
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA	101
ÖZGEÇMİŞ.....	107

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.	: Aktaran
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
Md.	: Madde
Öz	: Özet
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Mülteci ve Çiftçilere Dağıtılan Topraklar (1934).....	28
Tablo 2. 2510 Sayılı İskân Kanunu Hükümlerine Göre Dağıtılan Toprak Miktarları (1934-1938)	29
Tablo 3. Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan Faydalanan İşletmelerin Kuruluş Tarihlerine Göre Dağılımı	32
Tablo 4. 15.10.1946 yılından itibaren Köy Enstitüsü Öğretmenlerin Eğitim Durumu	60
Tablo 5. Pazarören Köy Enstitüsü'nde Üretilen Malzeme.....	80
Tablo 6. Çifteler Köy Enstitüsü'nde Üretim (1945-46)	81
Tablo 7. Akçadağ Köy Enstitüsü'nde Hayvancılık (1947)	82
Tablo 8. Cilavuz Köy Enstitüsünde Hayvancılık (1944)	82
Tablo 9. Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde Hayvancılık (1945)	82

ÖNSÖZ

Bir toplumun medeniyet yolunda ilerlemesinde en önemli etken ve unsur eğitimidir. Eğitim bir ulusun yapılanmasında çok önemli roller üstlenir. Yapacağı yeniliklerde bir nevi yol göstericidir. Çünkü muasır medeniyetler seviyesine çıkmada ekonomik anlamda güç olmanın yanı sıra eğitim faktörü de önem arz etmektedir. İşte birçok konuda örnek teşkil etmiş köy enstitüleri ulusal alanlarda araştırma konusu olmanın yanı sıra uluslararası alanda da dünya eğitiminde araştırma konusu olmuş ve birçok ülkenin arşivinde yer almıştır. Köy Enstitülerinin kapatılmaları 50 yılı aşkın bir süredir kapatılmış olmalarına rağmen hala tartışma konusudur.

Bu çalışmada Köy Enstitülerinin araştırılmasının ilk nedeni dünya çapında gözetim altına alınan ve dünyanın ilgisini çeken bu eğitim kurumunun uluslaşma bağlamında bir eğitim analizini yapabilmek için araştırma gereği duyuldu. Bir başka neden ise Anadolu'da bir köyde büyümüş olmam köylüyü eğiten, modern tarım yapmayı öğreten, köylüyü kültür ve bilgi sahibi yapmaya çalışan, ulusal değerlerini öğretmeye çalışan köy çocukları ile kentlerde yetişen çocuklar arasında bu farkı indirmeye çalışan bu eğitim kurumunu araştırma sorumluluğunu kendimde hissetmem beni bu çalışmaya sevk etti. Burada amaç elden geldiğince Köy Enstitüleri ile ilgili yazılan kaynaklardan faydalanıp olayları ve sonuçları Tarihsel akışa uygun ve objektif bir şekilde ele almaktır.

Sözlerime son verirken bu tez konusunu eğitime her zaman önem veren ve desteklerini her daim sürdüren babam Mehmet KIRIKTAŞ' a ithaf ediyorum.

GİRİŞ

Eğitim; bireyin yapısını etkileyen ve bireylerden yola çıkarak toplumsal yaşamını düzenleyen bir süreçtir. Sosyalleşmenin en önemli faktörü eğitimidir. Bireyin yaşamı boyunca bireyin varlığını etkileyen bir alandır.

Tarihte kurulan bütün devletler kendilerine özgü bir eğitim sistemi geliştirmeye çalışmışlardır. Bu devletlerden en önemlilerinden biri ise Osmanlı Devletidir. Osmanlı Devleti kurulduktan sonra göçebe ve yarı göçebe yaşam tarzını terk etmiştir. Yerleşik hayata geçmesiyle birlikte kentleşme anlayışı Osmanlı Devleti'nde önem arz etmeye başlamıştır, buda farklı bir eğitim anlayışının temellerinin atılmasına neden olmuştur. Tabi yerleşik hayata geçen Osmanlı Devleti kendinden önce kurulan Türk devletlerinin eğitim anlayışını tamamıyla terk etmemiştir. Bunların üzerine bir şeyler katarak kendine özgü eğitim anlayışını oluşturmuştur.

Bu çalışma üç bölümden meydana gelmektedir:

Birinci bölümde Osmanlı eğitim sistemi. Osmanlı Devleti'nde eğitimde gerileme ve yozlaşma Fatih döneminden itibaren baş göstermeye başlamıştır. Gerileme döneminde beşik uleması sisteminin gelmesiyle eğitim tamamen yozlaşmıştır. Ağırlıklı olarak Tanzimat Dönemi ve sonrası bu kapsamda Sivil ve askeri okullar, yüksek öğretim kurumları üzerinde kısaca durulacaktır.

İkinci bölümde ise Atatürk dönemi eğitim politikaları, Cumhuriyet dönemi köy, köylü, köycülük, Tevhidi-i Tedrisat kanunu bilhassa önemli bu konu üzerinde durulup, halk evleri, millet mektepleri ve harf devrimleri üzerinde durulup bilgi verilecektir. Cumhuriyet döneminde halkın büyük kesimi okuma-yazma bilmiyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında Tevhid-i Tedrisat kabul edilmiştir. Bu kanunla beraber Cumhuriyet döneminde bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlardan biri bütün okulların Maarif Nezaretine bağlanması kararıdır. Okuma yazma seferberliği başlatılmış, millet mektepleri açılmıştır. Latin Harflerinin kabulü, kadın eğitimine önem verilmesi yani okuma yazma eşitliğinin getirilmesi, eğitimde demokratikleşme, milli değerlerin tekrar hatırlanması ve milli dil bilincinin oluşması için birtakım çalışmaların yapılması bunun sonucu olarak Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunun kurulması bu dönemin önemli gelişmeler arasında yer almaktadır.

Yeni kabul edilen Latin harflerinin öğretilmesi için yaygın eğitim anlayışı benimsenmiştir. Yani harf devrimi halkın gündelik yaşamının bir parçası haline haline getirebilmek için millet mektepleri açılmıştır. Bu millet mekteplerine alınan yaş aralığı 15-45 yaş aralığındaki kişiler alınmaktadır. Bununla birlikte okumanın köylerde yaygınlaştırılabilmesi için halk okuma odaları açılmıştır. Öte yandan köy yaşamını daha modern hale getirebilmek için Atatürk'ün bizzat çalıştığı “Cumhuriyet Köy Projesi” vardır.

Üçüncü bölümde ise kendi sistemini oturtan köy enstitüleri üzerinde detaylı bilgi aktarılmaya çalışılacaktır. Bu kısımda eğitim programları, öğretmen kaynakları, neden kurulduğu, hedefleri ve enstitülerin yapısı hakkında bilgi verilecektir.

Cumhuriyetin ilk yılları (1920-1935) eğitim konusunda ciddi adımların atıldığı ve Köy Enstitüleri eğitim kurumunun temellini oturttuğu yıllar olarak bilinir. Millî mücadele döneminde eğitim alanında yeni fikirler ve önemli gelişmeler meydana gelmiştir. 15 yıllık (1920-1935) bu süreçte enstitülerin kurulması düşüncesi önem arz etmeye başlamıştır. Zaten İsmail Hakkı Tonguç'un İlköğretim Genel Müdürlüğüne atanması bunun en somut göstergesidir. İsmail Hakkı Tonguç köy enstitüleri sisteminin oluşturulmasında önemli bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Köy Enstitüleri kurulmadan önce köylerde eğitim verecek kişileri küçük bir denemeye tabi tutulmuş ve bunlarda olumlu sonuçlar alındığı görülünce 1937 yılında iki adet köy öğretmeni okullu açılmıştır.

Hasan Ali Yücel 1938 yılında Millî Eğitim Bakanlığına atanmış ve yaptığı önemli çalışmalar sonucunda 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu sonra 4274 Sayılı Köy Enstitüleri ve Köy Okulları Kanununun çıkmasını sağlamıştır.

1940-43 yılları arasındaki dönemde eğitim 3803 sayılı yasanın belirlediği çerçeve içerisinde uygulanmıştır. Bu dönem deneme evresi olarak bilinir. Köy Enstitülerinin 1943 yılı programı incelendiğinde tarım, teknik ve kültür olarak bölümlere ayrıldığı görülür ve üretim ağırlıklı bir eğitim anlayışı olarak karşımıza çıkmaktadır. Köy Enstitüleri orta öğretime en güzel örnektir amaç burada öğretmen yetiştirmenin yanı sıra köye lider, usta yetiştirmeyi de amaçlamıştır. Bunun yanında sağlık memuru da yetiştirmeye başlamıştır. Toplumsal yapıyı yeniden dizayn eden bir yapı, eğitim kurumu olduğunu görmekteyiz. İş içinde eğitim usulü uygulanmıştır. Deneyim, tecrübe ve uygulayarak öğrenme şeklinde sıralanabilir.

Araştırmanın Konusu

Köy Enstitüleri Cumhuriyet Dönemi aydınlanmasında önemli rol olmuştur. Özellikle eğitim alanında yapmış olduğu yeniliklerle Türk milleti için özgün bir eğitim kurumu olmuştur. 1935 yılında hazırlıklara başlanmış, 1937 yılında bir deneme süreci yaşanmış, 1940 yılında ise 3803 sayılı kanunla yasal bir kuruma dönüşmüştür.

Bu araştırmanın konusu eğitim sorunlarına çözüm arayan, dengeli bir toplumsal dönüşüm yapma projesinde kalkınmaya köyden başlayan Köy Enstitülerine yönelik bir çalışmadır. Köy Enstitüleri ele alınmadan önce Cumhuriyet öncesi eğitim hakkında bilgi verilecek ve daha sonra da Cumhuriyet Dönemi eğitim seferberliği hakkında açıklamalarda bulunulacaktır, ayrıca Köy enstitülerinin kurulmasını olgunlaştıran süreçten de bahsedilecektir. Daha sonra eğitmenlerin eğitimi – öğretimi ve köy enstitülerinin kuruluşu ele alınacaktır. Köy enstitülerinin yıl bazında değişen eğitim programları dönem dönem incelenecek, enstitülerin yıl bazında incelenebilmesi için ağırlıklı olarak eğitim analizi üzerinden gidilecektir. Eğitim – Öğretim analizi üzerinden, toplumsal yenileşme, ekonomik problemler irdelenecektir.

Amaç ve Kapsam

Cumhuriyet'ten önce eğitim iki şekilde verilmekteydi: geleneksel eğitim ve modern tarzda eğitim. Bu şekilde yapılan eğitim toplumda ikililiğe neden olmuş bunun yanı sıra eğitim birliğine zarar vermişti. Cumhuriyet dönemindeki eğitim ele alınmadan önce Osmanlı Eğitim sisteminin incelenmesi faydalı olacaktır. Çünkü bir toplumun ya da milletin eğitim sistemini incelerken kendisinden önceki eğitim sistemini ele alınması, mevcut eğitim öğretim kurumlarının kuruluş nedenleri hakkında fikir sahibi olunmasına yardımcı olacaktır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük sorunlarından biri eğitim olmuştur. Eğitim sorunlarına çözüm bulabilmek için çalışmalar yapılmıştır. Yurt içinden ve yurt dışından eğitimciler bu çalışmalar için seferber edilmiştir. Yurt içinden İsmail Hakkı Tonguç başta olmak üzere Hasan Ali Yücel gibi eğitimciler köydeki eğitim problemlerine cevap bulmaya çalışmıştır. Tonguç'un "iş için, iş içinde, iş ile eğitim" temel ilke olarak benimseyerek Köy Enstitülerinin aslında teori eğitim vermenin yanı sıra pratik eğitime de önem verdiğini bu sözden anlayabiliriz. Tonguç'un bu önerisi 17 Nisan 1940 yılında TBMM'ye sunulan tasarıyla birlikte 426 milletvekillinden 278 milletvekilinin oyuyla kabul edilmiştir.

Köy Enstitüleri 1940-1954 yılları arasında faaliyet göstermiş bir eğitim kurumudur. O dönemdeki Üniversite eğitimine bakıldığında sadece teorik bir eğitim öğretim varken, Köy Enstitülerinde hem teorik hem de pratik eğitim mevcuttu. Köy Enstitüleri o dönem eğitim sistemine ışık tutmuş, enstitülerinden yetişen neslin daha üretken olduğu gözlemlenmiştir. Köy Enstitüleri eğitim sistemi hem toplumsal yenileşmeye hem de ekonomiye katkı sağlamıştır, eğitim- öğretim konusunun yanında ekonomi ve toplumsal yenileşme sürecinde araştırılıp incelenecektir.

Sınırlılıklar

Köy Enstitüleri'nin kuruluşu ve uygulamaları ile ilgili olan Türkçe kaynaklardan faydalanılacaktır.

Yöntem

1940 yılından itibaren resmi olarak kurulan Köy Enstitülerinin toplumsal alanda, eğitim- öğretim alanında çağdaş ve ulusal bilinci oluşturacak şekilde kültür devrimini de içine katarak teorik eğitimin yanında pratik eğitimin de nasıl başarılı bir şekilde uygulandığını kitap, makale ve bu konu üzerinde yapılmış tezlerden faydalanarak içerik analizi şeklinde yapılmıştır.

Veri toplama

Köy Enstitüleriyle ilgili yıl yıl belirlenen eğitim programları, amaçları ilkeleri, eğitim ve öğretim uygulamaları işleyişi ve yapısı incelenecektir.

Temel Soru ve Alt Problemler

Araştırmada cevap aranan temel soru; "Köy Enstitüleri nasıl bir projeydi?" şeklinde belirlenmiştir. Bu kapsamda belirlenmiş olan alt problemler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Köy enstitülerinde uygulanan eğitim ve öğretim programları, hocaların niteliği nasıldı? Öğretim yöntemi nasıl gerçekleşiyordu? Köy Enstitülerine alınan öğrencileri köyden mi geliyordu? Enstitülerin öğrencilerini mezun etmek için izlediği yol ve değerlendirme yöntemi nasıldı?
2. Uygulanan bu eğitim toplumsal yenileşmeyi nasıl etkiledi?
3. Köy enstitülerinin ekonomik problemlerin çözümünde katkısı nasıl oldu?

Araştırmanın Önemi

Ülke nüfusunun %80'i köylerde yaşıyordu ve köy halkı dönemin koşullarına uyum sağlayacak bir eğitim öğretim almamıştı. Köy Enstitüleri köyde yaşayan toplumu eğiterek günün koşullarına ayak uydurtmaya çalışmış bununla birlikte uygulamalı eğitim ile birlikte köyün sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda değişmesine katkı sağlamış genç Cumhuriyete özgü bir eğitim kurumudur. Genel kültür dersleri dışında zirai üretim, meslek edindirme gibi konularda da köy halkını eğitmenin yanında ülkenin ekonomik gelişmesi sürecine de dâhil edilmişlerdir. Öğrencileri köyün zor şartları altında kendi bünyesine alarak üretimin ve eğitimin devamlılığını sağlamaya çalışmıştır. Bu eğitim kurumunu Türk gelenek göreneklerine yani Türk kültürüne verilen önem bağlamında ele alınıp incelenmesi gerekir. Köy enstitüleri kendi sınırları içerisinde kalmamış diğer devletlere de eğitim anlamında örnek teşkil etmiştir; Hollanda, Hindistan, Siyam gibi Doğu ülkelerine örnek olmuş bu ülkelerde Köy Enstitülerine benzer eğitim kurumları oluşturmaya çalışmışlardır.

Zaman Planı

Danışman hocamın önerdiği plan ve programa göre iki dönem içerisinde tezin tamamlanması öngörülmektedir. İlk aşamada tezin daha sağlıklı olabilmesi için kaynak taraması yapılacak veri toplanacak ardından gerekli ölçek ve yöntem yapıldıktan sonra analizler yapılacaktır. Çalışmanın son döneminde ise tez çalışması boyunca elde edilen tüm bilgi ve veriler derlenip yazılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TANZİMAT ÖNCESİ OSMANLI EĞİTİM SİSTEMİ

1. 1. Mektep ve Medrese

1.1.1. Mektep

Mektep adı Abbasiler döneminde “Küttab” diye adlandırılmıştır. Türkler (Karahanlı, Selçuklu ve Osmanlı) sıbyan mektebi olarak adlandırmışlardır. Sıbyan mektebini Osmanlı Devleti çeşitli isimlerle anmıştır. Bu mekteplere “Mekteb-i İbtidaiyye, Daruttalim, Muallimhane, Taş Mektebi, Darulilm, Mahalle Mektebi” isimlerini vermişlerdir (Taşkın, 2008, s. 345).

Sıbyan mektepleri her mahallede açılmaya başlamıştır. Bunun nedenlerinden biri ailelerin ayet ve hadislere bağlılığı ve çocuklarının da bu şekilde yetiştirme isteği mekteplere olan ilgiyi daha da artırmış olmasıdır (Gelişli, 2002, s. 35).

Fatih Sultan Mehmet’in kurduğu Sıbyan Mekteplerine sadece kimsesiz çocuklar alınmış, kimsesiz çocuk bulunmadığı durumlarda da maddi durumu iyi olmayan çocuklar öğrenci olarak kabul edilmiştir (Taşkın, 2008, s. 346).

Mekteplerin ilk örneği olan Küttablarda yalnızca erkek çocuklarına eğitim verilirken, Osmanlılar döneminde karma eğitimin uygulandığı da görülmüştür. Karma eğitimin yanında kız ve erkeklerin ayrı eğitim gördüğü mekteplerde bulunmaktaydı (Taşkın, 2008, s. 346). Mekteplere ilk defa kaydolup öğrenime başlayacak çocuklar; “Bed-i Besmele Cemiyeti” veya “Âmin Alayı” olarak adlandırılan merasimlerle mektebe ilk adımlarını atarlardı. Bu merasim geleneği kandil günleri veya Pazartesi ve perşembe günlerinde yapılırdı. Çocuğun ailesinin durumuna göre bu merasimler düzenlenmekteydi. Örneğin; maddi durumu iyi olmayan fakir bir ailenin çocuğu, “eti senin kemiği benim” sözüyle mektebe başlatılırdı. Ailenin maddi durumu orta halli ise, mektepte bulunan çocuklara birkaç kuruş verilir ve çocuk okula başlatılırdı. Hocayla birlikte halifeye de birer tane yağlık hediye edilir, yağlıkların ucuna da mecdiye bağlanırdı. Zengin ailenin çocuklarının ise mektebe kayıtları düğün

havasında yapılırdı. Bu ailenin çocukları ilahici ve âmincilerle beraber belirlenen mekânlardan geçerek Eyüp Sultan'a getirilirdi. Yol boyunca âminci çocuklar âmin diyerek bağırlar, dualar ve ilahiler okunurdu. Tören bitince, mektebe kayıt olan çocuğun ailesi tarafından hazırlanan yemekler yenirdi. Halifeye, hocaya, ilahi okuyan kişilere ve âmin alayına katılan çocuklara teşekkür mahiyetinde hediyeler ve harçlıklar verilirdi (Taşkın, 2008, s. 346).

1.1.2. Medrese

Türk tarihinde ilk medrese Karahanlılar tarafından kurulmuştur (Türkyılmaz, 2009, s.199). “Medrese”, Arapça'dan Türkçe'ye geçmiş olup, öğrencinin ilim öğrendiği yer anlamında gelmektedir (Taşkın, 2008, s. 350). Bu eğitim günümüzde 6,7,8. sınıflarla aynı özelliği gösteren ve ilköğretim statüsünde olan bir eğitim kurumudur. Sıbyan mektepleri, medreselerin altında yer alan eğitim kurumlarıdır. Medreseler özellikle camilere yakın ya da camilerin yanında inşa edilirdi. Bazı medreseler vakıf biçiminde olur, bu medreselerin yanı başında, kütüphane, hamam, imaret gibi yapılar yer alırdı. Bu yapıların özelliği ise sosyal ve kültürel yapılar olmalarıydı. Bu yapıların tamamına ise külliye adı verilirdi (Türkyılmaz, 2009, s. 199).

Medreseler dini özellikleri içinde barındıran, vakıf olarak görülen, mali bakımdan özerk bir yapıya sahip olan eğitim kurumlarıdır (İnalçık, 2004, s. 346).

Osmanlıda ilk medreseyi kuran Orhan Bey'dir. İznik'te 1331 yılında yapılan bu medrese Osmanlı için eğitimde bir dönüm noktası olmuştur. İlerleyen zamanlarda Bursa, Orhan Bey tarafından Osmanlı topraklarına katılır ve burada “Manastır Medresesi” olarak bilinen medrese inşa edilir. I.Murad, Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet ve II. Murad dönemlerinde de medreseler inşa edilmiştir. Fatih dönemine gelindiğinde ise kurulan Sahn-ı Seman medreseleri Usulü Fıkıh, Tefsir, Kelam ve Arap Lisaniyatı üzerine tedrisat yapan Arap Edebiyatı ve İslam Hukuk Fakülteleri konumundadır (Karakuş, 2014, s. 27).

Kanuni döneminde ise medreseler on iki kademeli bir sistem içerisinde örgütlenmiştir. Bu on iki kademeli sistem küçük sınıflardan büyük sınıflara doğru yükselen bir şekilde örgütlenmiştir ve kendi döneminde kurduğu Süleymaniye Medresesinde bir ilki gerçekleştirerek dinsel kurum özelliği taşıyan medreselerin yanı sıra tıp medreselerini de ordunun hekim ihtiyacını gidermek amacıyla kurmuştur.

Bunun yanında matematik öğretmek amacıyla darüşşifa ile birlikte kurulan dört medrese, din alanında eleman yetiştirmenin yanı sıra, ilim ve fen ile uğraşan bir eğitim kurumu özelliğini kazandırmıştır. Bu sistem Osmanlı'nın yıkılışına kadar sürmüştür (Taşkın, 2008, s.353).

Sonuç olarak Halil İnalçık ve Günsel Randa Osmanlı'nın ilk dönem medreselerin gelişmesini “Osmanlı Uygarlığı” adlı eserinde dört temel esasa dayandırmıştır:

1. Osmanlı topraklarında kurulmuş olan medreselerin sayısının artması
2. Osmanlı toplumunun yapısının ve fikri hayatının gelişmesi
3. Osmanlı Devletinde eğitim geleneğinin oluşması ve yaygınlaşması
4. Osmanlı Devlet mekanizmasının daha iyi ve teşkilatlı olarak çalışmaya başlaması (Tarhan, 2012, s. 16).

1.1.2. Enderun: Saray Mektebi

Enderun kelimesi, Farsça kökenli bir kelime olup, “dâhili, kalbi, bir şeyin içi anlamına gelmektedir (Şükun, 1996, s. 178). Osmanlılar ise “saray ve mabeyn” anlamında kullanmış, “Enderun-ı Hümayun” olarak adlandırmışlardır (Pakalın, 1993, s. 533).

Enderun okulları, kendilerine Osmanlılarda görev alacak idari ve askeri kadronun yetiştirilmesi sorumluluğu verilmiş bir saray eğitim kurumudur (Güngör, 2007, s. 8). Enderun Mektebine öğrenci alımı devşirme usulüyle yapılırdı. Hıristiyan olan çocuklar devşirildikten sonra saray mektebine alınır, devşirilen çocuk acemoğlanı yapılırdı. Bu çocuklar Hıristiyan ailelerden alındıktan sonra Rumeli ve Anadolu'da çiftçilikle uğraşan Müslüman Türk ailelerine verilir, İslam ahlakı ve Türk geleneklerine göre yetiştirilir, kendilerine iyi bir şekilde Türkçe öğretilmek suretiyle İslami inanç ve değerler benimsetilirdi. Üç ile sekiz yıl süren bu sürecin sonunda en iyi ve en güzel çocuklar saray için seçilip Enderun Mektebine yollanırdı (Güngör, 2007, s. 11).

Enderun Saray Okulları Medresedeki eğitimlerden farklıdır. Devletin üst düzey yöneticileri bürokratları burada yetiştirilirdi. Bu okullarda saraya; mimar, ressam, nakkaş, hattat, katib, müezzin, imam, müneccim, alim, şair, silahşor yetiştirirken,

sadrizam, serasker, kaptan-ı derya, kazasker, elçiler, valilerde yetiştirilirdi (Ergin, 1977, s. 16).

1.1.3. Kurulan İlk Çağdaş Kurumlar

Osmanlı Devleti son dönemlerde gerilemeye başlamasıyla birlikte ve özellikle bu gerileme, çöküş askeri alanda başlaması devleti ordu'da reform yapmaya yönlendirmiştir. Bundan dolayı batıya dönük ilk reformların askeri okulların olduğu görülmektedir. 1734 yılında kurulan Hendeshane bu bağlamda ilk batılı askeri mektep olarak karşımıza çıkmaktadır (Kansu, 1930, s. 44). Bu süreci 1773 yılında açılan deniz subayı yetiştirmeyi amaçlayan "Mühendishane-i Bahri-i Hümayun, 1795'te açılan ve modern anlamda kara subayı yetiştiren "Mühendishane-i Berri-i Hümayun" takip etmiştir. Bunlarla beraber batılı eserlerin çevrildiği pozitif bilimlerin okutulduğu, Avrupa'dan hocaların bu okullarda ders vermek için getirildiği, yüzünü batıya çevirmiş bir Osmanlı'nın olduğunu görmekteyiz (Toprak, 2008, s. 11).

II. Mahmud kurulan bu batı modeli yüksek teknik okulları daha da geliştirmek amacıyla 1827 yılında batıya öğrenci yollamaya başlamıştır. Bu öğrenciler Osmanlı ordusunda görev yapacak subaylardan meydana gelmekteydi. Ayrıca "Mekteb-i Tıbbiye" ordunun sağlık personelini, doktor ihtiyacını karşılamak için kurulmuştur. Bunları 1832 yılında "Cerrahhane" 1839 yılında kurulan "Mekteb-i Şahane-i Tıbbiye" takip etmiştir (Shaw, 1993, s. 77-78).

Diğer bir yenilik ise ordunun bando takımını oluşturan "Muzıka-ı Humayun" ve "Mekteb-i Harbiye" dir (Toprak, 2008, s. 11). Mevcut eskiyen ya da kaldırılan kurumlar toplumsal yenileşmeyi takip ederek yerine bu kurumun devamı niteliğinde olan kurumları oluşturmuştur.

II. Mahmud dönemi sivil eğitimde yapılan reformlar dönemi olarak ele alınabilir. Sivil eğitim de yapılan yeniliklerden bir diğeri ise "Tercüme Odalarının kurulmasıdır. Bab-ı Ali Tercüme odası 1821 yılına kadar Rumlar tarafından kullanılırken, Mora ayaklanmasıyla beraber bu tercüme odasında çalışanların isyancılarla beraber iş birliği içerisinde olduğu kanıtlanınca Rumlar yerine Türk- İslam anlayışına sahip memurlar getirilmeye başlandı (Berkes, 1978, s. 110).

II. Mahmud, ulemeden gelecek olan muhalefetin önüne geçmek amacıyla ilkokul seviyesinde olan mekteplerden başlamayı değil de ilmiye mesleğini tercih etmeyen mektep mezunlarını göz önüne almıştır. Genel olarak 12- 16 yaş aralığında ki bu gençlere, teknik anlamda kendilerini geliştirmesi için ve bu okullara girmek için gerekli olan bilgileri aktaracak okullar açtırmıştır. Örneğin hükümet dairelerinde çalışmak isteyenler için “Mekteb-i Maarif-i Adliye”, Mekteb-i Maarif-i Edebiye” kurmuştur. Burada Fransızca, Tarih, Arapça, Coğrafya ve Matematik dersleri verilmekteydi (Toprak, 2008, s. 12). Bu dönemde bireyler istedikleri alanda eğitim alabilmekte ve kendini geliştirebilmekteydi.

II. Mahmud dönemi Cumhuriyet dönemine kadar devam edecek iki eğitimin temelini de meydana getirmiştir. İkili eğitim ilk aşamada sıbyan ve iptidai mekteplerinde başlamış daha sonraları ise medrese ve mektepler arasında yayılmaya başlamış, modern eğitimin temellini oluşturmuştur.

1.2. TANZİMAT DEVRİNDE EĞİTİM POLİTİKASI

1.2.1. Eğitim Alanında Yapılan Bazı Çalışmalar

19.Yüzyıla kadar Osmanlıda mektep ve medrese gibi öğretim yapan kurumlar Şeyhülislamlık makamına bağlı bir şekilde eğitimlerine devam etmişlerdir. Eğitime dair problemler Meclis-i Vala’da görülmüştür. Bu makam II. Mahmud döneminde önem teşkil etmekteydi.1838 yılında Meclis-i Umur-i Nafia kurulmuştur. Bu kurum ise sanayi, ziraat, sanat, bayındırlık ve çeşitli bilimlerle ilgilenmek için kurulmuştur. Eğitim konusu da yararlı işler arasında olduğu için Meclis-i Umur-i Nafia bağlanmıştır. 1839 yılında kurulan ve günümüzdeki anlamıyla “yararlı işler kurulu” yani Meclis-i Umur-i Nafia insan yaşamını huzura erdirecek, memleketlerin sorunlarını halledip onları huzura eristirecek şeyin eğitim olduğunu belirtmiştir. Bu kurul çocukların 5-6 yaşına geldiğinde her halükarda mektebe gitmesini, bulunduğu seviyede yani sınıf usulü tarzında ders verilmesini ve özerk bir maarif teşkilatı olması gerektiğini belirtiyordu (Bilim, 1984, s. 18).

“Uyruklarımın refahı için, her önlemi alınız, gelişmenin gerçekleşmesi, gerek din, gerek dünya işlerinde bilgisizliğin kaldırılmasına bağlı. Bilimlerin ve

fenlerin öğretilceği sanayi okullarının kurulmasını öncelikli işlerden saymaktayım” (Sakaoğlu, 1991, s.72-73).

Abdülmeccid bu sözleriyle halkın mutluluğa erdirilmesi gerektiğini devletin temel görevleri arasında olması gerektiğini vurgulamaya çalışmıştır. Bu sözlerden sonra Abdülmeccid Meclis-i Vala eğitim için bir program hazırlama çalışmalarında bulundu. 13 Mart 1845'te “Meclis-i Maarif-i Muvakkat” kurulmuştur bu konuşma sonrasında. Bürokratlardan, ordu içinden ve din âlimlerinden meydana gelmiştir. Meclis-i Vala'nın bir komisyonu olan ve bu kurulda yer alan üyeler batı kültürünü benimseyen kişilerden oluşmuştur (Toprak, 2008, s. 14). 1846 yılına gelindiğinde Meclisi Maarif-i Muvakkat olan Kurulun adı “Meclis-i Maarif-i Umumiye” olmuştur. Maarifi Umumiye'nin aldığı kararlar içerisinde geçici meclisin öne sürdüğü bir teklif vardı bu teklif ise Darülfünun kurulmasıydı. Bunun için de 1851 yılında “Encümen-i Daniş” kurulmuştur. Encümen-i Daniş'in kurulmasının diğer nedeni ise Avrupa'da eğitim veren yerlerle görüşmek, lazım gelen kitapların telif hakkını ve tercümesini yapmak (Toprak, 2008, s. 16). Tanzimatın ilan edilmesinin ardından Maarif Nezareti kuruluşunun alt yapısı da hazırlanmıştır. Tarihsel süreç içerisinde yeniliklerin ve halkın eğitim ile bilinçlendirilmesi ihtiyaç olarak görülmüştür. Sonuç olarak Osmanlıda eğitimin toplum için önemli olduğunun ve eğitilmiş olan toplumların yeniliğe daha açık olduğunun farkına varılmıştır.

1.2.2. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Çalışmaları

Osmanlı Devleti Tanzimat Döneminde eğitimde reformlar yapmaya başlamış ve eğitimin toplum için bir ihtiyaç olduğunu anlamıştır. Fakat 1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi şimdiye kadar yapılan yenilikler kadar geniş ve kapsamlı olmamıştır. Osmanlı'da batıya dönük ve batıyı örnek alarak açılan okullar 1776 yılında başlasa da, bunun en somut örneği 1869 yılında kabul edilen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'dir (Altın, 2008, s. 272). Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 5 bölüm 198 maddeden meydana gelmiştir. Bu nizamname eğitimi çok geniş yelpazeden ele almış eğitimle ilgili her konuyu inceleyen ve kanun niteliği taşıyan bir özelliğe sahiptir (Altın, 2008, s. 274). Nizamnameyi hazırlayan ve katkı sağlayanlar ise şunlardır; Şuray-ı Devlet, Ebu Ziya Tevfik, Dadyan Artin, Rezaizade Mahmut Ekrem, Mehmet Mansur, Dragon Tzankoff gibi aydınlar katkı sağlamıştır.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile Şu yenilikler hedefleniyordu:

- 1) İlköğretimi zorunlu hale getiriyordu
- 2) Eğitim öğretim işini bir düzene koymaya çalışıyordu
- 3) Okulları muhtelif kısımlara ve derecelere ayırıyordu
- 4) Öğretmenlerin iyi yetişmeleri ve itibarlarının artırılması
- 5) Bin evden fazla yerleşim yerlerinde idadi açılıyor, 500 ev bulunan kasabalarda rüştiye açılması hedefleniyordu. Sıbyan okulları ise her köyde ve her mahallede bulunacaktı. Ayrıca İstanbul'da bir Darülfünun açılması tasarlanıyordu.
- 6) Maarif Nezareti teşkilatında da yenilikler getiriyor, vilayet maarif meclisleri teşkil ediyordu.
- 7) Eğitimin maddi yönü için halkın yardımı isteniyordu
- 8) Öğrencileri daha iyiye motive edecek yeni kaide ve usuller getirmeye çalışıyordu.
- 9) İlmi faaliyetlerde bulunan kurum ve kuruluşların yaygınlaştırılması amaçlanıyordu
- 10) Eğitim – öğretim giderleri için halkın da maddi katkıda bulunması için tedbir alıyordu (Altın, 2008, s. 275-276).

1.3. OSMANLIDA ORTAÖĞRETİM KURUMLARI

1.3.1. Rüştiyeler, İdadiler ve Sultaniler

1.3.1.1. Rüştiyeler

Rüştiyeler ilkokul seviyesinde olan Sıbyan Mekteplerinde öğrenim görmüş öğrencilerin eğitimini devam ettirebilmelerini ve öğrenim seviyelerini yükseltmek için kurulmuştur. Rüştiyelerin bir özelliği ise Sıbyan Mektepleri ile askeri okullar arasında yer alan bir kurum olmasıdır (Toprak, 2008, s. 24). Yani Rüştiyeler Tıbbiye, Mühendishane, Harbiye gibi okullarda okuyacak olan öğrencileri hazırlamayı amaçlamıştır (Uyanık, 2009, s. 93).

Sultan Mahmud'un son dönemlerine doğru açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Ulum-u Edebiye ilk kurulan rüştiye olarak belirtilmiştir; fakat rüştiye olmasından ziyade rüştiye'ye eşdeğer birer meslek okullarıydı. Tanzimat döneminde söylenen bu okullar Osmanlı Devletinin modern eğitim temelini oluştururlar (Sarıkaya, 1997, s. 55). Rüştiyelerin önem kazanmasında ve gelişimine katkı sağlayacak olan ve 1847 yılında Mekatib-i Umumiye Nazırlığına atanan Kemal Efendinin emeği çoktur. Kemal Efendinin öğretim alanındaki tek amacı programlı ve düzenli bir öğretim yapmaktır. Açılan ilk numune mektebi ise Davutpaşa Rüştiyesi olmuştur. Sıbyan okullarını bitiren öğrenciler iki yıl gibi bir süre zarfında almış oldukları rüştiye eğitiminden sonra, Darülfünunda eğitim görebilecekleri kararlaştırıldı.

Tanzimat Döneminin büyük başarılarından biri de kadınların eğitim içinde yer almasını sağlamasıdır. Kızlar için açılan ilk rüştiye 1859 yılında Sultanahmet'te açılmış, tarihler 1870 yılını gösterdiğinde Darülmuallimat açılmıştır. Darülmuallimat kız rüştiyelerinde eğitim verecek olan bayan öğretmenler yetiştirmeye başlamış ve bununla beraber ülke genelinde yayılmaya başlamıştır (Unat, 1964, s. 43).

Darülmaarif açılmadan önce Rüştiyelerde eğitim süresi dört yıldır; fakat Darülmaarifin açılmasıyla birlikte, rüştiyelerin öğretim süresi altı yıla çıkartılmıştır. 1863 yılında ise beş yıla düşürülmüştür. 1846 yılında okutulan dersler ile 1848 de okutulan derslerin içeriğinde farklılıklar vardır. 1846 yılına ait dersler şunlardır; Kuran, Arapça, Akaid, Hesap ve Yazı oluştururken 1848 yılında ise; Coğrafya, Geometri ve Farsça da okutulmaya başlamıştır (Kodaman ve Saydam, 1992, s. 485).

Tarihler 1875 yılını gösterdiğinde Askeri Rüştiyeler İstanbul ve önemi büyük olan il merkezlerinde açılmaya başlamıştır (Akyüz, 1999, s. 143). Batılı tarzda okullara açılmaya başlamış bu okullar subay ihtiyacını gidermek için II. Mahmud döneminin sonuna kadar faaliyetlerine yoğun olarak devam etmiştir (Sarıkaya, 1997, s. 549). Rüştiyeler Osmanlı Devletinin eğitim alanında Batılılaşma'nın en önemli başlangıcı olmuştur. Rüştiyeler yalnızca ordunun modernleşmesine katkı sağlamamış yani asker yönetiminin yanı sıra sivil yönetimde modernleşmesine katkı sağlamıştır.

1.3.1.2. İdadiler

İdadiler Tanzimat Döneminde açılmış okullar içerisinde ikinci sırada yer almaktadır. İdadi kelimesi Batı tarzında öğretim yapan okulların hazırlık sınıfları için kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Askeri Tıbbiye’de ve Harp Okullarına yeni başlayacak öğrencilerin, eğer bilgi eksikliği varsa bu okulların müfredatına uygun bir şekilde dersleri takip edecek aşamaya gelmeleri için açılan hazırlık sınıfı görevi görmektedir (Unat, 1964, s. 45). Askeri idadiler dört yıllık bir öğrenim süresine sahiptirler. Öğrenciler ilk üç sınıfı kendi mahallelerinde tamamlarken son sınıfı İstanbul’da tamamlarlar. Birde Askeri İdadilerin ordu merkezlerinde açılması planlanmıştır.

İdadi kelimesinin tam açıklığa kavuşması 1869 yılında Maarif-i Umumiye Nizamnamesiyle olmuştur. Burada alınan kararlar orta öğretimin kademesi olarak kabul edilmiştir. Açığında belirttiği gibi: “Bu nizamname ile sivil yüksekokullara öğrenci yetiştirmek üzere rüşdiyelerin üstünde ve sultanilerin altında idadi adıyla mekteplerin açılması öngörülmekteydi” (Açık, 2016, s. 320). Nizamnameye göre; nüfusu bin hanenin üzerinde olan yerlerde idadiler açılabilirdi. Bunların giderlerini (inşaat, personel v.b) maarif idaresi karşılayacak ve yardımcılarıyla beraber altı öğretmen idadiler de yer alacak (Toprak, 2008, s. 26). İdadiler 1876 yılına kadar maddi sorunlardan ötürü İstanbul’da sadece 4-5 tane açılabilmiştir. Tanzimat döneminin sonlarına gelindiğinde memleketin tamamında sadece sekiz tane idadi mektepleri vardı (Açık, 2016, s. 321). İlk idadiler de görülen dersler şunlardır; Fransızca, Trigonometri, Almanca, Resim, İngilizce, Jimnastik, Cebir, Mükemmel Hendese, Coğrafya, Mükemmel Hesap, Kavaid-i Osmaniye, Tarih-i Umumi-i Osmanî, Arabî, Kıraat ve Kitabet-i Türkî, Farsî dersleri görülmüştür (Öztürk, 2000, s. 465). İdadilerde verilen derslerle Rüştiyelerde verilen derslerin benzerlikleri olduğu görülse de yabancı dil derslerinin fazlalığı İdadileri Rüştiyelerden ayıran bir fark olabilir.

1.3.1.3. Sultaniler

II. Meşrutiyet döneminde hâlihazırda bulunan ve yatılı olan idadilerde eğitim kalitesinin kötü olması ve idadilerin Avrupa’da eğitim veren liselere kıyasla iyi

olmaması nedeniyle 1910 yılında alınan kararlar ile idadilerin Avrupa'daki liselerin eğitim kalitesini yakalamak için Sultaniye'ye dönüştürülme kararı alınmıştır. Demirelin de belirttiği gibi; "Sultanilerin, eğitim kalitesi Avrupa liselerinin seviyesinde olmak üzere, rüşdiye sınıflarından başka, her devresi üçer yıllık iki devreden ibaret olması ve mükemmel bir eğitim vermesi planlanmıştı" (Demirel, 2012, s. 342). Bu kararlar beraber tarihler 14 Ekim 1910'nu gösterdiğinde on iki İdadi, Sultaniye'ye çevrilmiştir. İlk aşamada İdadi'den Sultaniye'ye çevrilenler; İstanbul, Adana, Edirne, Aydın, Bursa, Halep, Üsküp, Beyrut, Selanik, Mamuretülaziz, Kastamonu ve Trabzon'dur (Demirel, 2012, s. 343). Başlangıçta sultani öğretim yılının süresi rüşdiye sınıfları dışında, altı yıl olarak karara bağlanmışsa da sultani okullara dönüştürülen okulların öğretim süresi yedi yıl olarak devam etmiştir.

Sultani okullarda ibtidai bölümde okutulacak olan dersler; Lisan-ı Osmani ve Hatt, Coğrafya ve Tarih, Kuran-ı Kerim ve Malumat-ı Diniyye, Hesap ve Hendese (Geometri), Düris-i Eşya, Sıhhiye, Malumat-ı Tabiiye, Ahlakıyye ve Medeniye, Terbiye-i Bedeniyye, El işleri ve Resim, Gına (Müzik). Tali bölümlerde okutulacak olan dersler; Lisan-ı Osmani ve Edebiyyat-ı Osmani, Ulum-ı Dinniyye, Tarih ve Coğrafya, Mantık ve Felsefe, Arabi ve Farsi, Ulum-ı Tabiiye (Kimya, nebatat, mâdeniyyat, ilm-ül arz, Hikmet (Fizik), hayvanat), Ulum-ı Riyaziye (Kozmografya, cebir, hesap, mihanik, müsellesat(trigonometri), hendese),Usul-i Defter-i, Lisan-ı Ecnebi (Almanca, İngilizce, Fransızca), Terbiye-i Bedeniyye, Resim ve resim hattı ve Hıfzıssıhha (Demirel, 2012, s. 353-354).

Sonuç olarak Sultanileri Ortaöğretim okullarının ikinci bir kademesi olarak görülebilir. Ancak Sultaniler Tanzimat ve II. Abdülhamid döneminde açılması mümkün olmamıştır. Bunun yerine II. Abdülhamid döneminde sultaniler yerine öğretim süresi yedi yıl olan İdadiler kurulmuştur. II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte idadiler aşamalı olarak sultanilere dönüştürülmüştür.

1.4. YÜKSEK ÖĞRETİM KURUMLARI

1.4.1. Darülfünun

Darülfünun 1846 yılında “Meclis Maarif-i Ummiyenin” harekete geçmesiyle kurulmuştur. Türkiye’de zaten yüksek öğretim kurumlarının kurulması fikri 19. Yüzyılın ortalarında başlamıştır. Darülfünunda, Osmanlı’nın tebaası olan din, dil, ırk farkı gözetmeksizin devlete hizmet edeceklerin, ilim ve fen konusunda kendisini geliştirmek isteyenlerin eğitim alacakları bir yüksek öğretim kurumudur. Bunun yanı sıra Darülfünun’un masrafları, ihtiyaçları devletin karşılayacağı, öğrencilerin gece gündüz gözetmeksizin kalacakları ve çalışabilecekleri bir ortam olması planlanmıştır (Unat, 1964, s. 49).

Encümen-i Daniş ise Darülfünun’un lazım gelen kitapları temin edilmiş, o dönem öğretmen eksikliğini gidermek için iki öğrenci Paris’e gönderilmiştir (Toprak, 2008, s. 31). Böylelikle eğitim açısından yeni birtakım teknikler öğrenilmiş oldu.

Darülfünun 1869 yılında “Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’nde” Darülfünun-ı Osmani adını almıştır ve dört şubeden meydana gelmiştir;

- 1) Hikmet ve Edebiyat
- 2) İlm-i Hukuk
- 3) Ulum-ı Tabiiye
- 4) Riyaziyat

Şubelerin öğrenim süresi üç yıldır. Müderris olacak adaylar ise dört yıl öğrenim göreceklendir. Bu okullara kayıt olacak öğrencilerin on altı yaşını doldurmuş olması ve yapılacak olan sınavda başarılı olması göz önünde bulundurulmuştur (İhsanoğlu, 1993, s. 577).

Darülfünuna çok önem veren Saffet Paşa bu eğitim kurumuna gelen olumsuz eleştirileri en aza indirmek için okullu Galatasaray Sultanisi’nin içerisinde kurulmasını sağlamıştır. Eğitimine 1874 yılında başlayan Darülfünun-ı Sultani Fen, Hukuk, Edebiyat bölümlerinden meydana gelmekteydi. Eğitim veren hocaların Fransız olması

ve bunun dışında birçok neden bu okulun 1881 yılında kapanmasına neden olmuştur (Kodaman ve Saydam, 1992, s. 488).

1.4.2. Sivil Yüksek Okulları

Mekteb-i Mülkiye ve Mekteb-i Tıbbiye Tanzimat Döneminde açılmış önemli iki eğitim kurumudur. Bu sebeplerden biri ise 1859 yılında kurulan Mekteb-i Mülkiyedir. Bu eğitim kurumu ilk sivil yüksek öğretim kurumu özelliği taşımaktadır. Bu okullarda gelecekte kaymakamlık gibi idari işleri yerine getirecek kişiler yetiştirilmekteydi. Tarih, hukuk, ekonomi, coğrafya, hesap ve antlaşmalar dersi görülmekteydi. Daha sonra eğitim süresi iki yıldan dört yıla çıkarıldı. 1867 yılında süresi dört yıla çıkarılan bu kurumun, müfredatına birkaç ders daha eklendi; Fransızca, Umumi Devletler Hukuku, Muhasebe dersleri eklendi (Toprak, 2008, S. 32). Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye ise Askeri Tıbbiyenin içinde kurulan sivil doktor ve sağlıkçı yetiştirilmek üzere kurulmuştur. 1874 yılında bu okul ilk mezunlarını verdi. Bu okullar sayesinde okunan alanlar dışında farklı dersler görülmüş bu da siyasi hayatın, bürokrasinin gelişmesine katkı sağlamıştır (Akyüz, 1999, s. 149).

1.4.3. Askeri Okullar

Günümüz askeri okullarının geçmişi Osmanlı Devleti'ne kadar uzanır. Batılılaşma ilk olarak askeri okullarda başlamıştır. Bundan dolayı Osmanlı için bu kurumlar önem arz etmektedir. Enderun ve Medrese Tanzimatın kabul edilmesiyle birlikte askeri okullar bu iki kurumdan daha önemli hale gelmeye başlamıştır.

İlk açılan batı tarzı askeri okullardan biri “Kara Mühendishanesidir.” Avrupa'ya giden öğrenciler eğitimlerini tamamladıktan sonra Kara Mühendishanesi'nin başına getirilir. Bu öğrenciler okulla ilgili yeni düzenlemelere girişmişlerdir (Telkeli ve İlkin, 1999, s. 69). Bir diğer yeni okul ise “Askeri Tıbbiye Mektebidir.” Bu kurum 1843 yılında ilk mezunlarını vermiştir. Okulun içerisinde klinik, laboratuvar, kütüphane ve ameliyathane bulunmaktaydı. Öğrenim ise dört yıl sürmekteydi hazırlıktan sonra ise beş yıl olduğu görülür. Tıbbiyenin öğrenim süresi 1851 yılında altı yıla çıkartılacaktır. Askeri hastane içerisinde açılan bir başka mektep

ise 1869 yılında açılan “Ameliyat ve Tatbikat Mektebi” eğitim dili Türkçe olan Sivil Tıp Mektebinde başarı oranının artması üzerine Askeri Tıbbiye Fransızca olan eğitim dilini terk etmiş Türkçe olarak devam etmiştir (Sakaoğlu, 1991, s. 78-79).

Askeri okullar Osmanlı döneminin Batıya dönük ve batının yeniliklerine duyarsız kalmadığının göstergesidir. “Harbiye Mektebi” batı tarzında açılan bir başka okuldur. Bu okulun ihtiyaçlarını karşılamak için ise İdadiler açılmıştır. İdadiler 1845 yılından itibaren faaliyete geçmiştir. Toprak bu okullardan şu şekilde bahsetmiştir; “Harbiye’nin ilk iki yılı ortak, sonraki yılı uzmanlık dallarına göre ayrı olmak üzere öğrenim süresi dört yıldır. Ayrıca kurmaylık eğitimi yapmak içinde beşinci sınıf teşkil edilmişti. Harbiye’de pozitif bilimlere önem verdiği gibi, Fransızca öğretimi de bir hayli sıkı tutmaktaydı” (Toprak, 2008, s. 33).

Askeri Okullar haricinde meslek okulları da Tanzimat döneminde açılmıştır. Menşe-i Küttab-ı Askeriler; bu okul askeri idadiler ve rüştiyelerin öğretmen sorunlarını çözmek için kurulmuştur. Bunun yanında sanatkâr yetiştirmek için “Askeri Sanayi İdadî’si” kurulmuştur (Toprak, 2008, s. 34). Sonuç olarak Tanzimat döneminde bütün alanlarda eğitim alanında özellikle sorunları çözmek için harekete geçilmiş ve bu dönemde Batı tarzında eğitim kurumlarına, yabancı dille ve meslek yetiştirme okullarına önem verilmiştir.

1.5. AZINLIK VE YABANCI OKULLAR

1.5.1. Azınlık Okulları

Osmanlı birçok ulusu içinde barındıran bir devlettir. Müslümanların yanı sıra azınlıklarda okul açma yetkisine sahiptir. Azınlık okulları üç gruba ayrılmıştır bu okullar; Rum okulları, Yahudi okulları ve Ermeni okullarıdır (Taşdemirci, 2001, s. 14).

1.5.1.1. Rum Okulları

Azınlık okulları Osmanlı Devleti’nin zor ve durumu iyi olmadığı zamanlarda sıkıntıyı çıkarmaya başlamıştır. Bu okullardan biride Rum okullarıydı. Osmanlı

içerisinde en fazla okul Rum okullarıdır. Rum okullarında Türkçeye yer verilmiyor okutulan kitapların çoğu ise Yunan okullarında okutulan ders kitaplarından meydana geliyordu. I. Dünya Savaşından önce Rum Okullarının sayısı 3.500'ü bulmuştur. Kurtuluş Savaşı sonrası Anadolu'da yaşayan Rumlar ve Batı Trakya dışında nüfus mübadelesinden sonra Rum Okulları sorun olmaktan çıkmıştır (Taşdemirci, 2001, s. 20).

1.5.1.2. Ermeni Okulları

18.Yüzyılın sonuna kadar Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde Ermeni Okullarına rastlanmaktaydı. Sadece dini eğitim veren şahsi nüfuzların olduğu geçici bir yapıya sahiptiler. Taşdemircinin belirttiği gibi; "İstanbulun fethinden sonra Kumkapı ve civarında yerleşen Ermenilerin "Mangantz Varnjadun (Çocuk Terbiye Evi) adında bir okulu olduğu ve yine Kumkapıdaki Ermeni kilisesinde çocuklara dersler verildiğinden" bahsetmektedir (Taşdemirci, 2001, s. 15).

15. Yüzyıl başında "Amlortı" adında bir manastırın içerisinde mektep yapıldığı ve bu manastırın ise Bitlis ve çevresinde kurulduğu bilinmektedir. Mantık, Teoloji ve Felsefe dersleri görülmekteydi. Buradan mezun olan kişiler başka yerlerde eğitim vermek üzere memleketin dört bir tarafına gidip yeni okullar açmışlardır (Ergin, 1977, s. 750).

1.5.1.3. Yahudi Okulları

İstanbul'un fethi sırasında İstanbul'da yaşayan Yahudi sayısı yok denecek kadar azdı. Yahudiler 1492 yılından itibaren Osmanlı topraklarına gelmeye başlamışlardır. İspanya, Yahudileri topraklarından çıkardıktan sonra Osmanlı topraklarına yerleşmeye başlamış ve kendileriyle birlikte İstanbul'a matbaayı getirmişlerdir. Yahudiler Portekiz ve İspanya'dan çıkarıldıktan sonra büyük çoğunluğu İstanbul'a yerleşti ve Yahudi nüfusu böylelikle artmaya başlamıştır. Önemleri ve sayıları artan Yahudiler okullar açmaya başladı. Açtıkları okullarda şu dersleri okutmuşlardır; Coğrafya, Dini bilgiler, İbrani Dili ve Grameri, Tarih, Hesap ve Hendese derslerini okutmuşlardır (Taşdemirci, 2001, s. 16).

İlerleyen zamanlarda Yahudi okulları belirledikleri eğitim ve öğretim programları yerine yalnızca din ağırlıklı derslere bırakmıştır. Bunun sonucunda ise aydın zümre olan Yahudiler İstanbul'a gelişlerinden iki yüzyıl sonra kaybolmuş yerine dindar ve mutaassıp düşünceye sahip olan kesim gelmiştir. Bundan dolayı Tanzimat'ın ilan edilmesiyle Müslüman olmayan kesim sağlanan kolaylıklardan hemen faydalanırken, Yahudiler sağlanan bu kolaylıklardan hemen faydalanamadılar (Taşdemirci, 2001, s. 23).

1. 5. 2. Yabancı Okullar

Milliyetçilik fikrinin yayılmasıyla beraber Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkların eğitimi için yabancı okulların sayısında artış meydana gelmiştir. Bunun sebebi ise yabancı devletlerin kendisiyle aynı din ve düşünceye sahip vatandaşlarını Osmanlı toprakları içerisinde haklarını korumak istemesidir ve sonunda yabancı okulların açılmasına neden olmuştur (Toprak, 2008, s. 38).

İngiltere, Almanya, İtalya, Fransa, ABD, Avusturya ve Rusya tarafından Osmanlı Devleti içerisinde yabancı okular kurulmuştur. Osmanlı uluslaşma dönemine entegre olamayan devletlerden biridir bunun en önemli kanıtı ise yabancı okulların sayısının bu bölgelerde çok fazla bir biçimde artmasıdır. Misyonerlik faaliyetleri Balkanlarda pek rağbet görmemiştir. Bunun nedenlerinden biride milliyetçilik fikrinin balkanlarda güçlü olmasıdır. Amerika'ya ait okullar da vardı bu okullar ise; Suriye, İstanbul, Güneydoğu Anadolu ve Lübnan gibi yerlerde açılmıştır (Ortaylı, 2005, s. 192). Sonuç olarak; Osmanlı Devleti sınırları içerisinde kurulan yabancı okullar misyonerlik faaliyeti yürütmüş milliyetçilik ve Müslüman karşıtlığı birtakım düşünceleri bu okullarda eğitim gören öğrencilerine benimsetmeye çalışmıştır (Toprak, 2008, s. 38).

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. CUMHURİYET ÖNCESİ GENEL BİR BAKIŞ VE TOPLUMUN DURUMU

Birinci Dünya savaşıdan yenik çıkan Türk Milleti bağımsızlık yolunu artık içeride arama fikrinden vazgeçmiş dışarıda aramaya başlamıştır. Osmanlı sarayı kurtuluşu artık İngilizlere sığınmaktan geçtiğini bazı milliyetçi kesim ise Amerikan mandasını savunmaktan geçtiğini iddia etmiştir. Ama Millî Mücadeleyi başarıya ulaştıran kadro aslında manda ve himaye görüşünü reddetmektedir onların aklında yatan şey ise bağımsızlık savaşıdır. Halk ise artık savaştan bıkmış ve cephelerden yenik bir şekilde ayrılmış olan Osmanlı Devleti halkın moralini bozmuştur bunun sonucunda ise ilk aşamada milli mücadele topyekûn bir şekilde olmamıştır herkes kendi namı hesabına savaşmış kendi bölgesini kendi köyünü savunma yolluna gitmiştir çünkü halkın devlete olan güveni kalmamıştır. Bunun bir örneğini Mustafa Kemal Samsun'dan Havzaya geçerken yaşamıştır. Bir çiftçi tarlasını sürerken Atatürk yanına gider. Düşman askerlerinin Samsun'a asker çıkaracağını bu düşman askerlerinin buraları da işgal edeceğini söyler. Sen burada tarla sürüyorsun diye de ekler. Tarlasını süren çiftçi üç kardeşini ve iki oğlunu savaşta kaybetmiştir. Bunların ailelerine bakma sorumluluğunun da kendisinde olduğunu bu durumun akabinde kendisinden bir şey beklenilmemesi gerektiğini söylemiştir (Avcıoğlu, 2002, s. 909-910). Bir diğer durum ise Halide Edip Adıvarın kadınlarla yaptığı bir söyleşide ortaya çıkmıştır. “Biz memleketimizin iyiliğini isteriz. Fakat niçin Ankara’da, İstanbul İngilizlerin diye umutsuz bir savaşa giriştik? Biz onları yenip dışarı atabilir miyiz? Ankara’nın yarısı Çanakkale’de şehit oldu. Ne faydasını gördük? Bırakın her yer kendi hesabına dövüşsün” (Avcıoğlu, 2002, s. 909-910).

Türk milletinin direnci kırılmış ve artık savaşların vermiş olduğu bu yorgunluk Türk ulusunu yıpratmıştı bunun içinde bir ideoloji oluşturmadan önce Mustafa Kemal halkı örgütlenme yoluna gitmiştir bir bütün ve birliktelik meydana getirmek için Anadolu’nun çeşitli yerlerinde bulunmuştur. Bu noktadan devrimlerin temel niteliğini anlayabilmek için yapılan devrimlerden önceki süreci iyi bilmekten

geçer. Mustafa Kemal'in eğitim konusunda neden ulusal birliği savunan eğitim anlayışını benimsendiğini bu kısa bilgiden anlayabiliriz.

2.2. YENİ TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN KURULUŞU VE ALTINDA YATAN TEMEL ARGÜMANLAR

Dünya düzeni hızla değişmektedir ve bunun en hızlı değiştiği yüzyıl ondokuzuncu yüzyıldır. Mustafa Kemal önümüzdeki yüzyılın ulus devletler çağı olacağını Harp Akademisi dönemlerinde görmüştür. Fransız ihtilalinin gerçekleşmesiyle birçok monarşi yapıya sahip olan devletler teker teker yıkılmaya başlamış ve bunların yerine milliyetçilik akımlarının güçlendiği ulus devlet yapısının yer aldığı bir yüzyıl başlamıştır. Bu bağlamda Atatürk ulus devlet yapısı üzerinde çalışmalar yapacaktır. Mustafa Kemal Avrupa devletlerinde meydana gelen yeni gelişmeleri yakından takip etmektedir Harp akademisi yıllarındayken bile çevresindekilere Osmanlı'nın parçalanmak üzere olduğunu ve bunun sonucunda ulus devletlerin olacağını yeni bir yapının Türk devletinin kurulması gerektiğini söylemiştir (Meydan, 2017, s. 24). Atatürk yıllar sonra milli mücadeleyi başarıyla nihayetine erdirdikten sonra yeni Türk devletini şu iki temel üzerine oturtmuştur: milliyetçilik ve çağdaş uygarlık. Aslında bu iki argüman Türk devletinin ideolojisini bir temele oturtmaktadır. Milliyetçilik ve Çağdaş uygarlıktan kasıt neydi. Bu iki argüman Kemalizm Devrim ideolojisinin neresindeydi. Bunu anlayabilmek için Kemalizm Devrim ideolojisinin ne anlama geldiğini bilmek lazım. Kemalizm devrimi, Mustafa Kemal'in arkasındaki bir avuç ilericiler ile, yine bu savaş içinde bulunan muazzam bir gericiler kitlesi arasında, didişile didişile santim santim koparılmış bir devrimdir (Berkes, 1964; akt. Avcıoğlu, 1976, s. 337). Bu Kemalist devrim ideolojisi tanımından şu çıkarılabilir; Mustafa Kemal devrimi gerçekleştirirken iki kesimle savaşmıştır. Birinci kesim emperyalist güçlere karşı olmuştur. İkinci kesim ise içerideki yobaz ve gericiilere karşı olmuştur. Milliyetçilik emperyalizm ile mücadele etmek için etkili bir silahken çağdaşlık ise yobaz gericiilere karşı etkili bir silah olarak görülmüştür. Milliyetçilik en genel tanımı ile politik, ekonomik her anlamda tam bağımsızlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağdaş uygarlık ise gericilerle savaşmanın yanında muasır medeniyetlere ulaşmanın toplumsal yenileşmenin gerekliliği olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Bu toplum yapısı özetle modern, laik, ulusalcı ve eğitime önem veren bir yapıda olmalıdır. Kurtuluş savaşı sonrasında toplumsal anlamda yenilikler:

2.2.1. İzmir İktisat Kongresi

İzmir İktisat Kongresi Cumhuriyet tarihi açısından önem teşkil etmektedir. Kongreye her kesimden kişiler katılmış esnaf, çiftçi, tüccarın katılmasının yanı sıra yönetici ve aydın kadro da yer almıştır. Kongre ye katılan kadronun pek etkin olmadıkları haklarını savunmada yetersiz kaldıkları için kongrede özellikle işçi kesimin zayıf kalması kongreyi amacına ulaştıramamıştır. Diğer dikkat çekici nokta ise kongreye katılan köylünün o yörede yaşayan ağaların ve feodal beylerin temsilcileri olmasıydı (Kaya, 2001, s. 48).

“Kongrenin çoğunluğunu meydana getiren çiftçi delegeleri, çiftçilerin ıstıraplarını sayarken, sanmışım ki Türk köylüsü bütün kuvvetiyle kongrede temsil edilmektedir. Oysa orada köylümüzü ezen topraksızlık derdinden hiç söz edilmedi. Hatta işletilemeyen çiftliklerin köylüye dağıtılması teklif edilince önce çiftçi delegeleri başkaldırdılar” (Hamdi 1339; akt. Kaya, 2001, s. 48).

Mustafa Kemal kongrenin açılışında tarih üzerinde konuya giriş yapmış ve bir ulusun çöküşüne neden olan faktörleri anlatmaya çalışmıştır. Bir milletin yaşamını devam ettirebilmesini ekonomik anlamda güçlü olmasına bağlamıştır. Bu sebeple Mustafa Kemal yeni Türkiye Cumhuriyetinin uygarlık seviyesini yakalayabilmesini ekonomiyi geliştirmesine ve problemlerin ortadan kaldırılmasına bağlamıştır. Tam bağımsızlık koşulunun ilk ve önemli sebebinin ise ulusal egemenlikle ekonomi egemenliğin birbiriyle bir bütün olması halinde sağlanacağını belirtmiştir. Tanzimat döneminde yabancı yatırımcıların yaptıkları yatırımla ve kendilerine tanınan geniş haklarla Osmanlı Devletini ekonomik alanda istila etmişlerdir. Atatürk bu yanlışlardan ders çıkartılması gerektiğini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin bu duruma asla göz yummayacağını kongrede belirtmiştir (Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı, 1933,1972; akt. Kaya, 2001, s. 49).

Avcıoğlu'nun deyişiyle İzmir İktisat Kongresi “toplumdaki sınıfların kuvvet dengesini göstermek bakımından dikkat çekicidir” (Avcıoğlu 1976, s. 340). Toplumun farklı kesimlerinden herkesin burada bulunması bu sözü doğrular niteliktedir. İzmir İktisat kongresi köylünün, esnafın, tüccarın, işçinin yer aldığı bir kongre olmuştur. 17 Şubat 1923 yılında Türkiye'nin dört tarafından gelen temsilcilerle açılmıştır. 1135

üyeden oluşan bu kongre de tüccarların sanayicilerin işçilerin temsilcileri yer almıştır (Avcıoğlu 1976, s. 340).

Kongrede Mustafa Kemal ulusal sermaye hakkında konuşmalar yapıyor ülke sınırları içerisinde yaşayan gayri müslimlerin ticaretteki etkinliğinin azaltılması konusunda hükümetin gerekli tedbirler alacağını belirtiyordu. Yerli tüccarların bekledikleri imkânları sunmakta ve iktisadi milliyetçiliğin önemini vurgulamaktadır. Üreticinin, tüccarın görüşlerini ihtiyaçlarını dile getirdiği bu kongrede bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlar çağdaş uygarlık açısından ulusal ekonominin dinamiğini oluşturacak niteliktedir. Bu kararlar şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Hammaddesi yurtiçinde olan endüstri kollarının kurulması
- b) Özel girişimcilerin desteklenmesi
- c) Yatırımcılara kredi sağlayacak bankaların kurulması
- d) Günlük tüketim mallarının üretimine öncelik verilmesi
- e) Özel teşebbüsün gücünün yetmediği durumlarda devletin yatırımlara öncülük etmesi
- f) Stratejik önem taşıyan kuruluşların ulusallaştırılması
- g) Yerli malı kullanımının teşvik edilmesi
- h) Yerli malların taşımacılığında uygun bir tarifenin uygulanmasının sağlanması
- i) Gümrük vergilerinin yerli sanayiye koruyacak şekilde uygulanması
- j) Demir yolu yapımının bir programa bağlanması
- k) İşçi ve sendika haklarının geliştirilmesi
- l) Teknik eleman yetiştirilmesine önem verilmesi
- m) Aşar vergisinin kaldırılması (Aydıntan, 2004, s. 118).

2.2.2. Toprak Reformu

Toprak reformu cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda bile tartışmaların, konuşmaların olduğu bir konuydu. Devlet yöneticileri toprak sorununun varlığını bilmektedir ve dolayısıyla bu sorunları şöyle maddeleştirmişlerdir:

- 1) Yabancıların mülk ediniminin kısıtlanması çalışmaları

- 2) Sanayileşmeyi ve beraberinde çağdaş kentleşmeyi gerçekleştirmek için toprak üzerindeki baskıyı azaltma çalışmaları
- 3) Tarımın geliştirilmesi ve demokratik şekilde feodal yapıya sahip köylü ilişkilerinin tasfiyesi cumhuriyetin ilk dönemlerinde, sanayileşme ve çağdaş kentleşme çalışmaları, tarımın sorunlarını çözme ve toprak reformu çalışmaları ile birlikte yürütülmüştür (Toklu, 2010, s.16).

Yukarıda belirttiğimiz maddeler içinden birinciyi madde ele alınacak olursa; yabancıların mülk ediniminin kısıtlanması Lozan Antlaşmasının imzalanmasıyla birlikte yabancılar açısından yeni bir sürece geçiş olmuştur. Bununla birlikte 442 sayılı kanunun 87.maddesi ile Türk olmayan yani yabancı uyruklu olanların köyün sınırları içerisinde taşınmaz mal edinmeleri yasaklanmıştır. 22.12.1934 yılında ayrıca 2644 sayılı Tapu Kanununun 35.maddesi ile yabancı kişilere yasa ile getirilmiş sınırlayıcı hükümlere uymak ve karşılıklı koşullarını yerine getirmeleri halinde ülkede taşınmaz mal edinme hakkı tanınmıştır. Bu maddeyi takip eden 36.maddede ise yabancı kişilerin bir köye bağlı olmayan bağımsız çiftliklere ve köy sınırları dışında kalan arazinin 30 hektardan çoğuna ancak hükümetin izniyle sahip olmaları belirtilmiştir. Görüldüğü üzere toprak reformunun gelişimi süreci içerisinde yabancı uyruklular ile ilgili kısıtlamalar getirilmiş ve Türk halkının toprak sahibi olmaları için çalışmalar yapılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk mülkiyet edinme konusu üzerinde çok durmuştur. Mülkiyet hakkının toplumun geneline yayılmasını istemiş, toprağı olmayan ya da kendisini geçindiremeyecek kadar az toprağı olan çiftçileri toprak sahibi yapmak istemiştir. Zaten bu politikalar devletin o dönemde ki en temel ve en önemli politikalar olması bakımından önem arz etmekteydi. Bu politika ülke geneline yayılması bakımından pek de başarılı olamamıştır. Meclisin de içerisinde yer alan bazı toprak ağası olan milletvekillerinin de karşı çıkması sebebiyle başarı elde edilememiştir.

Atatürk'ün 1 Mart 1922 tarihinde TBMM açılışı için Toprak reformu ve Türk köylüsü için söylemiş olduğu şu sözler bu konun kendisi için ne kadar önemli ve ciddi olduğunu göstermektedir. İşte TBMM'de yapmış olduğu konuşma:

“Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun cevabını derhal birlikte verelim: Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üreticisi olan köylüdür.

O halde herkesten çok bolluk, mutluluk ve varlığa hak kazanan ve buna layık olan köylüdür. Bundan dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetinin ekonomik politikası bu önemli amacının sağlanmasına yöneliktir” (TBMM, 1922).

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere bir ülkenin ekonomik anlamda gelişmesinin koşulunun üretim olduğu ve bunun ilk basamağını köylünün olduğunu belirtmiştir.

1934 yılının sonlarına doğru belli bir oranda topraklar dağıtılmıştır dağıtılan toprak miktarları hakkında bilgilerin daha düzenli olması için dağıtılan toprak miktarlarını gösteren tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Mülteci ve Çiftçilere Dağıtılan Topraklar (1934)

Dağıtılan Kesimler	Arazi (Dönüm)	Bağ (Dönüm)	Bahçe (Dönüm)
Şark mültecilerine	122.937	_____	_____
Mübadil (99.709 hane olmak üzere 308.243 kişi)	4.482.256	98.606	160.300
Muhacir ve mülteci (58.027 hane olmak üzere 247.295 kişi)	1.450.280	58.814	8.359
Toprağa muhtaç yerli çiftçiler	731.450	_____	_____
Toplam	6.787.234	157.422	168.659

Kaynak: Barkan, 1980, s. 455

Tablo 2. 2510 Sayılı İskân Kanunu Hükümlerine Göre Dağıtılan Toprak Miktarları (1934-1938)

	Aile Adeti	Dekar
Muhacir ve Mülteciler	28.536	1.151.690
Naklolunan Şahıslar	2.426	149.021
Topraksız ve az topraklı yerli çiftçiler	48.411	1.517.235
Göçebeler	7.886	129.388
Su taşması ve yer kayması gibi felaketlere uğrayanlar	1.436	52.491
Toplam	88.695	2.999.825

Kaynak: Barkan, 1980, s. 455

Tablo incelendiğinde 1934-1938 yılları arasında toplamda 88.695 çiftçi ailesine 2.999.825 dekar toprak dağıtılmış ve bununla birlikte 1.101.305 dekar arazinin tapu işlemleri tamamlanmıştır. Toplam da dağıtılan 6.787.234 dönüm çiftçilere ve göçmenlere dağıtılmıştır. Dağıtılan toprakların çoğunluğu tablo 2 incelendiğinde yerleri değiştirilenlere verilmiştir buda 4.482.256 dönüme denk gelmektedir.

Sonuç olarak Toprak reformu çağdaşlaşma yolu çizgisinde önemli adımlardan biridir. Avcıoğlu bu konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde belirtir: “toprak düzeninde prekapitalist ilişkilerin tasfiyesidir” diyerek toprak reformuyla ilgili görüşlerini şu şekilde devam ettirir: “Batıda, Sanayi İhtilalı’nın temelinde toprak reformu yatmaktadır. Toprak reformunun ilk ve en ateşli savunucuları, sosyalistler değil, İngiltere’nin, büyük liberal iktisatçılarıdır. Liberal iktisatçılar, kapitalizmin gelişmesini engelliyor diye, toprağın millileştirilmesini isteyecek kadar ileri gitmişlerdir. Ne var ki, cumhuriyet Türkiye’si, çağdaş uygarlık davasının bu en önemli meselesine el atmamıştır” (Avcıoğlu, 1976, s. 351).

2.2.3. İş Bankasının Kurulması

İş bankası 1924 yılında 1 milyon sermaye ile kurulmuştur ve ödenmiş sermayesi ise 250 bin liradır. 250 bin liranın tamamını Atatürk vermiştir. (Avcıoğlu, 1976, s. 373).

Celal Bayar İş bankasının kuruluşunu 123 Sayılı Geçit dergisine göre ve Doğan Avcıoğlu'nun aktarımıyla şu şekilde anlatmaktadır:

“İmar vekilli bulunuyordum. İşlerimiz çoktu. Türk ve Rumlar arasında mübadele muameleleri yapıyorduk. Rumlar ticaret ve sanayi erbabı olarak, batı Trakya'yı terk ediyorlardı. Bu iki benzemez vasıftaki insanların mübadelesi müşküldü. Birgün Atatürk'ün kayınpederi Uşşakkizade Muammer Bey bana geldi. Gazinin ve kendisinin 250 bin liralарının bulunduğunu, bununla ihracat ve ithalat işleri yapmak istediklerini, fakat Gazi Hazretleri'nin kendisine:

--- Bir kere Celal Beye sorunuz, ondan fikir alınız, dediğini söyledi

İthalat ve ihracat işlerinin çok riskli olabileceğini düşündüm. Sonra Gazi'nin bu gibi işlere isminin karışmaması gerektiğini düşündüm. Vaktiyle bankada çalışırken Türk tacirlerinin, yabancı bankalardan faydalandıklarını görür ve bir milli Türk basınına daima ihtiyaç duyardım.

Bu 250 bin lira ile 1 milyon sermayeli bir bankada kurulmasını, bunun aslında bir amme hizmeti olacağını düşündüm, bu telkini Muammer beye yaptım.

Atatürk, bu fikri beğenmiş, bir akşam bu konuyu sofrada ortaya attı. Üzerinde derinlemesine konuştu ve ama kim idare edecek bunu? Bunu idare etmek için Celal Bey gibi insan lazım dedi.

Atatürk, bu bahsi bir gün bana açtı: “Böyle bir şey kabul eder miydiniz?” diye sordu. Siz emrettikten sonra... dedim.

“Ama”, dedi Atatürk, “vekilliği bırakmak gerekirse?” dedi “mümkündür” dedim. “Belki mebusluğu bırakmak gerekir” dedi. Yine “Mümkündür paşam” dedim. O anda Atatürk'ün gözleri yaşarmış gibiydi” (Avcıoğlu, 1976, s. 373).

İş bankası özel yatırımları artırmak için kurulmuş bankadır. Türkiye'nin ticarileşmesinde önemli işlevleri olmuştur. Türkiye'de sanayiye geliştirmek için kurulmuş bir yatırım bankasıdır.

2.2.4. Teşvik-i Sanayi Kanunu

Ekonomik anlamda kalkınma politikaları 1923-1932 yılları arasında yoğun bir şekilde uygulanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında kalkınma yolunun özel sektörün eliyle yürütmeyi amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda özel teşebbüse kolaylık sağlayacak ve onları piyasada etkin hale getirmek için teşvik politikaları ortaya koymuştur. Tabi buda piyasa da özel teşebbüsün önemli katkılarda bulunacağını ve kalkınmanın temel prensibi özel teşebbüsü teşvikten geçtiğinin farkındadır. Bu amaç doğrultusunda devletinde desteklenmesiyle müteşebbis sınıf

oluşturulmuştur. Bu müteşebbis sınıfın yatırımlarını devamlı kılmak için yani kaynak temin edebilmek için bankacılığın geliştirilmesine önem verilmiştir. Sanayi kuruluşlarına yatırımlar için olanak sağlayacak yeni bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanun 1927 yılında çıkarılan “Teşvik-i Sanayi Kanunudur.”

1927 yılında çıkarılan bu kanun maden işletmelerine ve sınai teşebbüslere bazı olanaklar sunmuştur bu olanakları şöyle sıralayabiliriz:

- 1) Belediye sınırları dışındaki arazi, işletme kuracaklara, devletçe ve parasız sağlanacaktır.
- 2) Teşebbüsler ve bunların buldukları arazi ve müstemilatı ve sair tesisleri, müsakkafat, arazi, kazanç, maktu zam vergilerinden ve belli belediye rüsumlarından muaftır.
- 3) Kanundan yararlanan teşebbüslerin hisse senetleri ve tahvilleri, damga resminden muaftır.
- 4) Teşebbüslerin kurulması ve genişletilmesi için gerekli inşaat malzemesi, üretim için gerekli hammadde, alet ve yedek parçalar, teşebbüslere ait taşıma, yükleme boşaltma, enerji üretim ve nakil tesisleri için gerekli malzeme, yurt içinde sağlanamıyorsa, ithalde gümrük ve duhuliye vergilerinden muaftır.
- 5) Teşebbüslere ilgili malzeme, makine ve aletler demiryolları ve deniz yollarında % 30 indirimle taşınacaktır. Bakanlar kurulu, hammadde ve mamul maddelerin taşınmasında da indirimli tarife uygulanabilir.
- 6) Teşebbüslere, bakanlar kurullu kararı ile ürettikleri ile mamul maddeler değerinin % 10' nu oranında prim verebilir.
- 7) Teşebbüsün faaliyeti için gerekliyse, tuz, ispirto ve patlayıcı maddelerde, belli bir indirim uygulanabilir.
- 8) Devlet, özel idareler, belediyeler ve bunlara ait kurumlar ile Teşviki Sanayi Kanunu'ndan yararlanan teşebbüsler, yerli malları, benzeri ithal mallarından %10 pahalıda olsa, tercihen kullanmak zorundadırlar (Avcıoğlu, 1976, s. 382).

Yukarıda müteşebbislere verilen kolaylıkların faydalarını aşağıda verilen tabloda yorumlayacak olursak:

1.473 işletmenin kuruluş yılları ve kuruluş yılları bağlamında fabrika sayıları verilmiştir. 1923-1932 yılları arasında 1132 işletme kurulmuştur. Tablo incelendiğinde 1923 yılından sonra kurulan işletmelerin sayısında artış meydana gelmiştir. Sonuç olarak bu tabloda verileri referans alacak olursak müteşebbislere devlet tarafından verilen olanakların faydası somut şekilde görülmektedir.

Tablo 3. Teşvik-i Sanayi Kanunu'ndan Faydalanan İşletmelerin Kuruluş Tarihlerine Göre Dağılımı

KURULUŞ YILI	İŞLETME SAYISI
1923'ten önce	341
1923	34
1924	63
1925	101
1926	141
1927	140
1928	157
1929	118
1930	106
1931	140
1932	88
Bilinmeyen	44
Toplam	1473

Kaynak: Okçun, 1984, s. 27

Modernleşme ve çağdaşlaşma Kurtuluş Savaşı sonrasında ve Cumhuriyetin ilk yıllarında her alanda kendini göstermiştir. Belirtildiği üzere yapılan bu çalışmalar ekonomi, toplum yapısı ve eğitim alanında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetini dünyanın en modern devleti haline getirmeyi gaye edinmiştir.

2.3. ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM ÇALIŞMALARINA GENEL BAKIŞ

Mustafa Kemal Atatürk bir ulusun kaderini tayin eden lider olmasının yanı sıra geleneklerine, geçmişine sıkı sıkıya bağlı olan ve her defasında bunu vurgulayan bir liderdir. Geleneklere bağlı olmanın en doğru yolu ise eğitimden geçtiğini söylemektedir. Yani yeniliğe açık olmak, cahil toplum olmamak bunun yanında ise bizleri biz yapan geleneklere de sahip çıkılması gerektiğini vurgulamaktadır. M.Kemal Bertrand Rusell'in: "eğitim yeni bir dünyanın anahtarıdır" (Pazar, 2001, s. 16). Yani eğitim yönteminden önce "nasıl bir insan tipi" yetiştirilmesi gerektiğini düşünür.

Özgür ve bağımsız kişilikli, "düşüncesi özgür, duyunca özgür, bilgisi özgür" insanlar yetiştirmelerini ister öğretmenlerden (Pazar, 2001, s. 16).

27.10.1922 yılında İstanbul'dan Bursa'ya gelen İstanbul öğretmenlerine eğitim konusunda şu sözleri söylemiştir:

"Ordularımızın kazandığı utku, sizin eğitim ordularınızın utkusu için yer açtı, yol hazırladı. Gerçek zaferi siz kazanacak, siz koruyup sürdüreceksiniz, bunu başaracağımızdan kuşku yok. Sarsılmaz bir imanla ben ve bütün arkadaşlarım, sizi gözeteceğiz, sizin karşılaşacağınız bütün engelleri kıracağız."(Atatürk'ün Söylevleri,1968,s.89). Orduların kazandığı zaferin tamamlayıcısı olarak eğitimi görmektedir. Cehaletin karanlık yüzünü aydınlığa çıkarmak için bir eğitim savaşı başlatacaktı. Yani ulusal bir eğitimin mücadelesini başlatacaktır.

Pazarın da ifade ettiği gibi: "Karanlığa, geriliğe karşı büyük bir savaş başlıyordu" (Pazar,2001, s.17).

Atatürk, ulusun özgürlüğünü kaybetmesine, yoksuluğa giden nedenleri ve çözümünü şu şekilde açıklamaya çalışmıştır:

"Akla uygun hiçbir nedene dayanmayan birtakım geleneklerin, inanışların korunmasında direnip duran ulusların ilerlemesi güç olur, belki hiç olmaz. İlerlemek yolunda bağları ve koşulları aşamayan uluslar çağa uygun, akla uygun bir yaşam içinde olamazlar; genel yaşamda görüşü geniş olan ulusların ellerine düşüp onlara tutsak olmaktan kurtulamazlar devamında şunları söyler " Bunun için öğretim izlencemizin, eğitim davranışımızın temel taşı, bilgisizliği gidermek olmalıdır.(...) Bir yandan genel bilgisizliği gidermeye çalışmakla birlikte; öte yandan, toplum yaşayışında herkese örnek olacak,

verimli ve etkili olacak kimseler yetiştirmek gerektir. Bu da ilk ve ortaöğretimin günlük yaşamaya uygun olmasıyla gerçekleşebilir. Toplumlar ancak bu yoldan iş adamlarına, sanat adamlarına kavuşabilirler. Ulusal yeteneklerimizi geliştirecek, duygularımızı yükseltecek üstün insanları yetiştirmeyi de unutmayacağız. Çocuklarımızı bu öğretim aşamalarından geçirerek yetiştireceğiz” (TDK, 1968, s. 87-88).

Burada görüleceği üzere Atatürk bütün gücünü ve kaynağını bilimden almaktadır, yeni bir toplum tasarlariken bile bunun bilimden ve eğitimden geçtiğini vurgulamıştır. Eğitim de uygulamaya da önem vermiştir.

Ayrıca Atatürk milli mücadele döneminde dahi eğitim ve öğretim konusunda önemle durmuştur. 1 Mart 1922 yılında TBMM açılış konuşmasında eğitim ile ilgili şu sözleri bunu kanıtlar niteliktedir:

“Efendiler!

... İnsanlar yalnız özdeksel (maddi) değil, bu özdeksel güçlerle kaynaşmış bulunan tinsel(manevi) güçlerin etkisi altındadırlar. Uluslar da böyledir. Tinsel güçler ise özellikle bilim ve inan ile en yüksek ölçüde gelişir. Bunun için hükümetin en verimli ve en önemli görevi ulusal eğitim işleridir” (Başgöz ve Wilson, 1968, s. 235). Atatürk’ün bu sözleri ulusal bağlamda eğitim konusuna önem verdiğinin açık şekilde göstergesidir. Cehaletin ortadan kalkmasını istemekte ve ayrıca iş içinde eğitim konusunda pratik eğitime geçilmesini isteyen sözleri söylemektedir. Kadın ve erkeklerin eşit şartlarda eğitim görmesini de vurgulayan sözlere rastlamaktayız.

1 Mart 1924 günü, TBMM 2.Dönem 1.Toplantı yıllını açarken Atatürk eğitim ile ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Ülkede eğitim aydınlığının yayılmasına ve en derin köşelere kadar nüfuz etmesine bilhassa dikkat ediyoruz. Her şeyden önce vasıtaların yararlı ve uygulamalı olmasına ve asla israfa uğramasına önem veriyoruz.” Atatürk bu sözleri ile eğitimin ülkenin en ücra köşelerine dahi götüreceğini bunu yaparken de araçların ve gereçlerin en etkin ve en verimli şekilde israf etmeden kullanılacağını belirtmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk’ün eğitim ile ilgili birçok sözleri bulunmaktadır bunlardan biri ise Öğretmenler Birliği Kurultayında (25Ağustos 1924 Ankara) yapmış olduğu konuşma:

Öğretmenler!

Yeni kuşağı, Cumhuriyetin fedakâr öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz. Yeni kuşak, sizin eseriniz olacaktır. Eserin değeri, sizin ustalık ve özverinizin derecesiyle orantılı olacaktır. Cumhuriyet; düşünce, bilgi ve beden yönünden güçlü ve yüksek seviyeli koruyucular ister. Yeni kuşağı bu nitelik ve yetenekte yetiştirmek, sizin elinizdedir. Üstün ödevinizin yerine getirilmesine yüksek çabalarla kendinizi adayacağınızdan hiç kuşum yoktur. Ben; ulusal eğitim ve öğretimimizle ilgili görüşlerimi, çeşitli zamanlarda ve çeşitli olanaklardan yararlanarak söyledim (Kaya, 2001, s. 40-41).

Atatürk modern toplumun oluşturulması için eğitimin önemli olduğunu gittiği her yerde belirtmiştir devrimlerin kalıcı olması, toplum tarafından benimsenmesi ve toplum arasında hızlı yayılmasının eğitimden geçtiğini bu eğitimi verecek öğretmenlere ise büyük işler düştüğünü dile getirmiştir.

2.3.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Tevhid birleştirme, bir kılma, birleştirilme, birlik anlamına gelir. Tevhit ise öğretme, ders verme, öğretilme anlamına gelmektedir. Tevhid-i Tedrisat bu kelimelerin bütününden meydana gelmiş öğretim birliği anlamını meydana getirmiştir. Bunun yanında eğitim kelimesi de ilerleyen zamanlarda öğretimin amacını göz önünde bulundurarak eğitim öğretim birliği anlamını meydana getirmiştir (Turan, 2011, s. 191)

3 Mart 1924 yılında TBMM tarafından kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve öğretim anlamında ciddi adımlar attığının göstergesidir. "Bu kanun, yeni devletin şekillenmesinde en önemli rolü oynayacak bir inkılâp olarak değerlendirilmelidir" (Turan, 2011, s. 191).

Türkiye Cumhuriyeti yeni kurulmuş ve devletin devamlılığı için milli bir yapının kurulması şarttı işte bu milli yapının eğitim alanında sağlam temeller üzerine oturtulması için Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiştir.

TBMM tarafından kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ilim ve eğitim kurumları Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Vakıflar tarafından idare edilen mektepler ve medreselerde Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Mektep ve medreselere ayrılan

ödenekler de Maarif Vekâletinin bütçesine nakledilmiştir. Bunun nedeni ise mektep ve medreselerin başka yerlerle, makamlarla ilgisinin kalmamasını sağlamaktır.

2 Mart 1924 yılında TBMM tarafından Saruhan Mebusu Vasıf Bey ve arkadaşlarına bir önerge verilmiştir. Bu önergenin içeriği şu şekildedir:

“Bir devletin irfan ve maarif-i umumiye siyasetinde milletin fikir ve his itibariyle vahdetini temin etmek için Tevhid-i Tedrisat en doğru, en ilmi ve en asri ve her yerde fevâit ve muhassenatı görülmüş bir umdedir. 1839/1255 Gülhane Hatt-ı Hümayunu’ndan sonra açılan Tanzimat-ı Hayriye devrinde saltanat-ı münderise-i Osmaniye tevhid-i tedrisata başlamak istemiş ise de buna muvaffak olamamış ve bilakis bu hususta bir ikilik bile vücade gelmiştir. Bu ikilik vahdet-i terbiye ve tedris nokta-i nazarından birçok muzır neticeler tevhit etti. Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir, iki türlü terbiye bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise vahdet-i his ve fikir ve tesanüt gayelerini külliye muhildir. “Teklif-i kanunumuzun kabulü takdirinde Türkiye Cumhuriyeti dâhilinde ve bilumum irfan müessesatının merci-i yegânesi Maarif Vekâleti olacaktır. Bu suretle bilcümle mekatipte bundan böyle Cumhuriyetin irfan siyasetinden mesul ve irfanîyatımızı vahdet-i his ve fikir dairesinde ilerletmeye memur olan Maarif Vekâleti müsbet ve müttehit bir maarif siyaseti tatbik edecektir. Teklifin bugün derakap ve müstacelen kanunîyet kesbetmesini Heyet-i Celile’den rica ederiz” (Yücel, 1994, s. 23-24).

Buradan anlaşılacağı üzere:

Vasıf Bey ve arkadaşları tarafından hazırlanan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, önerge verilerek bir gün sonra yani 3 Mart 1924 yılında TBMM aşağıda verilen kanunları kabul etmiştir:

Madde 1-Türkiye dâhilindeki bütün müessesat-ı ilmiye ve tedrisiye Maarif Vekaleti’ne merbuttur.

Madde 2- Şer’iye ve Evkaf Vekâleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif Vekâleti’ne devir ve raptedilmiştir.

Madde 3- Şer’iye ve Evkaf Vekâleti bütçesinde mekatip ve medarise tahsis olunan mebalîğ Maarif bütçesine nakledilecektir.

Madde 4- Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirilmek üzere Darülfünunda bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidemat-ı diniyenin ifası vazifesi ile mükellef memurların yetişmesi için de ayrı mektepler küşat edecektir.

Madde 5- Bu kanun neşri tarihinden itibaren terbiye ve tedrisatı umumiye ile müştegil olup şimdiye kadar Müdafaa-i Milliye'ye merbut olan askeri rüşti ve idadilerle Sıhhiye Vekâleti'ne merbut olan darüleytamlar, bütçeleri ve heyet-i talimiyeleri ile beraber Maarif Vekâleti'ne raptolunmuştur. Mezkûr rüşti ve idadilerde bulunan heyet-i talimiyelerin cihet-i irtibatları atiyen ait olduğu ve vekâletler arasında tahvil ve tanzim edilecek ve o zamana kadar orduya mensup olan muallimler orduya nispetlerini muhafaza edecektir.

Madde 6-İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

Madde 7-İşbu kanunun icra-yı ahkâmına icra Vekilleri Heyeti memurdur (Sungu, 1938, s. 428).

Kanun kabul edildikten sonra Atatürk şu sözleri söylemiştir: “Terbiye ve tedrisatını tevhit etmedikçe aynı fikirde, aynı zihniyette fertlerden mürekkep bir millet yapmağa imkân aramak abesle işğal olmaz mıydı?” (Sungu, 1938, s. 431).² Mart öngergesini okuduğumuz zaman bu sözün ehemmiyeti ve anlamı aynıdır. Turanın da ifade ettiği gibi: “Bu itibarla yeni Türk devletinin kuruluş felsefesini iyi tahlil etmek için Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun temel amacı iyi anlaşılmalıdır.” (Turan, 2011, s. 193). “Fikri hür vicdanı hür” yeni neslin yetiştirilmesinde Tevhid-i Tedrisat kanunu önem teşkil etmektedir. Bundan dolayıdır ki Mustafa Kemal Tevhid-i Tedrisat Kanunu üzerinde önemle durmuştur.

2.4. CUMHURİYET DÖNEMİNİN İLKELERİ VE BU İLKELERİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.4.1. Atatürk'ün Çağdaşlaşma Yolunda İlk Adım Olarak Kabul Ettiği Alfabe, Kültür ve Eğitim Konusunda Bazı Görüşleri

Millî mücadele dönemi savaşının getirdiği zor koşullar ve bin bir zorluklarla kazanılan savaş sonrası kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını devam ettirebilmesi ve sonsuza dek yaşayabilmesi çağın getirdiği yenilikleri benimsemesine ve o yenilikleri kabul etmesine bağlıydı. Atatürk kurtuluşun yolunu; bilimi,

teknolojiyi, kültürü hayatın her noktasında referans olarak görmekten geçtiğini vurgulamaya çalışmıştır. Tongul'un da ifade ettiği gibi: "hayata bakış şekli" olarak değerlendirmiştir (Tongul, 2004, s.110). Medenileşme ve çağdaşlaşma yolunda ilerlerken, Atatürk bu yolda onun yarım ya da kesinti halinde alınmaması gerektiğini tamamıyla bir bütün halinde alınması gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü medenileşme ve çağdaşlaşma yolunun tamamlanması buna bağlıdır.

Atatürk, "asrılık ve medenilik" kavramlarının anlam ve önemini, Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı temellerden biri olan inkılâpçılık ilkesi ile işaret etmiştir (Tongul, 2004, s. 110).

Özetle Atatürk devrimleri; yeni kurduğu ulus devleti bu bağlamda uygarlaşmasını ve ilerlemesini amaçlamıştır. Bugünün uygarlık seviyesini devrimlerinin temeline oturtmuştur. Türk milleti modernleşmeden, yeniliklerden uzaklaşmasına neden olan geleneksel kültür öğelerinin bir an önce terk edilmesi gerektiğini ısrar ile vurgulamıştır. Çünkü çağdaşlaşma yolunda bugünün uygarlığına çıkmamanın yolu bu ısrarla vurguladığı şeylerin terk edilmesinden geçmektedir. Örneğin: yönetimde, yazıda, eğitimde, kıyafetlerde, evlilikte, hukuki davranışlarda ve toplum hayatında yaşanan sıkıntıların görülmesi önemli kanıtlarından biridir.

Atatürk ve silah arkadaşları Cumhuriyeti kurduktan sonra ilk üzerinde durdukları konulardan biri eğitimidir. Bunun sebebi ise toplumun Cumhuriyet devrimlerini öğrenerek daha çabuk benimsemesini sağlamak ve bunun sonucunda gerçekleşecek olan hızlı şekilde gelişme isteği. Çünkü o dönemde okuma yazma oranı çok düşüktü, okuryazar oranını artırabilmek için daha kolay ve basit bir alfabeye ihtiyaç vardı. Tongul'un da ele aldığı gibi: "Atatürk harf değişikliğini, Türk kültürünün millileşmesi ve gelişmesini amaçlayan girişimin büyük bir adımı, bir parçası olarak görüyordu" (Tongul, 2004, s. 111). Zaten Cumhuriyet Devrimleri, çağdaşlaşma yolunda Batı Medeniyetine ulaşma bağlamında önemli bir adımdı, yapılan bu devrimler harf sorununu ister istemez gündeme getirmiştir.

1918 yılına ait anılarından birinde eğitim konusunda Atatürk şunları söylemiştir:

"Benim elime büyük bir salahiyet ve kudret geçerse ben içtimai hayatımızda istenilen inkılâbı bir anda bir "coup" ile tahakkuk ettireceğimi zannedirim. ...Halkı yeni fikirlerle eğitmek ve öğrenim durumunu yükseltmek gerekir. Aydınlar halkı kendi seviyelerine çıkarmalıdır. Bunun anlamı, toplumun eğitimini yeni ve kolay yöntemlerle sağlamaktır" (Tongul, 2004, s. 11).

1 Mart 1922'de Atatürk, T.B.M.M.'nin üçüncü toplantı yılını açarken şunları söylemiştir:

" ...Binaenaleyh, bizim takip edeceğimiz maarif siyasetinin temeli, evvela mevcut cehli izale etmektir. Teferruata girmekten ictinaben bu fikrimi birkaç kelime ile tavzih etmek için diyebilirim ki, genel olarak umum köylüye okumak, yazmak ve vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihi, dini ve ahlaki malûmat vermek ve dört işlemi öğretmek, maarif programımızın ilk hedefidir" (Albayrak, 1989, s.478).

Sonuç olarak; Mustafa Kemal toplum arasında cehaleti kaldırmayı ilk amaç olarak görmüş ve bunun için de toplumsal yenileşmeyi sağlayacak devrimleri sağlam temellere oturtmaya çalışmıştır. Bunun için de eğitim, harf, kültür alanında reformlara gitmiştir. Çünkü bunlar yapılmadığı zaman düşündüğü devrimleri gerçekleştiremeyecekti ya da bu devrimleri gerçekleştirse bile halk bu devrimleri kısa sürede benimsemeyecekti.

2.4.2. Latin Harflerinin Kabulü Öncesinde Hazırlıklar ve Bu Hazırlıklar Çerçevesinde Meydana Gelen Tartışmalar:

Nihayetinde Kurtuluş Savaşı kazanılmış tarihler Şubat 1923'ü gösterdiğinde İzmir İktisat Kongresi toplanmış, işçi delegelerinden İzmirli Nazmi ile iki arkadaşı tarafından Latin Harflerinin kabulü konusunda bir önerge vermişlerdir. O dönem kongre başkanı olan Kazım Karabekir tarafından bu önerge reddedildi. Kazım Karabekir'in bu önergeyi reddetmesinin sebebi ise şudur: "Kanun daha çok maarifi ilgilendirdiği" ve "Latin harfleri İslam birliğini bozacak" gerekçesini sebep olarak göstermiştir. "Latin Harflerini kabul edemeyiz" başlığı altında demeç veren Kazım Karabekir görüşünü bu yolla açıklamıştır. Latin harflerine karşı gelmesinin sebebi ise: İslama zarar vereceği, birlik ve beraberliğe zarar vereceği, yabancı propagandaların bu ülkede huzursuzluk çıkaracağını düşünerek Latin harflerinin kabulüne karşı gelmiştir (Tongul, 2004, s. 112). Birtakım gazeteciler Karabekir'den güç alarak bu tür yayını daha da sıklaştırdılar. Bu yayınlara cevap olarak, Latin harflerinin kabulünü savunan

Kılıçzade Hakkı içtihad dergisinde üç makale yazmıştır. Bu makalenin başlığı ise “İzmirKongresinde Latin Harfleri”. Kılıçzade Hakkı bu üç makalede Kazım Karabekir’e cevap vererek şu görüşlerini ileri sürmüştür:

“Ne gariptir ki, yüksek bir tahsil görmüş çok zeki bir Kazım Karabekir Paşa, o kadar fecayi-i tarihiye ve içtimaiyeden sonra, sırf ilmi bir mesele olan Latin Harflerinin kabulü arzusunu takbih ediyor ve buna sebep olarak, hülasaten alem-i İslam ne der? diyor. Evet alem-i İslam ne der, işte bu kâbus!!! Bu tafsilattan sonra kendilerine bir sual iradına müsaade buyurmalarını Karabekir Paşa hazretlerinden rica ederim. Biz yalnız Müslüman mıyız? Yoksa hem Türk hem Müslüman mıyız? Eğer biz yalnız Müslüman isek bize Arap harfleri ve Arap dili lazımdır ve ilim olarak Kuran yetişir. Eğer Türk isek, bir Türk harsına muhtacız. Bu hars ise, her şeyden evvel dilimizden başlayacaktır.

Herkesi korkutan ve softalara, avama karşı büyük bir silah teşkil eden meseleye geliyorum. Kuran Latin harfleriyle yazılır mı?” Bir Türkün kuranı Arap gibi okumasının mümkün olmadığını belirtmeye çalışmıştır. Kılıçzade Kurandan aldığı bir ayeti Latin harfleri ile yazar ve yazdıktan sonra şunu söyler: “Bunu Latin harfleriyle şu şekilde yazmakta ne sakınca var?” diye bir soru yönlendirir ve yazısını şu şekilde sonlandırır: “Lakin şurasını kafaya yerleştirmek şecaatini edinebilmelidir. Arabî harflerinden gayri harflerle Kuran yazmak küfür değildir ve böyle yapan küfür ve itaba layık olamaz, işte meselenin ruhu buradadır” (Tongul, 2004, s. 112-113).

Türkiye Cumhuriyeti yeni kurulmuş, devrimler toplum hayatına yeni yeni girmekte toplum ve devlet bir dönemeçte en önemlisi Saltanat kaldırılmış bunun yankıları ise devam etmektedir. Latin Harfleriyle ilgili olan yeniliğe muhalefet eden kesimler vardı ve bu kesim çok güçlüydü. Bu yüzden Mustafa Kemal bunun için yeri ve zamanını bekliyordu.

1925 yılında Serveti Fünun dergisinde Cenap Şahabettin Latin harflerini savunan yazılar yazmıştır. Bunun yanında 1926 yılında Ayaz İshak-i (Türkçü Lider) Türk Yurdu dergisinde “Arap ve Latin Harfleri” başlığı altında yazdığı yazısında şunları söylemiştir:

“Birkaç ay sonra Bakü de toplanacak olan kongrede Latin harfleri kabul edilir ve Rusya Türkleri arasında uygulanırsa, bizim Anadolu Türklerinin önüne de gayet önemli bir hars meselesi çıkacaktır. Bu, büyük Türk milletinin ikiye bölünmesi, istikbalde birbirini anlamama meselesidir” (Tongul, 2004, s. 114).

1926 yılının mart ayında 1.Türkoloji kongresi Bakü de toplandı. Kongrede yapılan görüşmeler ve tartışmalar sonucunda Latin harflerine geçilmesi gerektiği sonucuna varılmış ve her Türk boyu için ayrı ayrı harfler meydana getirilmiş ve bunun uygulanması içinde çalışılmıştır (Tongul, 2004, s. 114).

1927 yılının sonlarına doğru ve 1928 yılının ilk yarısı, Latin Harflerinin Türkçeye uyarlanması bakımından, çok önemli bir yıl olmuştur (Tongul, 2004, 115). Bazı yazar ve düşünürler Latin harflerini savunmuşlardır. Bunun için de çalışmalara başlamışlardır. Falih Rıfkı, Yunus Nadi, Celal Nuri, Hüseyin Cahit Latin harflerini savunan bunun yanı sıra Latin harfleri fikrinin yayılması için çalışmalar yapan düşünürlerdir.

Sonuç olarak harf devriminin istenmesinin nedenlerini şu şekilde belirtebiliriz;

- 1) Arap harflerinin öğrenilmesi ve uygulamada kullanılması zor olduğu için, okuma ve yazmayı daha kolay hale getirecek eğitimi halka daha kolay öğretecek bir harf sisteminin getirilmesi gerekliliğini düşündüğü için
- 2) 20.yüzyıl Uygur devletlerin çoğu Latin Harflerini kullanmaktaydı ve bu uygar devletlerle iletişimi kolay sağlayabilmek için,
- 3) Türk dilinin zenginliği belirtmek ve gelişmesini sağlamak için harf devriminin yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

2.4.3. Harf Devrimi

CHP 31 Ekim 1928 yılında yeni Türk Harflerinin görüşülmesi için toplanmıştır. Tarihler 1928 yılını gösterdiğinde, TBMM'nin üçüncü dönem, ikinci çalışma yılının açılışında Atatürk Harf Devrimi ile ilgili şu sözleri söylemiştir:

... “Efendiler, Türk harflerinin kabulü ile hepimiz bu memleketin bütün vatanını seven yetişkin evlatlarına mühim bir vazife teveccüh ediyoruz. Bu vazife milletimizin kâmilen okuyup-yazmak için gösterdiği şevk ve aşka bilfiil hizmet ve yardım etmektir. Hepimiz hususi ve umumi hayatımızda rast geldiğimiz okuyup yazma bilmeyen erkek kadın her vatandaşımıza yeni harfleri öğretmek için tehalük göstermeliyiz.

Bu milletin asırlardan beri his olunmayan bir ihtiyacını birkaç sene içerisinde tamamen temin etmek, yakında ufuklarda gözlerimizi kamaştıran bir muvaffakiyetin hepimiz heyecanı içindeyiz vatandaşlarımızı cehaletten kurtaracak sade muallimliğın vicdanı hazzı mevcudiyetimizin işba etmiştir. Aziz arkadaşlarım yüksek ve ebedi yadigârımızla büyük Türk milleti yeni bir nur âlemine girecektir” (Atatürk, 1961, s.72.79).

Atatürk’ün bu konuşmasının ardından, o dönemde Başbakan olan İsmet İnönü, “Yeni Türk Harfleri Kanunu” ile ilgili görüşlerini açıkladıktan sonra, yeni Türk harflerinin kolaylığı konusundan bahsetmiş, halkın kısa zamanda cehaletten kurtulacağını söylemiştir.

Daha sonra meclisteki diğer milletvekilleri de konuşmalarını tamamladıktan sonra TBMM’nin kanun tasarısı olan 1533 sayılı “Yeni Türk Harfleri Kanunu” nu kabul etti. Latin harflerinin kabulü ile yıllardır süren tartışmalar, kabul edilen yeni harflerle birlikte sona ermiştir. Yeni Türk Harfleri Kanunu 11 maddeden meydana gelmektedir. Bu 11 madde 3 Kasım 1928’de Cumhurbaşkanı tarafından onaylanıp resmî gazetede yayınlanmıştır. Bu kanuna göre bütün devlet dairelerinde, kurumlarında, özel kurumlarda Yeni Türk Harfleri ile işlem görecektir.

Dil çalışmaları için dil encümenleri oluşturulmuştur. Yeni harflerin daha iyi anlaşılması ve kolay öğrenilmesi için şu eserler yazılmıştır:

- 1) Muhtasar Türkçe Gramer
- 2) Yeni Türk Yazısı ile Kıraat imla lugaı
- 3) Yeni Türk Alfabeti İmla ve Tasfir Şekilleri
- 4) Halk derslerine mahsus Türk Alfabeti
- 5) Seçme yazılar.

Bu eserlerin haricinde broşürlerde yayınlanmıştır; İbrahim Necmi, Ahmet Cevat, Necmettin Sadık, Celal Arseven Türk Ocakları ve Askeri Matbaa da Türk Harflerini tanıtan broşürler yayınlamışlardır (Ülkütaşır, 1981, s.87-89).

Harf devrimi sonucu kabul edilen Latin alfabesi ile Batı uygarlığı seviyesine çıkılmaya başlanılmış ve Avrupa ile bütünleşme süreci hızlı bir şekilde yol almıştır. Batıda meydana gelen bilimsel bağlamdaki gelişmeler rahat bir şekilde takip edilebilecek ve bilimsel yeniliklerden Türkiye’de faydalanabilecektir.

2.4.4. Millet Mektepleri

Yeni harflerin kabul edilmesiyle birlikte devlet daireleri kabul edilen bu yeni harflere geçmeye başlamıştır. Yeni harflerin kabul edilmesindeki amaç Türk halkının tamamına yeni Latin harfleriyle okuma yazmayı kabul ettirmektir. Bundan sonra okullarda yeni Latin harfleriyle eğitim verilecektir. Mustafa Kemal Atatürk millet mekteplerini açarak geçmişin, bozuk ve koşullara cevap vermeyen eğitim sistemini tekrar gün yüzüne çıkarmamak için Millet Mekteplerini açmıştır. Bu okullar geleceğe umutla bakan bir kapı görevi görmüştür.

Cumhuriyet Devrimleri gelecek nesilleri Cumhuriyetin bir bireyi olarak yetiştirip, günün koşullarına hazır, ilerici bir toplum oluşturma peşindeydi. Bunun içinde elli iki maddeden oluşan devlet eliyle meydana getirilen devrimlerin başarılı bir şekilde sürdürülmesi için “Millet Mektepleri Teşkilatı Talipnamesi” adını taşıyan program oluşturuldu. Bu program 8 Kasım 1928 yılında incelendi. Şurayı Devlet tarafından kabul edilip incelenen bu program 11 Kasım 1928 yılında hükümetinde onaylayıp kabul etmesiyle yürürlüğe girdi (Ataş, 2003, s. 62).

Millet mektepleri ne işe yarayacaktı? Bu sorunun cevabı şu şekilde açıklanabilir: millet mektepleri köylerde şehirlerde teşkilatlanıp ülkenin geneline eğitim verecek, eğitimi vatandaşların kapılarının önüne kadar götürüp Yeni Türk Harflerini öğretecekti. Kursların süresi iki ve dört aylık olacak şekilde düzenlenmiştir. Köylerde yaşayan ve gelemeyecek olanlar için ne düşünülmüştü? Onlar içinde gezici kurslar açılmış ve halkın düzeni bozulmadan eğitime devam edilmiştir (Ataş, 2003, s. 62).

Sonuç olarak; Cumhuriyeti kabul eden aydın yöneticiler bütün gücünü cehaletle savaşmak için kullanmışlardır. Yöneticilerin bu azmini gören halk ise onlarla birlikte mücadele edip cehaleti yenmek istiyordu. Millet mektepleri halkın okuma yazma yeni harfleri öğrenme konusundaki ihtiyaçlarına cevap veren yararlı bir projeydi. Bu projenin baş mimarı ise Mustafa Kemal Atatürk'tür.

Millet mektepleri zor koşullar altında eğitim verme, halkı eğitme konusunda kararlı olmuş, zorlu koşulları, kurduğu içyapısıyla lehine çevirmeye çalışmıştır. Bunun içinde il, ilçe, köy kurullarına sorumluluklar yüklemiş eğitim görülecek ortamların, yerlerin bu kurullarla birlikte değerlendirilip belirlemeye çalışmıştır. Bu kurullar araç-

gereç eksikliklerini gidermede de önemli roller üstlenmiş eğitim alan ve eğitim veren kişilerin zor durumda kalmasının önüne geçmiştir.

Eğitim programlarının bir düzen içinde işlemesi ve sorumlulukların düzgün bir biçimde yerine getirilmesi için, eğitim müdürleri, ilköğretim müfettişleri, ilkokul müdürü, başöğretmeni ve öğretmenlerine Millet Mekteplerinde görev yapmalarını ve bu görevleri doğru, sistemli bir şekilde sürdürmelerini sağlamak için görevler vermişlerdir. Bu şekilde işleyen bir içyapısıyla ve halkında cehaletten kurtulmak için verdiği mücadelenin de etkisiyle Millet Mektepleri sisteminden başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

2.4.5. Halkevleri

Halk Evleri Türk devrim anlayışının ve görüşünün yanında milli birliğin sağlanması bakımından da önem teşkil etmektedir. Milli birliğin sağlanması bakımından geniş yelpazede ele alınacak çalışmalar yapmıştır. Ekonomi, müzik, gibi geniş alanlarda kendini göstermiş bu bağlamda toplumun kültürel ve sosyal açıdan kendini geliştirmesi amaçlanmıştır. Köylü ve şehirli arasındaki kültür ve sosyal farklılıkları dengelemeye çalışmışlardır. Edebiyat, tarih, dil ve kültürün millileştirilmesi, yani milli bilincin bu alanlarda da yaratılması için çalışmalar yapmıştır.

Aslında Halkevleri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının demokrasi anlayışıyla yeni kurulan bu devleti Mustafa Kemal'in de çalışmalarıyla bağımsız ve halkçı yapıya getirmeye çalışmakta ve kurtuluş savaşıyla gerçekleştirdiği halk devrimini bilimle sanat ile tamamlamaya çalışmıştır.

Atatürk'ün milli mücadeleyi kazandıktan sonra Halk Evlerini kurmasında temel nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1) Batı uygarlığı ilerlemiş, Anadolu bu uygarlığın çok gerisinde kalmış durumdaydı işte bu batı uygarlığı referans alınarak temelde bize ait olan kültürlerde terk edilmeden ulusal bir kültür yaratma peşindeydi.
- 2) Cumhuriyet rejimine karşı gelen cahil kesim ile daha iyi mücadele etmek için,
- 3) Halkın görgüsünü, terbiyesini daha iyi hale getirmek için,

- 4) Sanat alanında ki gelişmeleri takip etmek ve sosyal kültürel ekonomik konularda halkı aydınlatmak halk evlerinin kurulmasında temel faktörler olarak gösterilebilir (Halkevleri Talimatnamesi, 1932, s. 3).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULUŞU

3.1.1. Köy Enstitüleri Kurulmadan Önce Ülkenin Genel Durumu

Enstitüler kurulmadan önce ülkenin genel durumu hakkında bilgi vermekte fayda vardır konunun daha iyi anlaşılması bakımından yardımcı olacaktır.

Millî mücadele başarıyla sonuçlanmış, Avrupa'nın askerlerine, modern silahlarına karşın Kurtuluş Savaşı kazanılmıştır. İstiklal Savaşından sonra ülkenin vilayet sayısı 39'dur. Sancakta ise 1764'ü aktif, 581'i kapalı olmak üzere 2345 tane okul bulunuyordu. 3061 öğretmen görev yapıyordu. Bunların 2384'ü erkek, 677'si ise kadındı 1926 yılına gelindiğinde öğretmen sayısı 9062, ilkokul mevcudu 4770'e, öğrenci mevcudu da 302.500'e ulaşabilmişti (Öner, 1979, s. 13).

Başaranın da ifade ettiği gibi: "Türkiye yarı feodal bir tarım ülkesiydi." (Başaran, 1999, s. 13). Şehirlerde ve köylerde yaşayan arasında büyük bir fark vardı. Nüfusun %81'i köylerde yaşıyor, %19' u ise kentlerde yaşıyordu (Başaran, 1999, s. 13). Ülkenin geliri bu oranlar göz önüne alındığında gelir topraktan sağlanıyordu. Teknoloji bakımından gelişmemiş, tarımda kullanılan teçhizatlar ilkel, nüfusun çoğu bilgisiz ve bunun sonucunda bilgisizce ekilen- biçilen toprakların zamanla verimden düşmesine neden olmuştur.

1935-1936 yılına gelindiğinde, öğrenim görececek çocuk sayısı 1.800.000'di. Köyde okutulmayan çocuk sayısı 1.110.000, şehirlerde ve kasabalarda ise bu rakam 132.000'di bu rakamlar ise bize şu sonucu vermektedir; Köy çocuklarının %75'i okuyamamakta, %25'i okuyabilmekteydi. Şehir ve kasabalarda ise bu durumun tam tersi yaşanmaktaydı. Köylerde üç yıl eğitim alan çocuk sayısının yüzdelik dilimi ise %25'ti. Sonuç olarak köy çocuklarının %25'i okuyabilmekte, şehir ve kasabalarda yaşayan çocukların %75'i okuyabilmektedir (Gedikoğlu, 1971, s. 15-16). Görüldüğü üzere köy ve kentlerdeki çocuk okuma oranları arasında ters bir orantı vardır.

1940'lı yıllara gelindiğinde ise ülke genelinde 40.000 köy bulunmaktaydı. 40.000 köyden sadece 5.000'inde okul bulunurken 35.000'de köyde okul bulunmamaktaydı. Bunların geneli de 3 sınıflı okullardı (Aydoğan, 1997, s. 115).

Bakkalın da ifade ettiği gibi; bu 35.000 köye öğretmen yetiştirmek o günkü koşullara göre 80-100 yılı buluyordu (Bakkal,1997, s. 57).

Köye gidecek öğretmenlerin köy yaşamına da alışmış olması diğer sorunlardan biriydi; çünkü giden öğretmenler köyün zor şartlarına dayanamayıp mesleklerini bırakmak zorunda kalmışlardır. Köye giden bu öğretmenler mesleklerinden istifa etmişlerdir. Bu da eğitim konusunda eğitim sorununu meydana getirmiştir. İşte bütün bu sorunlar Köy Enstitülerinin kurulmasına neden olmuştur.

Sonuç olarak köydeki zor koşullara ayak uydurabilecek eğitim sorununu, köye çağdaş eğitim sistemini getirecek, eğitim sorununu çözebilmek için köylerdeki yaşam standartını yükseltecek köylü toplumunu Atatürk'ün hedeflediği muasır medeniyetler seviyesine ulaştırma çabaları, ulusun özgünlüğünü ortaya koyan Köy Enstitülerinin ruhu böyle bir özgün eğitim anlayışına sahip olan, çeşitli unsurları içinde barındıran Atatürk'ün hayat görüşünü de yansıtan bir eğitim kurumu özelliği taşımaktadır (Aydoğan, 1997, s. 273).

3.4. KÖY ENSTİTÜLERİNİ MEYDANA GETİREN TOPLUMSAL VE EKONOMİK KOŞULLAR

3.4.1. Toplumsal Alanda Yeniliklerin ve Kalkınmanın Gerekliliği

Daha önce belirtildiği üzere yöneticilerin temel problemlerinden biri o dönemde nüfusun yarıdan fazlasını oluşturan köylülerin yaşam koşullarının kötü olması okuma yazma bilenlerin azlığı toplumsal bağlamda yeniliğin ve kalkınmanın gerekliliği Köy Enstitülerinin kurulmasını zorunlu kılmıştır.

Köy Enstitüleri sisteminin toplumsal hayatta uygulanmasıyla birlikte gericiiliğin ve cehaletin üstesinden gelinecek aklın, bilimin referans kabul edildiği bir toplumsal yapı oluşturulacaktır.

3.4.2. Ekonomik Yaşamın Kötü Koşulları

Tarım Anadolu'nun köylerinde yaşayan insanlar için en önemli gelir kaynağıydı. Genel bir biçimde ele alındığında nüfusun %32'si tarım yapmaktaydı. Bu %32'lik dilimi çalışma çağında olan kesim temsil etmektedir. % 60'lık kesim ise çalışmayan, işi gücü olmayan kesimi göstermektedir. O dönemlerde toprağın büyük bir kısmı ağalara, aşiret reislerine aitti. Ağalar ve aşiret reisleri kendi topraklarını işleme için orada yaşayan köylüleri kullanmakta ve köylünün emeğine göz dikmekteydi (Pazar, 2001, s. 47).

Bilindiği üzere o dönemlerde modern tarım yerine ilkel tarım yöntemleriyle toprak işlenmekteydi. O dönemin çiftçileri bilgisiz ve cahilce toprağı işlemekte tarımı geliştirme yöntemlerini bilmemekteydiler. Tarım araç gereçlerinden de yoksundular.

Türkiye'de 1927 yılına ait saban, pulluk ve ziraat makinesine ait sayılar verilmiştir. İşte bu sayılar; 1.187.007 saban, 210.794 pulluk, 15.711 ziraat makinesi bulunmaktaydı. 1.751.239 rakamı ise bize 1927 yılının köylü sayısını vermektedir (Pazar, 2001, s. 47).

O dönemlerde olanaklar kıt olduğu için köylü bütün ihtiyaçlarını kendisi karşılamaktaydı. Çok zor durumla karşı karşıya kalmadıkları sürece dışarıdan herhangi bir ürün almazlardı. Sonuç olarak hareketli bir ekonomi yerine durağan, kapalı bir ekonomi görülmekteydi ve devlet yöneticileri bunun bilincinde olduklarından bu alan üzerinde de titizlikle çalışmışlardır.

3.4.3. Köy Halkının Yaşam Biçimi

Köy yaşamını şekillendiren ve köy insanların salt değerlerini oluşturan geçmişten gelen örf-adet kuralları vardır. Bu örf adetler topluma öylesine bir baskı oluşturmuştur ki başlarına gelecek şeyleri kader diyecek kadar cahilleştirmiştir. Böyle bir toplumu din kisvesi altında bir yerden bir yere çekmek çok kolaydır. Yani din adamları, tarikat liderleri köy yaşamında etkin bir rol oynamıştır. Köyün geri kalmış bu yapısını yok etmek için aklın, bilimin ve uygarlığın ışığı altında eğitimi götürecek olan liderlerin yetiştirilmesi gereğini ortaya çıkarmıştır; çünkü Cumhuriyet öncesi ihmal edilen köy toplumunu yeniden toplumun önemli bir parçası haline getirmeyi

amaçlamıştır. İsmail Hakkı Tonguç köylünün kurtuluşunu ve köy sorunlarına bakış açısını şu şekilde ifade etmiştir:

“Köy meselesi bazılarının zannettikleri gibi mihaniki surette köy kalkınması değil, manalı ve şuurlu bir şekilde köyün içten canlandırılması ve şuurlandırılması ki onu hiçbir kuvvet yalnız kendi hesabına ve insafsızca istismar etmesin. Ona esir ve uşak muamelesi yapamasın. Köylüler şuursuz ve bedava çalışan birer iş hayvanı haline gelmesinler. Onlar da her vatandaş gibi, her zaman haklarına kavuşabilsinler. Köy meselesi, köyde eğitim problemleri de içinde olmak üzere bu demektir” (Tonguç, 1946; akt. Aysal 2005).

Yukarıda belirtilen üç faktör ile Köy Enstitülerinin kurulmasının nedenlerini şu şekilde maddelendirebiliriz:

- 1) İlköğretim seviyesindeki eğitimi ülke geneline yaymak
- 2) Köylerdeki koşullar göz önüne alınarak köylerdeki üretimi artırıp, kırsal yerlerde yaşayan insanlara meslek öğretmek ve onları örgütleyerek üretim yaşamlarını daha verimli hale getirmeyi amaçlamaktır
- 3) Köy ve okul arasında bir dayanışma sağlayıp ve sosyal yaşam biçimini köy halkı arasında yaymaya çalışmak
- 4) Enstitülerin kurulduğu yerlerin özelliğine bakıldığında verimsiz ve çorak alanlarda kurulmuştur. Enstitüler bu alanlarda kurularak bu toprakları tarıma elverişli hale getirmiş ve bu açıdan da köylüye örnek olmayı amaçlamışlardır
- 5) Köylerde yaşayan çocuklar tarlada ya da bahçede çalışmak zorundaydılar fakat enstitüler bu çocukları alarak hem eğitim hayatına katmayı hem de üretimde devamlılığı sağlamayı amaçlamıştır
- 6) Sosyal hayat bakımından kısıtlı olan köy halkı bunun yanında siyasal ve toplumsal haklar gibi konularda da bilinçli değildi bu açıdan enstitüler köy toplumunu da bu konuda bilinçli hale getirecekti
- 7) Tonguç’unda ifade ettiği gibi “iş bir eğitim aracı değil amaçtır” bu söz ile şu belirtilmeye çalışılmıştır enstitüleri üreten ve iş içinde öğreten bir okul olarak görmüş öğrenilen bilgilerin ezberleyerek değil yaşayarak ve yaşatarak öğretilmesi gerekliliğini vurgulamıştır; çünkü enstitüler bu şekilde bilgiyi korumayı amaçlamıştır
- 8) Toprak reformu gerçekleştirilseydi enstitüler daha da önemli bir kurum haline gelecekti; çünkü Toprak reformuyla birlikte köylüye dağıtılan

topraklarda üretim örgütlü hale gelecekti. Bu örgütlü üretimi gerçekleştirecek kadrolar yetiştirmeyi de Köy Enstitüleri sağlayacaktı (Akdoğan, 2016, s. 38).

Yukarıda belirtilen amaçlardan da anlaşılacağı üzere ülkenin o dönemde ki var olan şartlarından da anlaşılacağı üzere ülkenin o dönemdeki zor şartlarından kalkınmayı ülkenin geneline yaymak ve bu kalkınmanın devamlılığını sağlamak enstitülerin birincil hedefleri arasında yer almaktaydı. Seçkin azınlık yetiştirmek yerine seçkin azınlığın çoğunluk içinden çıkan bir aydın yetiştirmeyi amaçlamıştır (Eyuboğlu, 1999, s. 25).

3.5. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULMASI

Köy Enstitüleri denince insanın aklına üç isim gelir; İsmet İnönü, Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç (Ertuğrul, 2002, s. 13). Bu isimler Atatürk'ün önemle üstünde durduğu eğitim konusunda büyük başarılar elde etmiştir. Belirttiğimiz bu isimler kendi kadrosunu, yani öğretmen, yönetici kadrosunu oluşturabilmek için ve eğitimin sorunlarını çözmek için yola çıkmışlardır (Altunya, 2014, s. 30). Bu üç isim eğitim kurumunu oluşturmadan önce kurumun kurulmasında engel teşkil eden problemleri ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

Ertuğrul'un bahsettiği gibi: "Köy Enstitülerinin en belirgin özelliği devrimleri yaymak, yaşatmak ülküsüne sahip olmasıdır". (Ertuğrul, 2002, s. 19) Cumhuriyetin temel devrimlerini köylerde yaşayan insanlara benimsetecek, şehir ve köy arasındaki farklılığı ortadan kaldıracak bir eğitim kurumu özelliği taşımaktadır.

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olduğu dönemlerde Saffet Arıkan 28 Aralık 1938'de sağlık sorunları nedeniyle Eğitim bakanlığından ayrılmak zorunda kaldı. Arıkan yerine Hasan Ali Yücel atandı (Pazar, 2001, s.44). Hasan Ali Yücel eğitim seferberliği çalışmalarını başlatması bakımından önemli adımlar atmıştır. 1940 yılında Köy Enstitülerinin kurulmasını sağlamıştır. Neden Köy öğretmen okulları adı yerine Köy Enstitüleri adı verildi? Bizi bu konuda aydınlatacak olan Köy Enstitülerinin kuramcısı ve uygulayıcısı İsmail Hakkı Tonguç şu sözleriyle sorular cevap vermiştir:

"Köylere öğretmen yetiştirirken bir taraftan öğretmeni çok yönlü işler görebilecek şekilde forme etmeye (biçimlendirmeye) çalışmak, diğer yünden de öğretmenle birlikte köye gidecek diğer iş sahalarında çalışacak elemanı

yetiştirmek tedbirlerini almak gerekirdi. Ancak o zamandır ki, köyü bütün küllüyetiyle (tamlığıyla) içine alarak ileri kıymetli bir hayata kavuşturacak mesaiye (çalışmaya) başlamış olur. (...) Bu sebeplerden dolaydır ki yeni açılacak öğretmen okulları meselesini yalnız ‘Köy Öğretmen Okulu’ şeklinde almak ve klasik okullardan biraz farklı bir müessese (kurum) kurmaya çalışmak, prensip itibariyle (ilkesel bakımında) reel (gerçek) ihtiyaçlara cevap vermek bakımlarından doğru değildir. Her şeyi, en küçük teferruatına (ayrıntısına) varıncaya kadar her noktası yalnız şehir hayatı göz önünde tutularak kurulmuş ve yıllarca işletilmiş, birçok hataları, çürüklükleri görüldükçe destekler vurularak yıkılmadan kurtarılmış klasik kültür müesseseleri örneğinde veya benzerinde bir okul, köye faydalı olacak eleman yetiştiremez. Bu tip okullara gelmiş köylü çocukları arasında birkaç sene sonra hem köylü olduğunu hem de anasını ve babasını inkâr edenler olmuştur. Bugünkü köy durumu bizden ne gibi eleman istiyorsa onları yetiştirici tedbirler almalıyız. (Ertuğrul, 2002, s. 39)

Nitekim bu sözler şunu doğrular gibiydi, Köy Enstitüleri köhne eskimiş ve bilinçsizce süre gelen düzene karşı savaşacak öğretmenler ve liderler yetiştirecektir. Köy Enstitülerine alınan köy çocukları yetenekleri doğrultusunda eğitilecek, doğup büyüdüğü yeri ve çevresindeki insanları inkâr etmeyecek bir kişilik yetiştirmeyi amaçlamıştır.

Sonuç olarak Köy enstitüleri yasası kabul edildiği zaman (1940) ilk aşamada 10 adet Köy Enstitüsü açılmıştı. İlerleyen tarihlerde (1944) 20’ye çıkarıldı ve yapı itibariyle de Köy Enstitüleri bölge kuruluşu özelliği göstermiştir (Altunya, 2014, s. 30).

3.5.1. Köy Enstitülerinin Kuruluş Felsefesi

Köy enstitülerinin temelinde teorik bilgilerin uygulamaya yani pratiğe dönüştürülmesi amacı yatmaktadır. Enstitülerin altında yatan temel felsefe de üretim ve bilgili, kültürlü yani entelektüel insanların yetiştirilmesinin yanı sıra Cumhuriyetin temel değerlerini de yerleştirmeyi amaçlamıştır. Çünkü toplumsal değişmeler zamanla gelişen ve kaçınılması imkânsız bir olgudur. Bu değişime devam eden toplumlarda yenilikler ve bununla beraber davranışlarda meydana gelen değişmeler, yeni tutumlar ve değerlerde değişiklik meydana getirir. Köy Enstitüleri de sosyal değişim – eğitim ilişkisine örnektir (Bahadır, 1994, s. 142). Meydanın da ifade ettiği gibi: “ Köy enstitüleri projesi, özgün bir tabandan kalkınma projesidir”(Meydan, 2014, s. 336).Kurtkan; sosyal gelişme/ değişimin somut tanımını yaparak enstitülerin

toplumsal gelişmenin kaçınılmaz bir göstergesi olduğunu yani enstitülerin kuruluş felsefesinin bu tanımla bire bir örtüştüğünü söyleyebiliriz; “sosyal gelişme, bir ülkede, milli gelir artışına zarar verilmeksizin sosyal sınıf farklarının azalması, sosyal tabakalar arasında mobilitenin ve çeşitli tali gruplar arasında bütünleşmenin (entegrasyon) gerçekleşmesi olarak belirtilebilir...”(Kurtkan, 1972, s. 118).

Köy enstitüleri eğitim sisteminde sadece okuma yazma öğrenmenin yanı sıra tarım, hayvancılık, eli kazma, kürek tutan çok fonksiyonlu lider yetiştirmeyi hedeflemiştir. Bu liderler ise orada seçkin insan modelini oluşturacaklardı.

3.5.2. Köy Enstitüleri ve 3803 Sayılı Kanun'un Önemi

Millî Eğitim Bakanlığı görevini yürüten İsmail hakkı Tonguç görevi başyardımcısı Ferit Oğuz Bayıra emanet edip, yurt genelinde bir geziye çıkar. Bu gezinin nedeni ise “ilköğretimi planlama raporu” yasa taslağı TBMM'ye sunulmadan önce Köy Enstitülerinin kurulacağı yerleri gözlemlemek, incelemelerde bulunmak, var olan eğitim kurslarını ve deneme öğretmen okullarını Köy Enstitüleri bünyesine katmayı düşünmüştür. Gittiği yerlerde yöneticilerden bilgi alışverişinde bulunup yöneticilerin görüşlerini dikkate almıştır (Türkoğlu, 2017, s. 163).

Bölgelerde çalışmalar yapılırken Kastamonu'nun Gököy ilçesinde bir kurum daha açılmıştı. Bu bölgeler üç sınıflıydı bundan dolayı ilkokulu bitirenlerin sayısı çok azdı. Gököy de öğretmen okulları açıldığında üçüncü sınıftan bırakan öğrenciler alınıp ilkokulu tamamlamaları sağlanacaktı. Bu öğrenciler yasa çıktığında ise Köy Enstitüsünün birinci sınıfından eğitimlerine devam edeceklerdir (Türkoğlu, 2017, s. 163).

Tarihler 17 Nisan 1940 yılını gösterdiğinde 3803 sayılı Köy Enstitüleri yasası TBMM tarafından kabul edildi. Bu yasanın içeriği ise şu şekildedir:

Md. 1. Köy öğretmeni, köye yarayışlı meslek elemanı yetiştirilmek üzere tarıma elverişli toprağı bulunan yerlerde, Millî Eğitim Bakanlığınca “Köy Enstitüleri” açılır.

Md. 2. Bu Enstitüler aylıklı öğretmen ve memurlarının ücretleri Millî Eğitim Bakanlığınca ödenir.

Md. 3. Enstitülere, tam devreli köy ilkokulunu bitirmiş, sağlıklı ve yetenekli köylü çocukları seçilerek alınır. Öğrenim süresi en az beş yıl olur. Öğretmen olmayacağı kanısına varılan öğrenciler başka mesleklere ayrılır, bunların öğrenim süresi bakanlıkça saptanır.

Md. 4. Öğrenciler, sağlık nedeni dışında bir nedenle kurumdan ayrılırsa, kaldıkları sürenin bedeli kendinden ya da kefilinden alınır.

Md. 5. Bu kurumlarda öğrenimlerini bitirerek öğretmenler olanlar, 20 yıl çalışmak zorundadırlar.

Md. 6. Köy enstitüsü çıkışlı öğretmenler atandıkları köylerin her türlü eğitim öğretim işlerini görürler. Örnek bağ bahçe, atölye gibi tesisler kurarak köylüye önderlik ederler, bunlardan yararlanmalarına yardımcı olurlar.

Md. 7. Öğretmenler, ayda 20 lira aylıkla Milli Eğitim Bakanlığınca atanır. Başarı gösterenlerin aylığı 6. Öğretim yılında 30; 15. Yılında 40 liraya çıkarılır. Aylıklar üç ayda bir peşin olarak bakanlık bütçesinden ödenir.

Md. 8. Öğretmenler hastalanınca 788 sayılı yasa uyarınca aylıklarını alırlar.

Md. 9. Enstitü çıkışlılar askerliklerini asteğmen olarak yapar. Bu süreye kadar geçen askerlik hizmetinde ücretlerinin üçte ikisi alınır.

Md. 10. Göreve başladıklarında özel donatım bedeli olarak 60 lira verilir.

Md. 11. Öğretmenlere üretim için ve öğrencilerin uygulama yapacağı araçlar, tohum, çiftlik, fidan, vb. araç-gereçler okul demirbaşına geçirilerek, devletçe verilir.

Md. 12. Köy Öğretmeninin atandığı okula, köy sınırı içinde ve tarım işlerine yarayacak topraklardan, köy kanununa göre satın alınarak öğretmen ve ailesinin geçimine, okul öğrencilerinin uygulama derslerine yetecek kadar toprak verilir. Köyde devlet toprağı varsa bu amaçla okula devredilir.

Md. 13. Köy Okulu işletmesinde, kuraklık, sel, yangın, hastalık vb. nedenlerle ortaya çıkacak zarar için işletmenin yeniden kurulması amacıyla, bakanlık bütçesinden yardım edilir.

Md. 14. İşletmedeki her türlü eşya, hayvan vb. okulun malıdır, işletmeden elde edilecek ürün öğretmenin olur.

Md. 15. Köy öğretmenlerinin işleri, gezici başöğretmenler ve ilköğretim müfettişlerince kovuşturulup, denetlenir ve yardımcı olunur.

Md. 16. Köy Okulu ve öğretmen evi bakanlıkça verilecek planlara göre, köy yasasına dayanılarak, bölge ilköğretim müfettişi ve gezici başöğretmen denetiminde köy kurulunca yapılır. Öğretmen atanacak köylere durum üç yıl önceden bildirilir. Okul ve öğretmen evi, öğretmen işe başlamadan bitmiş olur. Köy okulunun onarımı vb. gideri köy kurulunca karşılanır.

Md. 17. Köy Enstitülerine şu kurumları bitirenler atanır:

- a) Yüksek okulları ve üniversite fakülteleri
- b) Gazi Eğitim Enstitüsü
- c) Öğretmen okulu
- d) Ticaret lisesi ve orta ziraat okulu
- e) Erkek sanat okulu, kız enstitüsü
- f) Köy enstitüleri
- g) İnşaat usta okulu
- h) Bunlardan başka her türlü teknik meslek okulu çıkışlılar.

Md. 18. Millî Eğitim Bakanlığınca “Köy Öğretmenleri Emekli Sandığı” ve “Köy Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı” kurulur.

Md. 20. Bu iki sandığın işleri ayrıca yönetmelikle düzenlenir, saptanır.

Md. 21. Köylerde çalışan öğretmenlerin ve ailesinin sağlık işlerine parasız bakılması için Millî Eğitim Bakanlığınca sağlık müfettişleri atanır. Bakanlık prevantoryum ve sanatoryumundan köy öğretmenleri parasız yararlanır.

Md. 22. Bu Enstitülerin donatım, yapı ve onarım işleri 4290 sayılı artırma-eksiltme yasasına girmez.

Geçici M.D. 7.7.1939 tarihli ve 3704 sayılı yasada adı geçen Köy öğretmen Okulları bu yasayla Köy Enstitüsüne dönüştürüldü (Mahmudiye, Kızılçullu, Gök köy ve Lüleburgaz)

M.D.’ye göre o yılın bütçesine 2.000 parasız yatılı öğrenci kaydı koyuldu.

Md. 23. Bu yasa yayın tarihinden başlayarak geçerlidir.

Md. 24. Yasayı yürütmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir (TBMM, 1940).

Bu maddelerden anlaşılacağı üzere Köy Enstitüleri konusu ciddiyle çalışılmış ulus toplum yapısının oluşmasının üzerinde önemle durulmuş ve bunu halkı

temsil eden TBMM'den de geçirerek kanun çerçevesine oturtmuştur. En önemlisi diğer eğitim reformlarından daha farklı bir yol izlenmiştir yönetenlerin bu konuda ne kadar kararlı olduğu göstermiştir.

3.5.3. Köy Enstitülerinin Kuruluş Yerleri Bu Yerlerin Özellikleri

Köy Enstitülerinin kuruluş yerlerine baktığımız zaman şehirlerden ve kasabalardan uzak tren veya birçok şehrin ortak birleştiği karayollar üzerine kurulmuştur (Ekinci, 1997, s. 154). Bunların dışında;

- Tarımsal uğraş bakımından toprağın verimli olması önemlidir. Fakat tarım yapılacak bu toprakların çok verimli olması, bağ-bahçe şeklinde olması, işlenmesi kolay olması temel gereklilikler arasında yer almamaktaydı.
- Bu toprakların mülkiyetinin devlete ait olması
- Enstitülerin kurulacağı bölgede yeterli topraklarının olmasının yanı sıra, 2 3 kentin bölge merkezi durumunda olması bakımında geri, hava ve su gibi temel ihtiyaçlar bakımından, sağlık koşulları bakımından uygun yerler olmasına dikkat edilmiştir (Dönmez,1945, s. 21-22).
- Bahsi geçen bu koşullar göz önüne alınmaktadır her zaman; fakat bu koşullar göz önüne alınırken buraya yapılacak Köy Enstitüleri Eğitim binasının bu koşullar çerçevesinde ne kadar verimli bir eğitim sağlayacağı hesaplanmaktadır. İlk zamanlar binaların kurulmadığı yerlerde çadırlarda eğitim verilmekteydi. Bunun dışında kullanılmayan hamamlar, fırınlar ve köy okullarında eğitim verilmiştir. Fakat bu koşullar her enstitünün kuruluşunda rol oynamamıştır. Her enstitü kendi koşullarını kendisi oluşturmaya çalışmıştır (Dönmez,1945, s. 21-22).

Kültürel, ekonomik, sosyal özellikler Köy Enstitülerinin kurulmasında etkili olmuştur; çünkü enstitülerin kurulmasından önce nerelerde kurulmasına ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Anadolu karış karış gezilmiş, yetkililer tarafından detaylı çalışmalar ve araştırmalar sonucunda nerelerde kurulmasına karar verilmiştir. Çalışmalar rapor haline getirilmiş ve bu raporlar Milli Eğitim Bakanın yetkili organlarınca değerlendirilip karara bağlanmıştır. Örnek verilecek olursa İsmail Hakkı

Tonguç Pazarören Eğitimci Kursu ve Köy Enstitüsünü araştırmalar yapıp değerlendirdikten sonra açmıştır.

1937-1948 yılları arasında ülke genelinde kurulan Köy Enstitüleri sayısı 21'dir. İşte bu enstitüler ve kurulduğu yerler:

- İzmir – Kızılcıllı Köy Enstitüsü (1937)
- Eskişehir – Çifteler Köy Enstitüsü (1937)
- Lüleburgaz – Kepirtepe Köy Enstitüsü (1937)
- Kastamonu – Gök köy Köy Enstitüsü (1938)
- Malatya – Akçadağ Köy Enstitüsü (1940)
- Antalya – Aksu Köy Enstitüsü (1940)
- Samsun – Ladik – Akpınar Köy Enstitüsü (1939)
- Adapazarı – Arifiye Köy Enstitüsü (1940)
- Trabzon – Vakfıkebir – Beşikdüzü Köy Enstitüsü (1939)
- Kars – Cılavuz Köy Enstitüsü (1940)
- Adana – Bahçe – Düziçi Köy Enstitüsü (1940)
- Isparta – Gönen Köy Enstitüsü (1940)
- Balıkesir – Savaştepe Köy Enstitüsü (1940)
- Kayseri – Pazarören Köy Enstitüsü (1940)
- Ankara – Hasanoğlan Köy Enstitüsü (1941)
- Konya – Ereğli – İvriz Köy Enstitüsü (1941)
- Sivas – Yıldızeli – Pamukpınar Köy Enstitüsü (1942)
- Erzurum – Pulur – Köy Enstitüsü (1942)
- Diyarbakır – Ergani – Dicle Köy Enstitüsü (1944)
- Aydın – Ortaklar Köy Enstitüsü (1944)
- Van – Erciş – Ernis Köy Enstitüsü (1948)

Köy Enstitülerinin kentlere uzak bir yerde kurulması ilerleyen dönemlerde söylentilere eleştirilere neden olacaktır.

3.5.4. Köy Enstitülerine Öğrenci Alımı

Köy Enstitüleri, öğretmen olacak çocukları köy mekteplerinden almıştır. Bunun nedeni ise enstitülere gelen çocuklar köyün kültürünü bilen, köyün zorlu şartları

altında çalışmış en önemlisi köy yaşamını bilen kesimi teşkil etmesidir (Kepenek, 2001, s. 227).

Enstitülere alınan öğrenciler köyde yapabileceği bir mesleği öğrenmesi zorunluydu (Akdoğan, 2016, s. 43). Bundan dolayıdır ki köye yetiştirilecek öğretmenler de şu kurallara uyulmuştur:

- 1) Öğretmen namzedini köyden almak
- 2) Köyden alınmış çocukları, köy hayatından uzaklaştırmayan bir muhit içinde iyi bir çiftçinin bilgilerine sahip ve bildiklerini de tatbika muktedir bir halde yetiştirmek
- 3) Bu çocuklara öğretmenlik mesleği ile birlikte köyde geçecek demircilik, yapıcılık, dülgelik, kooperatifçilik; kız öğrenciye çocuk bakımı, dikiş, ev idaresi, ziraat sanatları, hastaya bakmak gibi işleri de öğretmek
- 4) Bunlardan fevkalade bir istidat gösteren talebeye yüksek tahsil yollarını kapalı bulundurmak
- 5) Öğretmen olamayacakları öğrendikleri işlerden birini yapmak üzere köy hayatında geçen diğer bir sahada serbest çalışacak hale getirmek
- 6) Öğretmen olacakları da köy hayatının şartlarına tahammül edebilecek ve o muhit içinde daha mütakâmil ve verimli bir hayat yaratma iktidarını kazanacak surette hazırlamak
- 7) Öğretmen ve köye lüzumlu unsurları yetiştirmek üzere açılacak müesseseleri arazi vaziyeti müsait yerlerde kurmak (Maarif Vekâleti, 1941/2003, s. 8-9).

Yukarıda belirtilen bu maddelerin hayata geçirilmesi için 3803 sayılı yasanın 3.maddesi yerine getirilmesi gerekir. Bu yasaya göre beş yıllık (tam devreli) köy okullarını bitirmek, 18 yaşını geçmemiş ve köy çocuğu olmak, sağlık açısından herhangi bir engelli olmamak şartı getirilmiştir. Bu şartları yerine getiren köy çocukları enstitülere alınmıştır.

Enstitülere gelecek öğrenciler için kurallar belirlenmişti; fakat bu kuralların uygulanmasında bazı problemler görülmüştür. Bu problemlerden birisi ise enstitülere seçilecek öğrencilerin bulunmamasıydı. Öğrencilerin bulunmamasının nedeni ise köylerde okulların olmamasıdır (Akdoğan, 2016, s. 44).

3.5.5. Köy Enstitülerinde Öğretmenlerin Temini

17.04.1940 yılında kabul edilen 3803 sayılı Köy Enstitüsü Yasası ile enstitülerde eğitim verecek öğretmenler seçilirdi. Bu seçilecek öğretmenler 3803 sayılı yasanın 17. Maddesine göre seçilirlerdi. Bu okullara; öğretmen, kültür, teknik, usta öğreticiler, tarım ve yönetim alanından uzman olan öğretmenler seçilirlerdi. Tonguç'un önderliğinde bir komisyon tarafından mülakat yapılarak atanan kişilerde vardı bu kişilerde ise şu özelliklerin olmasına dikkat edilirdi:

- 1) Yüksek okullar ile üniversite fakülte çıkışlılar,
- 2) Gazi Eğitim Enstitü çıkışlıları
- 3)Öğretmen Okulu çıkışlıları
- 4)Ticaret Liseleri ile Orta Tarım Okulu çıkışlıları
- 5)Erkek-kız sanat okulları ile kız-erkek sanat enstitüsü çıkışlıları
- 6)Köy Enstitüsü çıkışlıları (sonraki yıllarda Yüksek Köy Enstitüsü'nün çeşitli bölümlerinden çıkanlar atananlar olmuştur.)
- 7)İnşaat usta okulu çıkışlıları
- 8)Bunlardan başka her türlü teknik okullar ile mesleki okul çıkışlıları atanırlar.

Yukarıdaki maddeler incelendiğinde Köy enstitülerinde öğretmen olmak için yükseköğrenim görme zorunluluğu getirilmemiştir (Akdoğan, 2016, s. 47).

Enstitülerin sağlıklı ve verimli bir şekilde eğitim yapabilmesi iyi ve kaliteli öğretmenlerin olmasından geçer. Bunun içinde Köy Enstitüleri öğretmen temin etmek için çalışmıştır. Böylelikle çeşitli okullardan mezun olanlar enstitülerde öğretmenlik yapmak için istihdam edilmiştir.

Aşağıdaki tablo ise 1946 yılından itibaren Köy enstitülerinde öğretmelik yapan kişi sayısı göstermektedir:

Tablo 4. 15.10.1946 yılından itibaren Köy Enstitüsü Öğretmenlerin Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Okul	Sayı
Üniversite Fakülteleri, Gazi Eğitim Enstitüsü, Yüksek Köy Enstitüsü	229
Öğretmen Okulu	209
Kız Enstitüleri	56
Ziraat Okulları	27
Sanat ve Yapı Usta Okulları	9
Diğer Meslek Okulları	6
TOPLAM	536

Kaynak: Tonguç, 1998, s. 649,650

Tablo incelendiğinde Köy Enstitülerinde eğitim veren öğretmenlerin yüksek öğretim mezunu %42'dir. %39'luk kısmı Öğretmen okullu mezunları oluşturmakta, üçüncü sırada ise %10 gibi bir oranla kız enstitüsü öğrencileri oluşturmaktadır.

1946 yılında atanan 21 enstitü müdürünün 6'sını yüksek öğretim mezunu olmayan kişiler oluşturmaktadır (Altunya, 2014, s. 82). Kuruluşu itibariyle 1946 yılına kadar Köy enstitülerinde çalışmış olan müdür sayısı 31'dir. 31 müdür içerisinde 20'si Gazi Eğitim enstitüsünde, 3'ü muallim mektebinden, 1 kişi ise Viyana Pedagoji enstitüsünde eğitimini tamamlamıştır (Özgen, 2002, s. 59).

Köy Enstitüleri kurulduğu zaman bu kurumlara alınan öğrencilere ders verecek öğretmen bulma sıkıntısı vardı. Bu sıkıntıları gidermek içinse daha sonra ayrı bir başlıkta ayrıntılı anlatılacak olan Yüksek Köy Enstitüleri kurulmuştur. Tarım, teknik, bölge okullarına öğretmen yetiştirmek, gezici başöğretmen, bölge öğretim müfettişi vb. denetleyici yetiştirmek, köyleri gözetim altında tutabilecek uzman öğretmenler ve köy inceleme merkezi kurmak, köy enstitüleri ile alakalı olan konularda bilimsel araştırmalar yapmak, köyün sorunları üzerinde var olan problemlerin çözümü için deneyler yapmak ve bu deneyleri yayılmasını sağlamak üzere kurulmuştur (Akdoğan, 2016 s. 49). İlk zamanlar bir kurs gibi süresi altı ay olan bu program daha sonra Talim Terbiye Kurulu kararıyla 1943 yılında üç yıllık yüksek

okula çevrilmiştir. 300 kişi ilk aşamada Yüksek Köy Enstitülerine alınmıştır. İzmir Kızılçullu ve Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsünün bu ilk 300 mezunu sınava tabi tutulmadan Ankara Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsüne alınmışlardır. Daha sonraki yıllarda Yüksek Köy Enstitüsüne talep artınca Maarif Vekaleti tarafından hazırlanan sorularla sınava tabi tutulur enstitülü mezunlar sınavı başarıyla geçenler Yüksek Köy Enstitüsüne kabul edilirler (Akdoğan, 2016 s. 49).

Tarihler 1946'yı gösterdiğinde Yüksek Köy Enstitüsünden 104 kişi mezun olmuştur. Mezun olup diplomalarını alan öğrencilerin hangi alanlardan mezun olduğu kişi sayısı şu şekildedir; Hayvan bakımı alanından 7, tarla ve bahçe ziraatından 7, maden işleri alanında 11, kümes hayvancılığında 3, zirai işletme ekonomisi alanında 33, güzel sanatlarda 21, yapıcılık kolundan 12 kişi mezun olmuştur. Mezun olanlar Köy Enstitülerinde ve teftiş işlerinde görev almışlardır (Tonguç, 1998, s. 540). Yüksek Köy Enstitüsü ise zorlu ve başarılı çalışmalarının sonucunda 1945-1947 yılları içerisinde 213 öğrencisini mezun etmiştir (Aydın, 2007, s. 103).

Bunun yanında kendi alanlarında uzmanlaşmış ustalar, işçiler maaş ücret karşılığında iş görürlerdi. Öğrencilerle birlikte ülkenin geleceğini belirleyen Köy Enstitüleri binasının inşasında çalışarlardı (Kuyumcu, 2003, s. 48).

3.5.6. Usta Öğreticiler

Köy Enstitülerinin Öğretmen kadrosunun bir parçası olan Usta Öğreticiler enstitülerin önemli kısmını oluştururlar çünkü görev yapacağı yerlerde öğretmenlerin el becerisi kazanmasını sağlamıştır. Lâdik Köy Enstitüsünde müdürlük yapan Enver Kartekin ve eşi Sabahat Kartekin'in usta öğreticilikle ilgili görüşleri ise şöyledir;

“Köy enstitülerinde bilhassa mahalli sanatlara çok değer verilmiştir. Mesela, değirmen taşçılığı, urgancılık, dokumacılık, tuğlacılık, kireççilik, taşçılık, duvarcılık, dülgerlik, balıkçılık, nalbantlık, saz örmeciliği, arıcılık, binicilik, araba tamirciliği, saraçlık gibi mahalli özellikleri olan sanatlara hem enstitüdeki ihtiyaçların karşılanması hem de o bölgenin köylerinde çalışacak öğretmenlere bu işlerde bilgi ve el yatkınlığı kazandırılması bakımından enstitülerde çok yer ve önem verilmişti. Bunlardan başka, mahalli oyunlarımızın ve bazı milli sazlarımızın öğretilmesi veya enstitüde bando kurulması gibi hususlar içinde mahalli elemanlardan faydalanılırdı...

Usta öğreticiler, ekseriya yapı- sanat başlarının emrinde işliklerde veya gösterilen yerlerde bizzat çalışarak iş görürler, günlük, haftalık veya aylık

planlara göre yanlarına verilen öğrencileri yetiştirirlerdi. Bunların özel mahiyet taşıyan işleri, resim-iş öğretmenleri, müzik, işlik veya yapı-sanat başları tarafından modernize ve teknik bilgi olarak formüle edilirdi (Altunya, 2014, s. 84).

3.6. 4274 SAYILI ÖRGÜTLENME YASASI

4274 sayılı Köy Okulları ve Köy Enstitüleri teşkilatlanma yasası Enstitülerin meslek uzmanı yetiştirme olmasının ötesinde bir yapılanmaya ihtiyacı vardı. 3803 sayılı yasa Köy Enstitülerinin önemini belirlemiş, Köy Enstitülerinde eğitim verecek öğretmenlerin maaşları belirlenmişti. Bunun yanı sıra parasız eğitimin ve zorunlu ilköğretimin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinde enstitüler ve köy okullarını teşkilatlandırmak gereklilik haline gelmiştir. Bunun sonucunda ise köy enstitülerinin bütün işlevlerini yerine getirecek bir yasa zorunlu hale gelmiştir. Anlaşılacağı üzere 4274 sayılı yasa ilköğretim alanında yapılacak çalışmaları kolay hale getirmek için çıkarılmıştır.

1942 yılında kabul edilen 4274 sayılı ilk maddesi bize ipucu vermektedir bu maddenin içeriği şu şekildedir:

Köylerde resmî, mecburi ve parasız ilköğrenim okulları ve kursları şunlardır:

1. Eğitimli köy okulları;
2. Öğretmenli köy okulları;
3. Öğretmenli ve eğitimli köy okulları;

4. Pansiyonlu veya pansiyonsuz bölge köy okulları (Bu okulların, durumu ve arazisi maksada elverişli olduğu takdirde, nahiye merkezlerinde açılmaları tercih olunur);

5. Akşam okulları;

6. Köy ve bölge meslek kursları. Bu okullar ve kurslar idare, öğretim, eğitim, ziraat, sanat, sağlık korunması, çocuk bakımı ve köy halkını yetiştirme yönünden sırasıyla aşağıda yazılı mercilere bağlıdırlar:

- a) Bölge gezici öğretmenliklerine ve gezici başöğretmenliklerine;
- b) Bölge ilköğretim müfettişliklerine;
- c) Bölge köy enstitüsü müdürlüklerine;

- d) Kaza Maarif memurluklarına;
- e) Vilâyet Maarif müdürlüklerine (Mevzuat, 1942).

Yasanın ilk maddesinden de anlaşılacağı üzere geniş kapsamlı bir şekilde hazırlanmış ve eğitim alanında meydana gelen sorunlar bu yasanın başlığı altında toplanmış çözülmeye çalışılmıştır.

Kanun 4. Maddesinde ise valiliklerin kendi bölgesine giren Enstitü çalışanlarına yardımda bulunabilecekleri belirtilmiştir. 4. Madde şu şekildedir:

Köy enstitüsü müdürlükleri, kendi kesimlerine giren valiliklerin köylerinde çalışan eğitimci, öğretmen, gezici öğretmen, gezici başöğretmen ve ilköğretim müfettişlerine bu kanunda yazılı esaslara göre her türlü yardımlarda bulunurlar. Köy okullarının gelişme ve yükselmesiyle ilgili işleri plânlaştırırlar (Mevzuat, 1942).

Kanunun ikinci bölümün 10. maddesinde köy öğretmenlerin yerine getireceği görevler belirtilmiş. Okul etrafında bulunan boş araziye ekip biçmekten bahsetmiş, okul binalarını yapmakla ilgili görevleri ve maddenin genel çerçevesine bakıldığında ise köy toplumunun faydasına olan işler belirtilmiştir. Vazife ve salâhiyetleri şeklinde ikiye bölünmüştür. 10. Madde de şu şekilde belirtilmiştir:

Köy eğitimci ve öğretmenlerinin vazife ve salâhiyetleri ikiye bölünür:

A) Okul ve kurslarla ilgili işler; .

B) Köy halkını yetiştirmekle ilgili işler

A) Köy eğitimci ve öğretmenlerinin okul ve kurslarla ilgili vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Köy Okulu binasının, işliğinin yapılışında ve bahçesinin kuruluşunda çalışmak; 3803 sayılı kanunun on birinci, 3238 sayılı kanunun beşinci maddelerine göre bu okullara verilen eşyayı iyi bir şekilde muhafaza etmek; hayvanlara bakmak ve onları üretmek;

2. Okula mahsus araziye örnek olabilecek şekilde işlemek, boz bırakmamak;

3. Köy Okulu işliğini, köylülere de faydalı olabilecek şekilde işletmek;

4. Köyde okul talebesinin eğitim ve öğretimiyle ilgili her türlü tedbirleri almak ve aldirtmak;

5. Talebenin sağlık durumlarını tehdit edici vakaları önlemeğe ve gidermeğe çalışmak ve bunun icap ettirdiği tedbirleri almak ve aldirtmak;

6. Teftiş bölgesine giren köylerin okul binalarını yapmak, fidanlıklarını kurmak gibi elbirliği isteyen işlerde birlikte çalışmak ve yardımlaşmak.

B) Köy eğitim ve öğretmenlerinin köy halkını yetiştirmekle ilgili vazife ve salâhiyetleri şunlardır:

1. Köy halkının millî kültürünü yükseltmek, onları sosyal hayat bakımından asrın şartlarına ve icaplarına göre yetiştirmek, köy kültürünün müspet kıymetlerini yaymak ve kuvvetlendirmek için gereken tedbirleri almak; millî bayram günlerinde, okulların açılışlarında, mahallî ve millî âdetlere göre kutlanan iş günlerinde törenler yapmak ve bunları,

Halk türküleri, oyunları, marşları ve müzik aletleri esas tutulmak suretiyle tertip, tanzim ve idare etmek; köy halkını radyodan azami derecede faydalandırmak,

2. Köyün ekonomik hayatını geliştirmek için ziraat, sanat, teknik alanlarında köylülere örnek olabilecek işler yapmak; okullarda sergiler açmak ve diğer münasip yerlerde panayır açılmasına yardım etmek; istihsalin artırılması ve ürünlerin kıymetlendirilmesi, köy iş hayatının canlandırılmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasında köylülere gereken yardımlarda bulunmak; gidip gelinmesi mümkün yerlerdeki pazar, sergi, panayır, fuar, müze gibi ekonomik hayatın gelişmesiyle ilgili kuruluşlarla halkı ve talebeyi ilgilendirmek, onların buraları ziyaret etmelerine kılavuzluk etmek; ormancılığa ait bilgilerin artırılmasına çalışmak ve ormanların faydalarını ve korunmalarını anlatmak; kurulmuş köy ormanlarının hakimiyle korunmasında ve yeniden kurulacakların kurulmasında yardım etmek;

3. Köyde ve yakın muhitlerde bulunan tarih eserleriyle memleket güzelliklerini teşkil eden tabii ve teknik kıymeti haiz eser ve anıtların onarılması; neslinin tükenmemesi ve körelmemesi lâzım gelen hayvan ve bitki cinslerinin tespiti ve korunmasıyla ilgili işlerde muhtarla, köylülerle ve ilgili diğer teşkillere beraber çalışmak;

4. Köy halkının saadet ve felâketiyle ilgili bütün işlerde elden gelen her türlü yardımı yapmak, gerekli koruyucu tedbirleri almak ve bu gibi hallerde Hükümet teşkilâtını ilgilendiren işleri zamanında ilgililere yazı ile bildirmek veya gidip haber vermek;

5. Devletin ve köy halkının umumî menfaatleri ve mukadderatıyla ilgili Millî Müdafaa, imece, asker ailelerine yardım, orman ve köy yangınlarını söndürme, ortaklama ziraat ve nakil vasıtaları edinme, her türlü kooperatifleri kurma ve işletme gibi hususlarda köylülerle iş birliği yapmak ve bu işlerin icaplarına göre çalışmak;

6. Muhite ve temin edilecek vasıtalara göre köy gençlerinin yüzücü, kayakçı, güreşçi, binici, atıcı, avcı, bisiklet, motosiklet ve traktör kullanıcı gibi hareketli ve canlı vasıflarda yetiştirilmeleri için gereken her türlü teşebbüslerde bulunmak, mümkün olan tedbirleri almak ve bu hususların gerçekleşmesi için çalışmak. Ziraat işleri için mümkün olan yerlerde vekâlet ziraat mütehassıslarıyla valilik ziraat müdür ve muallimlerinin mütalâaları alın.

Diğer bir madde 25.madde ile ilgilidir. Bu madde köy okullarının yapımıyla alakalı olan bir maddedir. Köy okullarının oluşturulmasında köy halkı ortak bir şekilde hareket etmesi ve yardımlaşması üzerinde durmuştur. Bulunduğu köyde 6 aydan beri ikamet ediyorsa ve yaş aralığı 18-50 olan her vatandaş 20 günlük bir süre zarfında köy okullu binalarının yapımında çalışmak zorundadır.

25. Maddenin detayı aşağıdaki şekilde verilmiştir:

Köy halkından olan veya en az altı aydan beri köyde yerleşmiş bulunanlardan 18 yaşını bitiren ve 50 yaşını geçmeyen her vatandaş, köy ve bölge okulları binalarının kurulmasına, bu binalara su temin edilmesine, okul yollarıyla bahçelerinin yapılmasına ve bunların onarılmasına münhasır işler tamamlanıncaya kadar yılda en çok yirmi gün çalışmaya mecbur tutulur. Bu işlerde çalışma mükellefiyetine tabi tutulacak köylülerin defteri eğitimci ve öğretmen veya gezici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin de iştirakiyle ihtiyar meclisleri tarafından tanzim, olunur. Bu defter tanzim edilirken mükelleflerin bedeni kudretleri ve bu işlerde çalışmaya mâni halleri göz önünde tutulur. Tanzim edilen defter köyde mahallî âdete göre ilân olunur. İlândan 10 gün sonra bu defter köy bütçelerini tasdik edecek makama gönderilir. Bu makam, 10 gün içinde defterin bu kanun hükümlerine uygun bir surette tanzim edilip edilmediğine bakar ve alâkalılar tarafından itiraz vaki olmuş ise bu itirazları tetkik ve icabına göre tadil veya tasdik eder. Çalışmaya mecbur olanlar yerlerine başkalarını çalıştırabilecekleri gibi çalışacakları günler için mahallî rayice göre, amele ücretini vermek suretiyle de bu mükellefiyeti ifa edebilirler. İsin nevine göre hayvanlı arabasıyla veya saban ve pulluk gibi ziraat aletleri ile birlikte çalışanların bir günlük

hizmetleri üç gün sayılır. Bu isler eritmen, öğretmen veya gemici öğretmen ve gezici başöğretmenlerin teknik köy muhtar ve ihtiyar meclisinin idarî nezaretleri altında mahallî iklim ve halkın iş mevsimi göz önünde bulundurularak yukarıda yazılı mükellefiyet defterine göre bir çalışma -plânı dâhilinde yapılır. Mükelleflerin bu maddeye göre iş gördükleri erimlerin mahsuplarını gösteren defterde bunlar tarafından tutulur. Köylerde arazi veya bahçeleri olanlar ve bunlardan yarıcılık veya işçi çalıştırmak şeklinde faydalanmakla beraber köy dışında oturanlar bu maddede yazılı yirmi günlük mükellefiyeti mahallî rayice göre işçi ücretini köy sandığına yatırmak suretiyle ifa ederler. Şu kadarki, bu ücretin tutan köydeki arazi veya bahçelerinin bir yıllık arazi vergisinden fazla olamaz (Mevzuat, 1942)

3.7. KÖY ENSTİTÜLERİNİN ÖĞRETİM İLKELERİ

Köy Enstitülerinin temelinde yatan şey yaratıcı iştir; çünkü enstitülerin binaları devlet tarafından değil orada ders verecek öğretmenler ve ders görecekt öğrenciler tarafından yapılmıştır. Köy Enstitüleri kurulduğu ilk yıllarda yaşamı çadırlarda geçiyordu. Dersler ise; bahçede, tarlada, inşaat alanında, ağaçların altında ya da kireç ocaklarında uygulamalı olarak verilirdi. Öğretmenler ve öğrenciler enstitülere uzak yerlerden kereste çekip, -25 derece sıcaklıkta eğitim görecektleri binanın kiremitlerini yapmışlardır (Apaydın, Aydoğan, Altunya, Başaran, Gazalcı, 2000, s. 24).

İnsan eli girmemiş yerlerde; akrep, yılan, kertenkelelerden temizlenmiş tarıma elverişli olmayan alanlar tarıma açılmış, bataklıklar kurutulmuş, sivrisinekler gibi zararlı böcekler ortadan kaldırılmıştır. Bunların yanında sadece enstitü binalarının yapımı da sorunların çözülmesinde yeterli olmuyordu. Bina aralarında yol yapımını sağlamak, yolları ve bina çevrelerini aydınlatmak, atıkların atılması için kanalizasyon gibi alt yapılar için borular döşemek öğretmen ve öğrencilerin çabalarıyla, çalışmalarıyla oluyordu. Buradan anlaşılacağı üzere enstitülerde görev alacak öğretmenler ve eğitim görecekt öğrenciler bütün sorumlulukları üstlenmiş ve sorunların çözümü içinde işbirliği, dayanışma içerisinde hareket etmiştir. Modern toplum olma yolunda hareket eden toplumların arka planlarında sorunların çözümünde devletin yeterli olmadığı zamanlarda toplum- devlet dayanışması içerisinde elbirliği ile

problemlerin üstesinden gelinmektedir. Zaten Köy Enstitüleri modern toplum olma yolunda önemli kararlar almış nüfusun %80' ini köylerde yaşayan bir ülkede modern hayatı köylerde başlatmaya çalışmış o köylere modern hayatı öğretecek öğrencileri de imkânsız ve zor gibi görünen bazı şeylere alıştırmakla kendi işini kendin görme yetisini kazandırmıştır. Kısacası enstitüler milli bilincin oluşmasında değerlerin tekrar kazanılmasında önemli bir etken olmuştur (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 25).

3.7.1. Öğretim İlkeleri

Köy Enstitülerinin ders müfredatlarına bakıldığında ezbere dayalı değildi. Öğretim programları deneme – yanılma yoluyla yapılmaktaydı (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 25).1943 yılında eğitim öğretim programı oluşturuldu. Bu programa göre dersler üç grup halinde oluşturuldu bunlar;

- a) Kültür dersleri
- b) Ziraat ders ve çalışmaları
- c) Teknik dersler ve çalışmalar

Kültür dersleri içerisinde; tarih, coğrafya, matematik, yabancı dil, fizik, kimya, ulusal oyunlar, müzik, kooperatifçilik, zirai işletme ekonomisi, el yazısı, yurttaşlık bilgisi, resim, beden eğitimi, askerlik, ev idaresi ve çocuk bakımı vardı.

Ziraat ders ve çalışmaları; ziraat sanatları, bahçe ziraatı, sanayi bitkileri ziraatı, tarla ziraatı, ipek böcekçiliği, kümes hayvancılığı, arıcılık, balıkçılık ve su ürünleri gibi dersleri içermekteydi.

Teknik dersler ve çalışmalar; Köy demirciliği, kızlar için köy ve el sanatları.

Kültür derslerine ayrılan zaman %50'lik dilimi oluştururken, ziraat derslerine ve çalışmalara %25, teknik derslerine %25 zaman ayrılmıştır. Haftalık üzerinden dağılıma bakılacak olursak; 22+11+11=44 saattir (Altunya, 2014, s. 58). Çalışmaları günlük, haftalık, aylık olarak çalışmalara ayrılmıştır bunun sonucunda ise etkili bir eğitim anlayışı taşımıştır. “İş içinde ve iş vasıtasıyla” öğretim amacı vardı. Öğrencilere açık havada, tetkik gezilerinde, tarlada, bahçede, inşaat alanında, motorların tamirinde, elektrik santrallerinde uygulamalı olarak eğitim verilirdi. Ezber bilgilerden uzak durulmaktaydı. Derslerde tartışılacak konular rahatlıkla tartışılırdı. Amaç öğrencileri pasif olmaktan kurtarıp özgüveni tam, girişimci aktif hale

getirmektir. Köy enstitülerinde uygulanması imkânsız olan bilgilere önem verilmemiştir. Piyasada olan modern ders aletleri dahi okullara sokulmamış çocukların etkin ve aktif olması için, hakiki motorlardan, eşyalardan, bitkilerden, hayvanlardan faydalanma yolu gösterilmiştir; çünkü gidecekleri köy okullarında olanaklar kısıtlı, imkânlar elverişsiz olacaktı. Bu çalışma biçimi aslında köylerdeki zor koşullara karşı tatbikat niteliği taşımaktadır.

Bütün enstitülerin mutlaka uygulama yapacak okulu bulunmaktaydı. Öğretmen olacak adaylar yakın çevrelerdeki köy okullarında meslek dersleriyle alakalı çalışmalar yapardı. Öğretmen adaylarının öğrencilerle ilgilenmelerine olanak sağlanırdı. Yani öğretmenlik mesleğinin temel özelliği öğretilirdi. Sağlık okullarında durum aynı öğretmen adaylarının ki gibiydi. Köylerde yakın yerlerde, sağlık müesseselerinde, hastanelerde pratik eğitim görürlerdi buda onların kendi mesleklerine ait bilgilerini uygulama fırsatına dönüştürdü (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 31-32).

3.7.2. Öğretim Programlarının Deneme Evresi

Köy Enstitüleri öğretim programı biranda hazırlanıp uygulanan bir program niteliği taşımamaktadır. Öğretim programı çeşitli uygulamalardan, evrelerden geçerek tecrübe ve deneyim üzerine kurulmuştur. Enstitüler açıldığı zaman hâlihazırda herhangi bir programı yoktu. Köy Enstitülerinin öğretim programı geçmişte Cumhuriyet dönemini özellikle uygulanan programları referans alarak öğretim programlarını oluşturmaya çalışmıştır.

Öğretim programı 1937 yılında Kızılçullu ve Mahmudiye, 1938 yılında Kepirtepe, 1939 yılında da Gököy öğretmen okullarında uygulanan bir programla geliştiği söylenebilir (Toprak, 2008, s. 76).

İlköğretim Genel Müdürlüğü yazılı programın olmamasından dolayı genelgeler ve enstitülerin kendi kendine geliştirmeye çalıştığı öğretim kadrosuyla sorunu gidermeye çalışmıştır. Daha sonra bir yılı kapsayacak 435 sayılı bir genelge ile yapılacak işler açıklığa kavuşturulmuştur (Toprak, 2008, s. 76).435 sayılı genelgenin belirttiği işler genellikle enstitü çevresi üzerine yayımlanmış bir genelgedir. Enstitü çevresindeki bataklıkın kurutulması arazilerin ağaçlandırılması, yol yapımı, toprakları

işleme, bitkilerin- hayvanların zararlılardan korunması vb. üzerine yapılacak işler belirtilmiştir.

Enstitülerin bulunduğu çevre yapılacak işlerin belirtilmesinin yanında öğretilecek sporların niteliğini de belirlemiştir. Yüzme, ata binme, bisiklet, sandal gibi spor dallarını örnek verebiliriz. Diğer bir örnek ise coğrafi şartların sağlamış olduğu imkân doğrultusunda hareket eden Beşikdüzü Köy Enstitüsü öğrencileri bazısı balıkçılık konusunda usta öğretmenlerden eğitim almışlardır. Bu tür uygulamalar enstitü için kazanç sağlamıştır. Bunun yanında halk oyunları oynama, radyo ve gramofonda taş plaklar da müzik dinleme günleri de yapılmaktaydı (Toprak, 2008, s. 77).

Bu genelge içerisinde çevrelerin yaşayan yaşlılara, çocuklara, kadınlara yardım etmeleri öğrencilerin zorluklara ve olumsuz şartlara karşı mücadele edebilecek şekilde yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Binbaşıoğlu, 1993, s. 42-43). Enstitülerin programları bütün enstitülerin çevre şartlarının aynı olduğu kabul edilip hazırlanmazdı. Her enstitünün ayrı çevre koşulları bulunmaktaydı ve ona göre program hazırlanırdı. Bu da çevre koşullarında hazırlanacak program için esneklik ve kolaylık sağladığının göstergesiydi. Bu duruma örnek verilecek olursa “Köy Sosyolojisi” adlı ders. Bu ders enstitülerde okutulurken, enstitünün çevresi ve toplumsal yapısı tanıtılırdı; çünkü bu ders ezberle teorik bilgiler altında hazırlanmazdı çevre ve toplumun özelliği analiz edildikten sonra hazırlanırdı (Evren, 1998, s. 39). Enstitüler kendilerince hazırlanan programları hemen hazırlayıp uygulamaya geçirmezlerdi. Uygulanması düşünülen programlar enstitülerde bulunan öğretmen kurulları tarafından hazırlanıp incelendikten sonra bakanlığa gönderilirdi şayet bakanlık bu programı kabul ederse uygulanmaya başlanırdı (Toprak, 2008, s. 77).

Enstitüler devletin ekonomik sıkıntılarının dolay kendi içinde de problemler yaşamaktaydı. Enstitüler kendi problemlerini kendisi çözmek durumundaydı. Örneğin ekonomik gelirlerini yapmış oldukları tarımla, hayvancılıkla sağlardı. Yani kendi olanaklarını, şartlarını kendileri oluştururlardı. Bakanlığın onayını alan programlar enstitülerdeki öğretmenlere dağıtılırdı. Programlar hazırlandığında göz önüne alınması gereken temel esaslar vardır; bunlardan birisi konuların öğrenci ve sınıf seviyesinde olması, konular arasında kopukluğun olmaması ve bir bütün şeklinde birbirinin tamamlayıcısı olma özelliği taşıması, konu seçiminde öğrencilerin hangi alana eğilimli ve hangi alanda yetenekli, kişiliklerini

geliştirebileceği gibi esaslar belirleyici olmuştur. Bu yeteneklerin kazanmanın yanında iş sevgisi, iş ahlakı kazandırmayı da amaç edinecek konular özenle belirlenmiştir (Toprak, 2008, s. 88).

Bu aşamalardan geçtikten sonra programların da temel iskeleti çıkmış durumdaydı. İlk temel program 1943 yılında hazırlanan öğretim programı olmuştur. Bu programlar enstitüleri diğer eğitim kurumlarından ayırıyordu. Aynı anda birçok işi yapabilme yeteneği kazandırmakta öğrencilere, bununla beraber yeni insan modelini oluşturmaya çalışmıştır. Köylüye yol gösteren, sorunlarını çözmeye çalışan bir lider yetiştirmiştir. Programın temel amacı da bu yönde olmuştur.

3.7.3. 1943/1947/1953 yıllarında uygulanan öğretim programları

3.7.3.1. 1943 Öğretim Programı

Bilindiği üzere Köy Enstitüleri öğretim programları deneme-yanılma yoluyla oluşturulmuş ve en doğru yol bu şekilde bulunmaya çalışılmıştır. Kuruluş dönemi içerisinde hazırlanan bu öğretim programının daha iyi anlaşılabilmesi için genel ilkeler ve ders alanları üzerinde durmak gerekir.

Genel ilkeler: 1943 yılı öğretim programı o dönemde Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in onayı ile yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren bu programın ilkeleri ise şunlardır:

1) Enstitülerde öğrenim süresi 5 yıldır. Kültür derslerine ayrılan süre 114 haftadır. Ziraat derslerine ve bu alanda yapılan çalışmanın süresi 58 hafta, teknik derslere ve çalışmalara 58 hafta gibi bir süre ayrılmıştır.

2) Enstitüler haftalık, aylık, mevsimlik çalışma planlarını, kendi özelliklerine, işlerinin durumuna, öğrencilerin düzeyine ve sayısına, öğretmenlerin özelliklerine, iş araçlarının çeşitliliğine, iş alanlarının genişliğine, hayvanlarının cins ve sayılarına göre düzenler.

3) Enstitüler, öğretim ve uygulama çalışmalarını “kültür”, “tarım” ve “teknik” alanlarla ilgili dersleri yarım gün, tam gün veya hafta esasına göre düzenlemekte serbesttirler.

4) Bina, yol, köprü yapımı veya su arkı açılması veya bitirilmesi yahut ekin yapılması veya hasat kaldırılması gibi önemli işler çıktığı zaman bütün çalışmalar o iş üzerinde yoğunlaştırılır. Önceden planlanan ders ve uygulama kayıplarının uygun bir zamanda telafisi yoluna gidilir (Eğit- Der yayınları, 1990, s. 17).

Köy Enstitüleri günlük çalışma düzenini inceleyecek olursak şu şekilde belirtilmiştir:

- 1) Her gün öğleden önce 45 dakikalık 4 ders veya iş saati, öğleden sonra da yine 45' er dakikalık 4 ders veya iş saati
- 2) Her gün iki saatlik etüt ve 45 dakikalık serbest okuma zamanı
- 3) 8 veya 8,5 saatlik uyku zamanı
- 4) Her sabah 30 dakikalık yoklama, müzik, ulusal oyunlar veya spor zamanı (Eğit- Der yayınları, 1990, s. 17).

Ders alanları:

- 1) Kültür dersleri
- 2) Ziraat dersleri
- 3) Teknik dersler olmak üzere üç başlıkta değerlendirilebilir.

Kültür dersleri şunlardır: Tarih, Coğrafya, Türkçe, Yurttaşlık Bilgisi, Matematik, Fizik, Kimya, Yabancı Dil, Okul Sağlık Bilgisi, Resim- İş, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar, Tabiat ve Okul Bilgisi, Müzik, Kooperatifçilik, Ziraat İşletme Ekonomisi, Öğretmenlik Bilgisi, Askerlik, Ev idaresi ve Çocuk Bakımı.

Kültür derslerine haftada 22 saat zaman ayrılmaktadır. 5 yıl devam edeceğini düşünürsek bir öğrencinin kültür derslerinin 5060 saat olarak gördüğünü hesaplayabiliriz. Türkçe 736 saat olarak belirlenmiş ve kültür dersleri içerisinde en çok zaman ayrılmıştır. Matematik 598 saat olarak ikinci sırada yer almaktadır. Üçüncü sırada 460 saat ile müzik dersi yer almaktadır. Yabancı dil 414 saat, 368 saat Askerlik, Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi dersleri ise 368 saattir. Bunun yanı sıra normal derslerin olmadığı zamanlarda 20'şer dakikalık müzik çalışmaları yapılmaktadır (Eğit- Der yayınları, 1990, s. 18).

Ziraat dersleri başlığında ise şu dersleri ele alabiliriz:

- 1) Tarla Ziraatı
- 2) Bahçe Ziraatı

- 3) Sanayi Bitkileri Ziraatı ve Zirai Sanatlar
- 4) Kümes Hayvancılığı
- 5) Balıkçılık ve Mahsulleri
- 6) Arıcılık ve İpek böcekçiliği
- 7) Zootekni

Tarım dersleri saati haftada 11 saat olarak belirtilmiştir. Yukarıda verilen derslerin görülmesinde enstitülerin coğrafi konumları da etkili olmuştur.

Teknik dersler ve çalışmalar kısmında ise şu dersler yer almaktadır:

- 1) Demircilik
- 2) Köy ev ve El sanatları
- 3) Dülgerlik ve marangozluk
- 4) Yapıcılık
- 5) Makine ve motor kullanma (Eğit- Der yayınları, 1990, s. 18). Enstitülerde eğitim gören öğrenciler sadece dersi görüp teoride bırakmayıp daha nitelikli ve uygulamada yabancılık çekmemesi için iş içinde iş görme anlayışı doğrultusunda dersler g rmuşlerdir ve bu dersler öğrencilerin kişiliğinin gelişmesine, dünya'ya daha geniş yelpazeden bakmasına eğitim verdiği sırada doğru olan yolu kullanması bakımından önemli rol oynamıştır.

3.7.3.2. 1947  ğretim Programı

Köy Enstitüleri 1943 yılında hazırladığı programı doğru ve işlevine, amacına uygun 1946 yılına kadar devam ettirmiştir. Hasan Ali Yücel CHP'nin içindeki sağ görüşlü milletvekillerinin dayatması sonucu görevden alınmıştır yerine sağ görüşe yakın Reşat şemsettin Sirer yeni Milli Eğitim Bakanı olarak göreve getirilmiştir (Pazar, 2001, s. 105).

R. şemsettin Sirer 1947 yıllı  ğretim programını uygulamaya koymuştur. Bazı dersler kaldırılmış, saatleri değiştirilmiş ve isimleri değiştirilmiştir. Bu değişikliğin sebebi ise Köy Enstitülerine yapılan eleştirileri ortadan kaldırmaktır. 1947 programı aslında Köy Enstitüsü yasasına biraz ters gelmektedir. Bu  ğretim programı daha çok bilgili  ğretmen yetiştirme amacı taşımaktadır (Binbaşıoğlu, 1993, s.54). Ancak 1943-

1947 öğretim programını karşılaştıracak olursak 1943 yılında teori ve pratik iç içe girmiş birbirini tamamlarken 1947 yılı öğretim programı ise teoriye ağırlık vermiştir.

1947 yılının öğretim programı, öğretmenlik bilgisi olan derslere ağırlık vermiştir. Ruh Bilim, Eğitim Bilimi, Toplum Bilimi, Çocukluk ve Gençlik Ruh Bilimi, Genel Öğretim Metodu, Özel Öğretim Metodu ve Uygulama, Eğitim Bilim Tarihi yer almaktadır. Yurttaşlık Bilgisi dersinin içeriğinde değişiklik yapılmış “Demokraside partiler” isimli bir konu eklenmiştir; bunun nedeni ise çok partili bir hayata geçilmiş olmasıdır. Tarih dersinde bir farklılık getirilmesi için kahramanlığı anlatan eserler eklenmiştir. Yabancı dil ise seçmeli ders olarak belirtilmiştir (Toprak, 2008, s.73).

1947-1943 yılı öğretim programını karşılaştıracak olursak farklılıklar vardır. Kültür dersleri, genel bilgi, teknik bilgiler, sanat dersleri ve atölye çalışmaları ile ziraat dersleri ve çalışmaları saat olarak artmıştır.

1947 öğretim programıyla birlikte Köy Enstitüleri eğitim anlayışında amaçlardan uzaklaşmalar meydana gelmiştir. 1943 yılı Öğretim programı daha disiplinli bir yapıya sahipken 1947 öğretim programında bu durum tam tersiydi. Köy Enstitüleri sadece okuma yazma amacı taşıyordu köylere gidecek öğretmenleri her alanda yetiştirip bilgi sahibi yaptıktan sonra köylere göndermeyi hedefliyordu. 1947 yılı öğretim programı ise klasik okullardaki eğitim anlayışına geçmiştir. Sanat dersleri ve atölye dersleri sınıflarda yapılacak şekilde düzenlenmiş, iş içinde eğitim anlayışı, bilginin yanında beceri ve işe dönük eğitim anlayışı yavaş yavaş terk edilmeye başlamıştır.

1943 yılı programda iş ve sanat eğitimi amaç olmanın yanında araç olarak da içselleştirilmiş; fakat 1947 yılında hazırlanan programda sadece araç olarak benimsenmiştir (Boybeyi, 1998, s. 68).

3.7.3.3. 1953 Öğretim Programı

1953 programı Köy enstitülerinin üçüncü ve son programdır. Bu program öğretmen okulları programını da içine almıştır bu sebepten ötürü “Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri programı” adı verilmiştir (Eğit- Der yayınları, 1990, s. 27).

1953 Öğretim Programında, enstitülerde 1950-51 öğrenimi yılında kız-erkek eğitimi ayrı yapılmaya başlamıştır. Yani karma eğitimi ortadan kaldırmıştır. Bundan dolayı erkek köy enstitüleri – kız köy enstitüleri şeklinde iki ayrı ders dağıtım çizelgesi yapıldığı görünmektedir.

Burada okutulan dersler ise şunlardır:

Meslek dersleri (eğitim psikolojisi, öğretim metodu ve uygulama, psikolojiye giriş, eğitim sosyolojisi, teşkilat ve idare), Türk dili ve edebiyatı, sosyal bilgiler(tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi), tabiat ve fen bilgileri, matematik, milli savunma, din bilgisi, beden eğitimi, müzik, resim ve yazı iş (kızlar için iş ve ev işi), tarım dersleri, serbest çalışma. 1953 yılı öğretim programı, meslek derslerinin günümüzdeki ders yöntemine yakın bir içerik ve anlayış kazandırmıştır. Bu öğretim programı haftalık ders yükü, eski programlar ile kıyaslanacak olursa seminer ve serbest çalışmalarda içinde olacak şekilde 7- 11 saat arası azaltılmıştır (Eğit- Der yayınları, 1990, s. 28).

Çocuk edebiyat, biyoloji ve sağlık bilgisi, din bilgisi dersleri 1953 yılı öğretim programında zorunlu olarak alınması gereken dersler arasına girmiştir. 1943-1947 öğretim programında zorunlu değildi. En önemlisi tarım ders ve uygulamaları dersinde meydana gelen değişikliklerdir. Teori ve pratikte öğretilen bu ders içerik ve yöntem açısından da kuramsal hale bürünmüştür (Eğit- Der yayınları, 1990, s. 29).

Sanat dersleri ve atölye çalışmaları kaldırılmıştır. Fakat önceki programlarda bu derslere çok değer verilmekteydi. Yabancı dil öğretimi bu program ile kaldırılmıştır (Eğit- Der yayınları, 1990, s. 29).

Sonuç olarak 1953 Öğretim programı bugünkü eğitim sisteminde uygulanan planı ve programların ilk aşamasını oluşturmuştur. Teori ağırlıklı bir ders yapısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Genel kültür derslerinin eğitimi klasik bir yapıya kavuşturulmuş, tarım dersleri pratikte işlevini kaybetmiş teoride öğretilmeye çalışılmıştır bu sürecin içerisinde de sanat dersleri de nasibini almıştır ve sonuç olarak bu derslerde işlevini yitirmiştir.

3.8. KÖY ENSTİTÜLERİNDE GÜNLÜK YAŞAM VE YAPILACAK İŞLERİN TAKVİMİ

Köy Enstitüleri çalışma programları genel amacın gerçekleştirilmesine yöneliktir. Bu çalışma programları yıllık ve günlük çalışma programları olarak belirlenmiştir. Bu programlar şu şekildedir:

15 Eylül- 15 Haziran: Eğitim ve Öğretim uygulaması

15 Haziran- 15 Eylül: Tarım, sağlık, atölye, inşaat çalışmaları

15 Ağustos- 15 Eylül: Nöbetle izne ayrılma (Avşaroğlu, 1970, s. 25).

Günlük Çalışma programı şöyle belirlenmiştir:

5.00-6.00: Kalkış, temizlik ve hazırlık

6.00-7.30: Ulusal oyun ve Müzik

7.30-8.00: Kahvaltı ve dinlenme

8.00-12.30: Kültür dersleri

12.30-13.30: Öğle yemeği, dinlenme

13.30-17.30: Bilgi ve beceri dersleri

17.30-19.00: Akşam yemeği ve dinlenme

19.00-23.30: Akşam mütalaası

Beş yıllık öğrenim süreleri içinde ise;

114 hafta: Kültür, fen, öğretmenlik bilgisi derslerine

58 hafta: Tarım derslerine ve çalışmalarına

58 hafta: Teknik derslere ve çalışmalarına

30 hafta: Beş yıllık sürekli tatillere ayrılır, haftada 44 saat çalışılır.

Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, enstitülerdeki yaşamı şu şekilde değerlendirmiştir:

“...Bir kısım çocuklar atları tımar ediyorlar. Bir kısım öğrenciler tarih derslerinde Mısır’ın istilasını anlatıyorlar. Bir kısım da tabiat bilgisi dersinde gelinciğin nasıl bir bitki olduğunu, tarlada ki zararını, bundan korunma çarelerini öğreniyorlar. Bir kısım kışın yiyecekleri lahananın yaprağındaki

kurtları öldürmekle meşgul, bir kısmı hocalarının evlerine çatı yapmaya uğraşiyor. Bir kısmı o gün yiyecekleri sebze yi ayıklamaktadır” (Yücel, 1946, s. 328).

3.9. YÜKSEK KÖY ENSTİTÜLERİ

Köy Enstitüleri kurulduğu zaman sıralama yapılacak olursa 1941 yılında kurulan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü beşinci sırada yer almaktadır. Hasanoğlan ulaşım yolları içerisinde Ankara- Kayseri demiryolu hattı üzerinde kurulan bir köydür. Hasanoğlan köyünün Ankara’ya yakın olması yeni kurulan devletin başkentiyle temas halinde olmasına olanak sağlamış ve bu yüzden Köy Enstitüleri için önemli bir simge haline gelmiştir; ancak Hasanoğlan ulus –devlet oluşum süreci içerisinde Ankara için önemli rol teşkil ederken enstitüler bakımından sıkıntılı zamanların başlangıcı olmuştur. Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç Köy Enstitüleri için temel rol teşkil eden iki önemli isimdir bu iki ismin görevlerinden ayrılmasıyla beraber enstitülerin yıkım süreci de başlamış oldu. Yıkımın ilk belirtileri ise 1941-1948 yıllarında eğitim vermiş olan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünde ortaya çıkmaya başlamıştır (Ateş, 2011, s. 104).

Hasanoğlan Köy Enstitüsü İsmail Hakkı Tonguç’un iş eğitimi ilkesine uygun bir şekilde 600 dönümlük bir arazi üzerine kurulmuş ve kurulan bu bina içerisinde dershane, yatakhane ve atölye inşaatları için binalar yapılmıştır (Ateş, 2011, s. 104).

Hasanoğlan’da ilk başta Köy Enstitüsü kurulmuştur. İlk öğrenci 2 Ocak 1942 yılında alınmıştır. Bu alınan ilk öğrenciler ise şu okullardan gelmekteydiler; Çifteler Köy Enstitüsünden 95, Pazarören Köy Enstitüsünden 26 öğrenci Hasanoğlan’a alınmıştır (Ateş, 2011, s. 104).

Yüksek Köy Enstitülerinin açılmasında maksat enstitülerin eğitim verecek kadrolarını yani öğretmenlerini ve yönetici kadrolarını meydana getirmektir. Eğitim verecek öğretmenlerin daha sistemli yetişmesi için 19 Eylül 1942 yılında 6/2332 sayılı bakanlık kararı ile Hasanoğlan Köy Enstitüsüne bağlı olarak 1942 yılının Kasım ayında Yardımcı öğretmenlik kursu Yüksek Köy Enstitüsüne çevrildi. Yüksek Köy Enstitüleri yapılacak olan köy araştırmalarının merkezi olma amacı da taşımaktaydı (Altunya, 2014, s.31). Köy Enstitülerini benimsemiş, felsefesini anlamış elemanlar

yetiştirmek ve topluma daha bilinçli, idealist öğretmenler yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Bahadır, Yüksek Köy Enstitülerinin eğitim ve öğretim çalışmalarında öğrencilerin nasıl bir dünya görüşü benimsemesi gerektiğini şu şekilde belirtmiştir;

- 1) “Milli ahlakın ana ilkelerine bağlı, milli ve insani ülküleri benimsemiş,
- 2) Pozitif bilim anlayışını kazanmış ve becerilerini gerekli alanlarda kullanma yollarını hakkıyla öğrenmiş,
- 3) Çalışkan, yetiştirici, müteşebbüs, yapıcı ve yaratıcı, yurdun her yerinde seve seve görev kabul etmeğe hazır,
- 4) Yaşayışı ve çevresine yaptığı etki bakımından örnek tutulmaya layık,
- 5)Beden ve karakterce sağlam, şahsiyet sahibi, birer meslek adamı olarak yetiştirilmeleri amaç biçiminde yönetmedikçe saptanan etkinlikleri, yine öğrencilerin,

a) Genel kültür

b) Pedagojik kültür

c) Sanat kültürü

d)Tarım kültürü

e) Güzel sanatlar kültürü

f) İdare ve teftiş tekniği; Köy araştırmaları tekniği gibi bilgi ve yetenekleri kazanmalarını öngörüyordu (Bahadır, 1994, s. 90-91).

Yüksek Köy Enstitüsünde öğretim 3 ders yılı sürmekteydi. Ders yılları içersinde 2 ay yarıyıl tatil(sömestr), 2 ay staj bunun yanı sıra yurt içi gezileri, 2 aylık bir zaman da ise tatil yer almaktaydı. Kurumda yalnızca Köy Enstitüsünü bitirmiş kişiler yer almaktaydı. Yüksek Köy Enstitüsüne kabul edilmeden önce öğrenciler önce sınava tabi tutulur sınavı geçen öğrenciler kabul edilirdi. Daha sonra öğrenciler sayısı ilk başta 6 sonra 8 olan şubeye ayrılmış bir şekilde öğrenim görürlerdi. Karma eğitimin olduğu iki şube mevcuttu. Bu şubeler Güzel Sanatlar ve Zirai İşletme kollarıdır (Ateş, 2011, s. 105).

Bununla birlikte Yüksek Köy Enstitülerinde 8 bölüm bulunmaktadır. Bu bölümler ise şunlardır:

- 1) Yapıcılık
- 2) Güzel sanatlar
- 3) Maden işleri
- 4) Kümes hayvancılığı
- 5) Tarla ve bahçe ziraatı
- 6) Hayvan bakımı
- 7) Köy ev ve el sanatları
- 8) Zirai işletme kolu (Semerci, 1989, s. 170).

Türkçe, İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti rejimi, Yabancı dil (İngilizce, Fransızca ve Almanca), Öğretmenlik Bilgisi (Toplum Bilim, İş Eğitimi, Çocuk ve İş Ruhbilimi, Öğretim Metodu ve Ders Tatbikleri, Eğitim ve İş Eğitim Tarihi) ise zorunlu olarak görülen derslerdir (Ateş, 2011, s. 105).

Üç yıl süreli eğitim veren Köy Enstitülerinin öğretim üyeleri ise;

- a) Gazi eğitim Enstitüsü
- b) Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
- c) Devlet Konservatuvarı
- d) Yüksek Ziraat Enstitüsü
- e) Talim Terbiye Yüksek Kurulu
- f) Güzel sanatlar akademisinden gelmektedir (Semerci, 1989, s. 170).

Yüksek Köy Enstitüleri öğrencileri şu şekilde seçilmekteydi: Altunya: “Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri, her Köy Enstitüsünün son sınıf öğrencileri arasından, bakanlıkça verilen kontenjana göre, o yıl ki mezun sayılarına oranlı olarak, kendi öğretmen kurullarının gösterdikleri adaylar arasından, bakanlıkça yapılan sınavla seçiliyordu. Sadece ilk yıl (1942) bu kurala uymayıp Çifteler ve Kızılçullu'nun tüm mezunları çağrılmıştı” (Altunya, 2014, s. 31).

Yüksek Köy Enstitüsünde eğitim verecek öğretmenler; Ankara'da bulunan fakülte ve yüksek okullar, Milli eğitim bakanlığında yer alan uzman ve yöneticilerden seçiliyordu.

Yüksek Köy Enstitüsünde 1945- 1947 yılları arasında 213 kişi mezun oldu. Mezun olan bu öğrenciler Köy Enstitülerine öğretmen oldular, bazı öğrenciler ise gezici başöğretmen olarak görevlerine başladılar (Altunya, 2014, s. 31).

Sonuç olarak Yüksek Köy Enstitüsü, enstitülerde eğitim verecek öğretmen adaylarını eğitici ve bilimsel alanda araştırmalara teşvik etmek, köyün sorunlarını değerlendirebilme yetisini kazandırıp bilimsel açıdan çözüm bulabilmesini sağlamak ve köylerde verilecek eğitim sistemini değerlendirebilme yeteneği kazandırmaya çalışmıştır.

3.10. KÖY ENSTİTÜLERİNİN BÜTÇE KAYNAKLARI

Enstitülerin kurulduğu yıllar 2.Dünya savaşı dönemine denk gelmekteydi. Savunma gerekliliği bu dönemde ülke kaynaklarının çoğunu savunmaya harcanmasına sebebiyet vermiştir. Ülkenin ekonomik durumu bu savaş döneminden dolayı iyice yıpranmıştır. Ülkede kıtlık ve savaştan dolayı bütçe açık vermeye başlamış bunun sonucunda ise Köy Enstitüleri bu olumsuzlukları gidermek için “üretici eğitim” anlayışıyla hareket etmiştir. Kısacası Köy Enstitülerinin giderleri, insanların özverili bir şekilde verdiği bir emekle ve bu olumsuzluklar içinde olmasına rağmen ekonomik bağlamda örgütlenerek zor koşulların üstesinden gelmiştir. Malatya Akçadağ Köy Enstitüleri bu durumun en somut örneğini teşkil etmektedir. O dönemde Malatya Akçadağ Köy Enstitüsünde müdürlük yapan Şerif Tekben hesaplar yapmıştır. Bu hesaplara göre ;

1936-1947 yılları arasında devlet bütçesinden 51 milyon lira Köy Enstitüsü ve eğitim kurslarına ödenek verilmiştir. Bu süre zarfında yiyecek için 45 milyon lira ödenek ayrılmıştır. 1936-1947 yılları arasında 20 Köy Enstitüsü kurulmuştur ve kurulan bu enstitülerin maliyeti 51 milyon liradır. Bu miktarın içinde 5,6 milyon lira personel ve öğretmen aylıkları, ücretleri de vardır (Tekben, 1962 s. 29-30).

1940-1946 yılları arasında Tekben şu bilgileri vermiştir: Bu yıllar arasında 1.624.828 lira Akçadağ Köy Enstitüsüne devlet bütçesinden ödenek ayrılmıştır. 2.803.000 lira bina ve tesislerin maliyeti olmuştur. Bu binaların kuruluşunda, öğretmenlerden tutun öğrencilere, usta öğreticilere, yönetici kadroları da dâhil çok zor şartlar altında emek harcanarak yapılmıştır. Bu para ile yapılacak olan işler yapılmıştır.

800 “kazan mevcudu” (öğrenci ve çalışanlar) 6 yıl gibi bir uzun süre zarfında idare edilmiştir (Tekben, 1947, s. 119-125).

Köy enstitülerinde kaynaklar şu yöntemlerle oluşturulmaktaydı:

Tekben’e göre:

1. İnşaat ve tarım çalışmalarında enstitülerdeki öğrenci, öğretmen ve usta öğreticilerinden gücünden azami düzeyde yararlanma
2. Bu işler için gerekli malzemeyi ihale yasası dışındaki yasal yollarla sağlama
3. Enstitülerde yardımcı hizmetli(hademe) yerine nöbetçi öğrencilerden yararlanma
4. Çok az memur çalıştırma
5. Kırtasiyeciliği ve formaliteleri azaltarak zaman ve enerji savurganlığını önleme. Tekben: kaynak temin etmeden daha önemli olan konuyu ise şu sözleriyle belirtmiştir: “Köy Enstitülerinde çalışanların, bugünkü memur zihniyeti dışında kalmış olmaları ve şahsi menfaatlerini unutturucu bir ülküye sahip olmalarıdır”. (Tekben, 1947, s. 122-123)

Tablo 5. Pazarören Köy Enstitüsü’nde Üretilen Malzeme

İŞLİKLER	YAPILAN EŞYA	
	Çeşidi	Miktarı
Demir işçiliği	109	8989
Dülgerlik- Marangozluk işliği	60	555
Yapıcılık işliği (Bina, İmar, Onarım)	30	30
Biçki – Dikiş İşliği	55	19,906
TOPLAM	254	29,480

Kaynak: Gedikoğlu, 1971, s. 122-246-247

Tablo 6. ifteler Köy Enstitüsü'nde üretim (1945-46)

ÜRÜN	MİKTAR (kg)
Buğday	40.531
Arpa	13.090
Yulaf	2.284
Mercimek	508
Nohut	154
Taze bakla	2.000
Soğan	9.000
Sarmısak	3,000
Patates	10.500
Fasulye	1.500
Kabak	25,000
Havuç	2,000
Bezelye	500
Kuru bakla	400
Patlıcan	3.000
Biber	4.000
Domates	15.000
Pırasa	20.000
Turp	3.000
Lahana	2.000
Ispanak	20.000
Arpacık	400
Bamya	500

Kaynak: Tekben, 1962, s. 26-27

Tablo 7. Akçadağ Köy Enstitüsü'nde Hayvancılık (1947)

CİNSİ	MİKTAR(adet)
Sığır	61
At	12
Katır	6
Koyun	443
Kümes hayvanı	130

Kaynak: Tekben, 1962, s. 26-27

Tablo 8. Cilavuz Köy Enstitüsünde Hayvancılık (1944)

CİNSİ	MİKTAR(adet)
Sığır	61
Koyun	49
At	11
Kümes hayvanı	135

Kaynak: Tekben, 1962, s. 26-27

Tablo 9. Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde Hayvancılık (1945)

CİNSİ	MİKTAR (adet)
Sığır	17
At	8
Katır	5
Koyun	430
Kümes hayvanı	135

Kaynak: Tekben, 1962, s. 26-27

Diğer bir örnek ise Akçadağ Köy Enstitüsü;

1940-1947 yılları arasında

1) Dikilen 100 binden fazla ağaçtan oluşan koruluklar oluşturulmuş,

2) 150 bine yakın meyve çekirdeği 200 dekarlık alana dikilmiş ve sonrasında, meyve çekirdekleri fidan haline getirildikten sonra ıslah edilip köydeki okullara verilmiştir

3) 90 bin fidan bölge içerisine dâhil olan köylere verilmiştir

4) 20 bin fidan Malatya Kaysı Islah İstasyonuna verilmiştir

5) Enstitü arazisi çorak ve verimsiz bir durumda iken 4000 ağaç bu arazisi üzerinde yetiştirmiş ve bu ağaçlardan 3.5 ton kayısı toplanmış.

6) 1946 yıllarında 3162 dekar arazi 15-20 çift öküz at ve katırlarla sürülmüş, bu arazilerin 1400 dekarı buğday yetiştirmek üzere düzenlenmiş ve 3600 fidan da geri kalan kısma dikilmiştir.

7) 1946 yılları içerisinde bir okul binasının onarımı bunun yanında ara yollar, benzin deposu, kanalizasyon vb alt yapılar yapılmıştır. 80 ranza, 80 ders ve yemek masası, 24 bahçe bankı, 100 bank, bir öğretmen evi ve 2 bin metre yolun bakım onarım ve tavsiyesi yapılmıştır.

8) Enstitülerde belirtilen yıllar arasında basımevi kurulmuştur matbu evrak basmasının yanında dergi ve kitapların da basılıp yayımlanmasına olanak sağlamıştır.

9) Piyasalarda 140 kuruş olan pirinç, enstitü kooperatif ihale yoluyla piyasanın 30 kuruş aşağısında 110 kuruşa mal etmiştir.

10) Piyasa değeri 120 kuruş olan ekmeklik buğdayının kilosunu enstitü 5 kuruşa mal etmiştir. Dikiş giderlerini piyasa fiyatı üzerinden değerlendirilecek olursak 2 milyon civarında iken enstitü bu maliyeti 50-60 bin gibi bir fiyata mal etmiştir. 14 bin lirayla da döner sermayeden aldığı parayla iki kamyon alınmıştır bu kamyonlar Darende- Malatya arası buğday taşımacılığı yapılmıştır. Bu taşımacılıktan ise 13.600 lira kazanmıştır (Altunya, 2014, s. 99).

3.11. KÖY ENSTİTÜLERİ HAKKINDA YAPILAN YORUMLAR

Köy Enstitüleri İkinci Dünya Savaşının zor şartları altında kurulmuş eğitim için bütün zor olanakları en verimli şekilde kullanmaya çalışmıştır. Bu zor koşullar içerisinde kurulan Köy Enstitülerinin içeride ve dışarıda büyük yankılar uyandırdığı şüphesizdir. Yurt içinden ve yurt dışından çeşitli yazarlar, düşünürler, enstitülerin başarılı bir örneği olarak dile getirmişlerdir.

3.11.1. İsmet İnönü

Köy Enstitülerinin kuruluşunda büyük payı olan İsmet İnönü eğitim konusunda ciddi çalışmalar yapmış ve eğitim alanında reformlar yaparak Atatürk'ün hayal ettiği bir eğitim sistemi geliştirmiştir. Eğitim konusunda ki düşüncelerini şu şekilde belirtmiştir:

“... Hür vatandaşlığın bütün feyizlerini, hususi ve resmi millet hayatında göstermek, şuurlu ve müstakil bir millet olarak içerden ve dışarıdan çıkacak bütün fırtınalara imanla göğüs germek, her şeyden evvel hiç olmazsa ilköğretim tamamlığı ile sağlanabilir. İlköğretimi olmayan memlekette, orta çağ idaresi, bütün şekilleriyle devam eder. Resmi kanunlar ne derse desinler ne hakla vatandaşlara tanınırsa tanınsın hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmazsa, haklar ve vazifeler canlanmaz, gönüllere ve yüreklere sinip yerleşmez... Hür vatandaşlardan birleşik bir millet olmanın çarelerinin başında, ilköğretim çaresi vardır” ...

“Bütün askeri ve siyasi hayatımdaki vazifelerin hiçbirini kaale almadan diyebilirim ki, öldüğüm zaman Türk milletine iki eser bırakmış olacağım. Biri Köy Enstitüleri, öbürü çok partili hayattır” (Apaydın, Aydoğan, Altunya, Başaran ve Gazalıcı, 2000, s. 45)

3.11.2. Ferit Oğuz Bayır

Köy enstitülerinin kendine özgü bir eğitim sistemi vardı herhangi bir ülkenin eğitim sistemini almamış tamamıyla ülkenin koşulları göz önüne alınarak yapılmış bir eğitim kurumudur. Bayır da 1946 yılında Köy enstitüleri hakkında ki görüşlerini bu doğrultuda belirtmiştir:

“Enstitüler batı kopyası değildir. Kendi gerçeklerimizden hareket edilerek getirilmiş, bize göre kurumlardır. Enstitülerin amacı, korkunç şekilde mevcut köy- şehir farkını ortadan kaldırmaktır. Öteki öğretmen okullarından yetişenler bu fark yüzünden köylere gitmek istemiyor. Köyü köyün içinden aldıklarımızla kımıldatmaya koşullar zorluyor bizi. Dedikodular, endişeler, köyün uyanmasını memleket bütününe refaha kavuşmasını çıkarına aykırı gören kaynaklardan geliyor” (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 45).

3.11.3. Sabahattin Eyüboğlu

Köy Enstitüleri halkın cehaletten kurtulması için büyük bir adımdı bu adımı milletin adına halkın içinden yetişmiş aydınlar almıştır fakat halk adına tekrar aydınlar kapatmıştır bunun ne kadar gerçekçi olduğu konusunu Eyüboğlu görüşlerinde şu şekilde belirtmiştir:

“Köy Enstitülerini halk adına aydınlar kurdu, halk adına yine aydınlar yıktı. Halk Köy Enstitülerini istiyordu da aydınlar onun için kurdu demek, gerçeğe ne kadar aykırıysa, halk istemiyordu da aydınlar onun için yıktı demek de o kadar aykırıdır. Ama kuranlar mı gerçekten halktan yanaydılar yıkanlar mı? Bu sorunun karşılığını vermek biz enstitülere düşmez, ama merak edenlere şöyle bir yol gösterebiliriz: Baksınlar, kuranlar mı yıkanlar mı daha çok çıkar peşindeydiler, kuranların kişisel kazancı ne oldu, yıkanların ne? Her devrimci kurum gibi Köy Enstitülerini de dışarıdan ve içeriden yıkanlar oldu. Dışarıdan yıkanlar, bilerek bilmeyerek, para'nın uşaklarıydı, içeriden yıkanlar, bilerek bilmeyerek, para'nın uşaklarının uşakları oldu.” (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 45).

3.11.4. Uğur Mumcu

Enstitüleri kuran insanların topluma ve tarihe karşı yükümlülükleri vardır. Köylerde yoksulluk içerisinde, kısıtlı olanaklarla büyüyen çocukların üretime yönelik beceri kazandırma, tarihi öğretme, hayattı sorgulama yeteneği enstitülerin yükümlülüğü altındadır bu yükümlülük ise Tarihe karşı ve millete karşı borçtur.

Mumcu bu konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

... “Türkiye gibi yoksul bir ülkede kırsal kesimin yüzyıllarca kendi yazgıları ile baş başa bırakılmış insanlarını devlet okullarında yetiştirmek bu yoksul kır emekçilerinin çocuklarına “çağdaş” insan olmanın yollarını ve yöntemlerini göstermekti, Köy Enstitülerinin bütün amacı”.

... “Köy Enstitüleri cumhuriyet tarihimizde bir dramın adıdır. Bu durumda Atatürkçü eğitim ordusunun zamanla nasıl kuşatıldığının nasıl tuzaklara düşürüldüğünün ve asıl yalnız bırakıldığının acı öykülerini okuruz. (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 122).

3.11.5. Yaşar Kemal

Anadolu’yu ve insanını iyi bir şekilde analiz eden Yaşar Kemal Köy Enstitülerini övmek istediği üç şey arasında görmektedir. Bunu da şu şekilde dile getirmiştir:

“Ben üç şeyle övünmesini isterim Türkiye’nin: Atatürk’ün gerçekleştirdiği kendine dönüş ve bağımsızlık politikası, Hakkı Tonguç’un gerçekleştirdiği demokratik eğitim ve Nazım Hikmet’in getirdiği insancıl, ulusal şiir.” (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 113).

3.11.6. Fakir Baykurt

Köy Enstitüleri birçok köy çocuğunun okumasını sağlamış, durumu iyi olmayan ailelerin umut ışığı olmuştur. Bu çocuklardan biriside Fakir Baykurttur.

... “Köy Enstitüleri olmasa, birçok arkadaşım gibi bende okuyamaz, öğretmen olamazdım. Bunun yerine çok adanmış bir tarikatçı olurdu. Enstitüler, ağır karalama kampanyalarının altında ezildiği halde, oralardan yetişip fire olan köy çocuğu sayısı azdır. Sert yerlerin önünde bükülmeden görev başında kalmayı Türkiye'nin esenliği için çalışmayı sürdüren bu insanların değerini, yerli yabancı pek çok kimse kavramıştır. Bunu bizim yöneticilere kavratmak hala zordur nedense” (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 79).

3.11.7. Fay Kırby

Köy Enstitüleri yurt dışında da büyük yankı uyandırmıştı ve birçok kişinin ilgisi alanına girmiştir. Fay Kırby de Enstitüler üzerine araştırmalar yapan kişilerden biridir. Enstitüler hakkında şu görüşlerini dile getirmiştir:

... “Köy Enstitüleri sadece bir okul, her köye bir öğretmen yetiştirecek birer öğretmen yetiştirecek birer öğretmen okulu değillerdi. Eğitim ile toplum arasındaki karşılıklı ilişiklik probleminde, Türk düşünürlerin pekiyi bildiği ve çıkar yolu bulunmayan bir davanın, hiçbir memlekette eşi görülmemiş bir şekilde çözümlenmesinin gerektirdiği yepyeni nitelikte bir eğitim sistemi idiler. Bu sistem yalnız köy eğitimi için değil, bütün Türk eğitimi için çok önemli olan sonuçlar vermeye başlamıştı.” (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 139).

3.11.8. Prof. John Dewey

“Son yıllarda tasavvurumdaki okullar Türkiye de kurulmaktadır. Bu okullar Köy Enstitüleridir”. (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 140).

3.11.9. Prof. Arnold Toynbee

Toynbee Enstitülerin köylü ile şehirli arasındaki sosyo-ekonomik farklılığı en aza indirgemesi bakımından önemli bir eğitim kurumu olduğunu söylemiştir. Bunu da şöyle dille getirmiştir:

“Türkiye’de şehirle köy arasında, sosyal ve ekonomik şartlar bakımından mevcut uçurumu maharetli bir buluşa doldurmaya muvaffak olmuşlardır: Köy Enstitüleri fakat seyahatim esnasında temas ettiğim Türk münevverleri hep bunların aleyhinde bulundular.”

Sonuç olarak yurt içinde ve yurt dışında yankılar uyandıran Köy Enstitüleri birçok kişi tarafından dikkate alınmış başka ülkelerin de tasavvur ettiği eğitim kurumları arasında yer almıştır. Toplum arasındaki uçurumu en aza indirmesi, sosyal ve kültürel alanda yeniliklere açık olması, çağdaş toplum modelini yaratmaya çalışması enstitüleri yurt içinde ve uluslararası alanda önemli bir kurum haline getirmiştir (Apaydın ve diğerleri, 2000, s. 141).

3.12. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASI

Enstitülerin ekonomik bağlamda görevlerini yerine getirmeleri engellenmişse de sosyal bağlamda Türkiye'nin eğitim sistemi açısından görevlerini yerine getirmiştir (Ekinci,1997, s.229).

Görevlerini yerine getirirken de içeride birçok engellemelerle karşılaşmıştır. Bu engellemelerin içerisinde olan bir isim de daha sonra Milli Eğitim Bakanı olacak Reşat Şemsettin'dir. Çünkü Köy Enstitülerini "Fesat yuvası" olarak görmekte ve bu fesat yuvalarını temizlemekten bahsetmektedir. Bir diğer gelişme ise dönemin meclis başkanı olan Kazım Karabekir ve onun mahiyetinde olan kişilerin gizli soruşturma yapmak için Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsüne gelmeleridir. Yaşanan bir diğer olay ise Reşat Şemsettin'in Tonguç'a: "Senin ve senin gibilerin çoluk çocuk beraber bellerini kıracağım" gibi tehditkâr bir ifadeyi kullanmasıdır. Enstitülerin üzerinde ki bu baskı sadece bu eğitim kurumları üzerinde değil üniversitelerde de vardı. Üniversitelerde kürsülerin kaldırılması bunun en somut göstergesidir (Başaran, 1999, s. 119- 122).

Bunca tartışma ve baskı sonucunda Köy Enstitüleri yavaş yavaş etkisini yitirmeye başladı. Enstitülerin kurucu kadrosu ve öğretmenleri üzerinde baskılar daha da arttı. Bunun sonucunda Köy enstitülerine karşı gelen bazı kesimler CHP yönetimine gelerek enstitüleri yıpratmaya başladı. Daha sonra bu kadrolarda birçok kişi DP kadrolarında yer alarak enstitülere karşı tutumlarını devam ettirdiler. 1950 yılında iktidara gelen DP enstitülerin kapatılma sürecini daha da hızlandırdı. 1953 yılına kadar Köy Enstitülerin tamamı kapatıldı.

Tarihler 27 Ocak 1954 yılını gösterdiğinde CHP'nin çok hevesle kurduğu ve sonrasında gözden çıkardığı Köy Enstitüleri 6234 sayılı yasayla kapatılmıştır.

3.13. KÖY ENSTİTÜLERİNE KARŞI SAĞ VE SOL EĞİLİMLİ KESİMLERİN ELEŞTİRİLERİ

3.13.1. Sağ Görüşe Sahip Kesimlerin Köy Enstitülerine Yönelik Eleştirileri

Enstitülere yönelik eleştirilere bakıldığında sağ kesimin bu eğitim kurumlarında sol ve aşırı sol üzerine eğitim yaptığını iddia etmiştir (Gedikoğlu, 1971, s. 290-291). Bu eleştirilerden biride Sovyet Rusya'nın eğitim modeli gibi teori ağırlıklı derslerin verilmesidir. Çünkü Rusya'daki eğitim modelinde, halk işlerinde öğrencilerin çalıştırıldığı ve bunun benzerinin Köy Enstitülerin de yaptığı söylenmiştir. Bir başka eleştiri ise karma eğitim sisteminin uygulanmasıdır. Kız ve erkek öğrencilerin aynı ortamda ders görmesi ve sosyal alanlarının aynı olması sol eğilimli bir eylem olduğunu öne sürmüşlerdir. O dönemin koşulları altında karma eğitim yapabilmek büyük bir emek istemekteydi. Fakat Köy Enstitülerine yapılan bu eleştirilerin tamamı gerçek dışı olduğu ispat edilmiştir. Enstitülerde 15.000'nin üzerinde eğitim gören öğrenci arasında bu konuyla ilgili problem 5-10 öğrenci sayısı ile sınırlı kalmıştır (Gedikoğlu, 1971, s. 289-290).

Bir diğer eleştiri konusu ise enstitülerde yer alan kütüphanelerin kitaplığında, sınıflarda sol eğilimli ve solculuk propagandası yapan yayınların yer almasıdır. Her okulda olduğu gibi enstitülerde de demirbaşların kaydedildiği defterler bulunmaktaydı. Bu kitapların tümü bu demirbaşların kaydedildiği defterlere kaydedilmiştir. Başka okullarda da bu kitaplar bulunmaktaydı; fakat bu eleştiri sadece Köy Enstitülerine yönelik olmuştur. Enstitüye köylü çocukların alınması durumu ise bir başka tartışma konusu olmuştur. Bunun nedeni ise köyde yaşayanlar ile şehirde yaşayanlar arasında bir yapıldığı düşüncesidir (Turan, 2000, s. 201). Köylerden enstitülere alınan öğrencilerin köy yaşamını ve köy koşullarını iyi bildikleri için şehirlerde yaşayan çocuklara göre, köylerde daha başarılı bir şekilde öğretmenlik görevlerini yerine getireceği düşünülmüştür. Çünkü şehirde yaşayan çocuklar köy yaşamına ayak uydurmakta güçlük çekmekteydi. Zaten köylerden alınıp yetiştirilen eğitimlerini tamamlayan çocuklar tekrar yaşadıkları öğretmen olarak dönerlerdi. Şehirli öğretmenlerin köy koşullarının vermiş olduğu ağır sorumlulukları yerine getirememeleri ve bu konuda zorluk yaşamaları Köy Enstitüleri hareketini başlatan sebeplerden biri olarak görebiliriz.

Diğer bir eleştiri ise Prof. Dr. Mümtaz Turhan'dan gelmiştir. Eğitimdeki sorunu çözenin kaliteli bilim insanlarının yetiştirilmesine bağlamıştır. Bilim insanlarının her kırk köy için yapılan sitelerde eğitim yapması ve bu şekilde yapılan eğitimin daha verimli olacağını öne sürmüştür. Bu sitelerde öğrenci yurtlarının olacağını belirtmiş ve kültür, tarım, yönetim, teknik konularında uzmanlaşmış kişilerin yer alması gerektiğini söylemiştir. Bu şekilde bakıldığında Köy Enstitülerinden çok daha maliyetli olduğu söylenebilir. Ülkenin gelişmesi için ve Anayasanın da içinde yer alan ilköğretimin zorunlu olması koşuluna ters düştüğü için bunun yanında maliyetinin de çok olması bakımından gerçekleştirilmesi imkânsız olduğu kanısına varılmış ve bir düşünce olarak kalmıştır (Tonguç, 1952, s. 8-9).

3.13.2. Sol görüşe sahip kesimlerin Köy Enstitülerine yönelik eleştirileri

Sağ kesimlerde gelen eleştiriler olduğu gibi sol kesimden de Köy Enstitülerine yönelik eleştiriler vardı. Bu eleştirilerden biride Toprak reformunun yapılmamasıdır. Sosyal toplum olma yolunda okuma – yazma öğretilmesinin tek başına yeterli olmayacağı köylerde yaşayan insanların hayat standartlarının da yükseltilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Enstitülerin gerçek dışı eğitim kurumu olduğu köy halkını sövmeyi amaçladığını söylemişlerdir (Toprak, 2008, s. 97). Köylerde yaşayan insanların emeğinin sömürülmesi, köylü ile kentli arasında ayrımın yapılması, köy çocuklarının yaşadıkları zorlu koşullar ve bakımsızlıklar, enstitülerde mezun olan çocukların cüzi bir miktarla köylerde çalışmaları ve orada mahkûm edilmelerine karşı çıkmaktaydı. Şehirlerde yaşayan çocuklar sadece kültür dersleri görmesi sorumluluklarının enstitülerde yetişen çocuklardan daha az olması da eleştirinin nedenlerinden biridir. Enstitülerdeki çocukların kültür derslerinin yanında tarım yapmaları, hayvan bakmaları enstitü binalarının eksikliklerini gidermeleri, tarım ve hayvancılıkta üretilen ürünlerin nasıl bir yol izlemesi gerektiği gibi sorumlulukları vardı yani yönlendirme, işleri yönetme gibi ağır görevleri yerine getirmekteydiler.

Köy Enstitülerini ilk defa ağır eleştiren kişilerden biri de Kemal Tahir'dir. Yazar sol görüşlü olup eleştirilerinde öğrencilerin zor ve ağır işlere mahkûm edilmesini açık bir şekilde ifade etmiştir (Yıldız ve Akandere, 2017, s. 292).

Kemal Tahir dille getirdiği bir görüşünde şunları ifade etmiştir:

“İkinci Dünya Savaşı’nın başlangıcında Almanya’nın kazanacağı hesabına yatırım yapılmış ve ilköğretimde, öğretmen sistemi kurulmuştur. Rusların kazanacağı anlaşılınca, Köy Enstitülerine sorunun geçilmiştir. İşte Köy Enstitüleri sorunun temelinde bu yanlışlık yatar”. diyerek Köy Enstitüleri ile ilgili eleştirilerini ortaya koymuştur.(Yıldız ve Akandere, 2017, s. 292).

Enstitüler Köylerde aydınlanmanın ışığı olmuş, durumu iyi olmayan köy çocuklarının okumasına imkân yaratmıştır. Köy çocuklarının okuması demek feodal düzenin bozulması, ağalık düzeninin bitmesi demektir ve bu düzenin devam etmesini isteyen insanlarda büyük bir korku yaratmaya başlamış ve tartışmaların başlamasına neden olmuş çünkü meclis içerisinde yer alan toprak ağalarını da bu durum endişelendirmiştir (Bakkal, 1999, s. 134-135). Tartışmalara İsmet İnönü, İsmail Hakkı Tonguç gibi Köy Enstitüsü taraftarları da dâhil olmuştur. Bu tartışmalarda İsmet İnönü, İsmail Hakkı Tonguç’un yanında olmuştur. CHP’nin içinde sağ kanatta yer alan Atatürk ile milli mücadelede hareket etmiş fakat onun ilkelerine muhalif olan Kazım Karabekir ve Reşat Sirer gibi isimler Tonguç ve Yücelin bin bir zorluklarla üzerinde çalıştığı enstitülere karşı gelmişlerdir (Bakkal, 1999, s. 136). Kazım Karabekir köylü – kentli arasında fark doğuracağını öne sürmüş ve görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“... Parti programında sınıf ayrımı yok diyoruz ama onu elimizle yaratıyoruz... Biz şehir ve köy çocuklarını birbirleriyle kaynaştıracak yerde bir safiyeti fikriye ile ayırırsak sonra acaba bu köylere başka taraflardan yapılacak telkinlerle günün birinde biz bu şehirlilerin karşısında başka fikirlerle onları mücehhez bulmaz mıyız?” (Aysal, 2005, s. 274).

Kazım Karabekir’in bu eleştirilerine karşılık Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel şöyle bir karşılık vermiştir:

“Köy okullarından gelen çocukları şu veya bu şekilde tereddüde mahal vermeksizin imtihan ederek, karakterlerini yoklayarak ve bedeni kabiliyetlerine bakarak seçip enstitülere alacağız... Bizim arzumuz köyün içerisinde bilgili, sıhhatli, memleketine bağlı ve müstahsil vatandaş yetiştirmektir. Yoksa köylüsü bu arz ettiğim meleklerle techiz edip onları şehre akın eder vaziyete getirmek değildir... Mesele köylü çocuğunu hayat bakımından köylülük mahiyetini kaybetmeksizin yetiştirmektir. Bu davayı hiçbir zaman zayıflatmayalım... diyorum” (Aysal, 2005, s. 274).

Enstitüler sağ ve sol kesimin eleştirileri içerisinde zor şartlar altında eğitimini devam ettirmeye çalışmıştır. II. Dünya Savaşı’nın etkileri sonrasında çok partili demokrasiye geçiş, DP’nin bu eleştirileri ve tartışmaları altında kurulması ve CHP’den ayrılan Celal Bayar, Fuad Köprülü, Refik Koraltan gibi önemli siyasetçilerin DP’ye geçmesi CHP’nin yaptığı siyasetleri eleştirmesi Enstitülerin yıpranmasına ve kapanmasına neden olmuştur.

3.14. KÖY ENSTİTÜLERİNDE SANAT

“İki yüz yıldan beri değişme, yenileşme sancıları çekiliyordu. Yukarıdan başlatılan girişimler tabana etkili olamıyordu. Büyük çoğunluğumuz orta çağ karanlığı içindeydi. İç ve dış sömürü, onların üzerinde yoğunlaşmıştı. Cumhuriyet, kendilerini “efendi” saymış, ama alt yapıya dokunulmadığı için durumlarını değiştirememişti. Böyle bir ortamın ekinin, sanatının ulusal bütünlüğü sağlayabileceği, yaşama savaşımında ona güçlülük kazandıracığı, yaratıcı olacağı söylenemezdi. Önce Arap Fars etkisinde ve saray yöresinde, sonrada Batı etkisinde ve saray yöresinde, sonra da batı etkisinde ve İstanbul yöresinde dönen giderek birkaç büyük kente açılmaya başlayan yazın... Derinlerden özsu, besin alamayan kısır, aktarmacı bir düşün ve sanat yaşamı... .. Bilgiyi süs ve buyurma aracı sayan anlayış, bir yana itilmişti. Köylüğü, halkı, dışarıdan gelen güçlerle kalkındırmaktan çok, kendi öğeleriyle içinden canlandırmak, bilinçlendirmek (Tonguç) gerekliydi. Canlılığı yaratan üretim yaşamı olduğuna göre, amaçlanan yaşama biçimini gerçekleştirme çalışmaları, eğitim ortamı olarak düzenlenmeliydi” (Başaran, 1999, s.82). Başaranın sözlerinden anlaşılacağı üzere yüzyıllardan beri sanat yaşamı kısır bir döngü etrafında dönmüş öz değerler olan motiflerin kullanılmadığını ve başka kültürlerin sanat yaşamında özellikle saray ve İstanbul çevresinde etkili olduğunu belirtmiştir. Bunun için öykünmecî sanat yapmaktan kurtulmak ve benliğimizi bize hatırlatan öz değerlerimizi topluma kazandıran sanat değerlerini yeniden hayata geçirmek amaçlar arasında olması gerektiğini vurgulamıştır”.

Başaran Köy Enstitüleri ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Köy Enstitüleriyle girişilen toplumu “canlandırma” işini, tabanda başlayan bir Rönesans hareketi olduğunu” söylemiştir (Başaran, 1999, s.83).

Köy Enstitülerinde verilen sanat eğitimi ile sanatçı yetiştirilmesi amaçlanmıyordu. Güzel sanatların çok sesliliğinden, eğitim görülecek yerlerde eğitim kalitesini ve verimliliğini de artırıp toplumsal ve bireysel alanda sağlıklı gelişmeyi amaçlamıştır (Türkoğlu, 2017, s. 293). Örneğin Resim iş çalışmalarında öğretmen yetiştirmek için şu uygulamalar yapıldı:

- 1) Öğrenciyi inceleme ve gözlemlerini resim, kroki ve çeşitli gereçlerle ifade etmeye alıştırmak
- 2) Öğrencilere ulusal motifleri incelemek, bunları yabancı motiflerden ayırmayı benimsetmek ve kullanırmaya alıştırmak
- 3) Teknik dersler konuları arasına girmeyen iş ve resim çeşitlerini öğretmek
- 4) Çocuk resim ve işlerinin özelliklerini ve gelişim basamaklarını tanıtmak ve ilkökul resim yöntemlerini öğretmek (Türkoğlu, 2017, s. 299).

Resim ve el becerilerinin yanında Müzik eğitimi de enstitüler açısından önemliydi. Örneğin; Halk müziğinin Batı müziğine uyarlanması. Yani batının gelişmiş tekniğini halk ezgilerinin sağlam öğelerine uyarlanmasına çalışılması ve Halk Müziğinin Gazi Eğitim Enstitüsünde, Radyoda ve Devlet Konservatuarında batıya uyarlanarak söylenmesinde enstitülerin katkısı olmuştur öğretmek (Türkoğlu, 2017, s. 302). Enstrüman çalmayı (mandolin, saz, akordeon, piyano, kaval v.b) öğrenen öğrenciler yetiştirildi. Ulusal bayramlarda oluşturdukları bando takımları, müzik grupları ile katılır ulusal bayramların daha hareketli geçmesini sağladılar.

Türkoğlu ise enstitülerde müzik çalışmalarını ve gelişen müzik kültürünü şu şekilde dile getirmiştir; “Enstitülerin müzik çalışmaları, yüksek bölüm öğrencilerinin staja gelmeleri ve sonradan öğretmek olarak atanmalarıyla daha çok renklendi. Ruhi Su, Aşık Veysel, Faik Cansele, A. Adnan Saygun vb. müzik ustalarının yapıtları bu yolla enstitülere akıyor, oralarda etkin bir müzik kültürü geliyordu” (Türkoğlu, 2017, s. 306). Müzikle beraber ulusal oyunlar, tiyatro, beden eğitimi enstitülerde önem arz eden sanat dallarından birkaç tanesidir. Örneğin tiyatro ile enstitülerde yaratılması düşünülen kültürel ve sosyal ortamın yavaş yavaş köylerde de yayılmasını sağlamaktı. Çünkü oynan oyunlar modern Türk toplumunu oluşturmada büyük bir katkı sağlayacak ve halkı bilinçlendirecekti. Halk oyunlarında ise unutulmaya yüz tutmuş ezgileri tekrardan hatırlatma olanağı sağlanmıştır kültür öğeleri tekrardan gün yüzüne çıkmış Köy Enstitüleri sayesinde halk oyunlarımız, yalnız köylerle sınırlı kalmamış şehirlere de yayılmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmanın ilk bölümü Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası eğitim veren kurumlar olarak ikiye ayrıldı. Çünkü Türk tarihinde eğitimin temel konudan alınması söz konusu ise Osmanlı eğitim sistemini ele almadan Cumhuriyet dönemi eğitim kurumlarının kaynağını nereden aldığı anlaşılamaz. Türkiye’de batıya dönük modern eğitimin ve eğitim kurumlarının kurulduğu dönem Tanzimat dönemidir. Tanzimat dönemi modern askeri ve sivil okulların açıldığı, batı tarzında subay ve askerlerin yetiştiği, sivil alanda da bürokrat ve yöneticilerin yetiştiği bir dönemdir. Mektep ve medrese gibi geleneksel eğitimin dışına çıkılıp her yönüyle eğitim – öğretim, eğitim kurumlarıyla modern batıya dönük bir döneme girilmiş oldu. Osmanlı eğitim sistemi ile Cumhuriyet dönemi eğitim sistemi arasında belli başlı farklılıkların olması kaçınılmazdır. Örneğin Osmanlı döneminde eğitim ülkenin her yerine halka indirgeyememiştir. Yani eğitimin toplumun yararlanacağı konuma getirememiştir. Azınlık okullarının bulunması, değişik düşünce yapısının meydana gelmesine neden olmuş, farklı öğretim kurumlarının aynı düşünce doğrultusunda öğrenci yetiştirmemesi ülke içerisinde düşünce, yaşam ve inanç bakımından çatışma ortamının doğmasına neden olmuştur. Bu da Osmanlı da bir amaca ortak hareket etme yani milli birlik ve beraberlikten yana bir düşüncenin önüne geçmesine neden olmuştur. Osmanlı Tanzimatla beraber çağdaş kurumların yanında bu kurumları meydana getiren fikri ve düşünce yapısının temeli atılmıştır. Batının gelişmiş teknolojisini almakla yetinmemiş o teknolojiyi meydana getiren düşünceyi de benimsemiştir.

Tanzimat dönemini geleneksel dönemden ayıran en önemli şey eğitimin toplumu yenileşme ve batının getirdiği değişim zorunluluğuna yol gösterici bir araç görevi görmesidir. Yenileşme ve modern teknik, toplum yaratma eğitim ile meydana gelmektedir.

Cumhuriyet dönemi eğitim sistemini Tanzimat döneminden ayıran çağdaş yenilikçi bir eğitim- öğretim anlayışının tam anlamıyla benimsenmiş olmasıdır. Tanzimat dönemini çağdaş ve batıya dönük eğitim- öğretimin başlangıcı sayabiliriz; fakat Cumhuriyet döneminde meydana gelen devrimler daha çok toplum bilinci kazanma ve muasır medeniyet seviyesine çıkma amacı taşıdığı, tam anlamıyla modern ve yenilikçi bir dönem olma özelliği taşıdığı için bu farklılık belirgin bir şekilde

kendini göstermiştir. Cumhuriyet kabul edildiği dönemde Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'nın yanlış politikalarından dolayı Avrupa'nın çok gerisinde kalmış ve bu eksikliği ortadan kaldırmak için de eğitim alanında birçok çalışmalar yapmıştır.

Mustafa Kemal eğitim alanında yenilikler yaptığı sırada bu yeniliklerine gelenek ve göreneklerinden kopmadan günün şartlarına ve koşullarına göre yeniden dizayn ederek devrimlerine devam etmiştir. Yapmış olduğu yeniliklerinde özellikle modern eğitim sistemi içerisinde eğitimin değişimin ve yeniliğin bir anahtarı olduğunu ve yetiştireceği insan modelini eğitimle olacağına kendisini iyice inandırmıştır. Yetiştireceği insan modeli için eğitim ve öğretimi birleştirmekle işe başlamış. Çünkü Osmanlı Devleti eğitim sistemi farklı düşünce yapısına sahip insan yetiştirme anlayışıyla hareket ettiği için bunun da getirdiği problemler tekrar yaşamamak için eğitim ve öğretimi birleştiren Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanunla birlikte ülke sınırları içerisinde yer alan yabancı okullar, özel okullar tek çatı altında birleştirilmiş oldu ve Atatürk bu kanunla birlikte insanlar arasında sosyalleşme olgusunu günlük hayatlarının ayrılmaz bir parçası olduğunu, eğitim ve öğretim de birliğin sosyalleşme açısından da önemli olduğunu ortaya koymuştur. Diğer önemli bir gelişmede Latin harflerinin kabulü yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti milli mücadeleyi başarıyla tamamladığı gibi cehaletle de savaşarak orta çağ düşünce yapısından kurtarmaya çalışmıştır; çünkü çağdaş yaşamın, sosyal toplumun ve millet olma bilincinin toplumlar arasında yayılması için cehaletin ortadan kalkması, okuma- yazma oranının artması gerekir. Osmanlıca ve Arapça öğrenilmesi zor bir dil olduğu için halk arasında pek yayılamamıştır. Osmanlıca resmi yazışmalarda ve saray dili olarak kalmıştır bu yüzden Cumhuriyet dönemi bu durumun da önüne geçmek istemiş, okuma- yazmanın artması amacıyla Latin harfleri kabul edilmiştir. Böylelikle Harf devrimi de yapılmış oldu. Harf devrimi ulus olma, millileşme yapısını güçlendirecek önemli devrimlerden biridir.

Başka bir gelişme ise Harf Devrimi sonrasında meydana gelmiştir. Okuma- yazma oranını artırmak amacıyla millet mektepleri kurulmaya başlamıştır. Bu okullar Türk halkına Latin harflerini öğretmeyi amaçlamıştır.

Cumhuriyet döneminde halk evlerinin açılması diğer önemli gelişmeler arasında yer almaktadır; çünkü Halk Evleri Türk devriminin yurt genelinde yayılmasının yanı sıra milli birliğin sağlanmasında da önemli rol oynamıştır. Halk

evleri Kurtuluş Savaşının sonunda gerçekleşen devrimleri bilim ve sanat ile tamamına erdirmeye çalışmıştır. Batı uygarlığına kavuşmak için Batıdan alınan fakat özünde de Türk kültürüne bağlı olan bir Ulus- devlet, ulus- kültür yaratma amacı taşımıştır. Cumhuriyet devrimlerini halkın tamamı benimseyememişti özellikle yeni kurulan bu devletin Cumhuriyet rejimine karşı gelen okumamış cahil toplum ya da bir kesim vardı onlarla daha iyi mücadele etmek için halkevleri kurulmuştur. Halk evleri ulus- devlet, ulus- kültür yaratmanın yanında sanat- toplum ilişkisini de geliştirmeye çalışmıştır.

Bu yenilikleri gerçekleştirmek için Batılı eğitim alanında uzmanlara, bilirkişilere başvurulmuştur. Mustafa Kemal Batının eğitim konusunda çok ileride olduğunun farkındaydı ve bunun içinde çalışmalara başlamıştır. O dönemde bilirkişi olan eğitim alanında başarılı biri olan John Dewey, sanat alanında uzman olan Alman sanat eğitiminin temelini atan Dr. Kuhne, teknik okullar alanında araştırma yapıp, yaptığı araştırmaları rapor etmek için Omar Buyse, üniversitelerde reformlar gerçekleştirmek için Prof. Albert Malche gibi eğitim konusunda uzman kişiler Türkiye davet edilmiştir. Örneğin Amerikadan John Dewey Türkiye'nin gerçek ve çözülmesi gereken sorunlar üzerinden hareket etmesi gerektiğini söylemiştir. Türkiye'nin problemi olan Köylerdeki eğitim sorunları üzerinden hareket edilmesi sonucuna varılmıştır. Mustafa Kemal Batının her ne kadar da gelişmiş ve modern yapısını kabul etse de bazı sorunların çözümlenmesini yerel ve ulusun kendi dinamik yapısıyla çözümlenmesi gerektiğini anlamıştır. Bu aşamalardan geçen eğitimin Kurtuluş Savaşı gibi ehemmiyetli olduğu kazanılan zaferin devamlılığını sağlamak için eğitim ve eğitim- öğretim yapacak kurumların bu noktada önemli olduğu apaçık ortaya çıkmaktadır. Köy enstitüleri bu düşünsel ve aşamalardan geçerek oluşmuştur. Enstitüler Cumhuriyetin yapmak istediği yenilikleri özellikle ülkenin kanayan yarısı durumunda olan cehaleti köylerden başlayarak toplumun her kesiminde yok etmeye çalışmıştır. İşte bu savaşın en önemli mücadele edeni İsmail Hakkı Tonguç'tur. Tonguç Türkiye'nin kaçınılmazı olan cehaleti gören aydın bir şahsiyettir. İsmail Hakkı Tonguç referans aldığı batılı aydınlardan ulusun içerisinden ülkeye hizmet edecek bu ülkenin değerleriyle yoğrulmuş aydın sınıfı oluşturmak istemiştir. Bu noktadan yola çıkarak Köy Enstitülerini kurmuştur.

Tonguç dünyanın farklı yerlerinden gelen uzmanların görüşlerinden yola çıkmıştır; fakat ülkenin gerçeği olan sorunları ve ülkenin sahip olduğu değerleri göz ardı etmeden var olma nedenini köye bağlayan bir eğitim kurumu oluşturmuştur.

Köy enstitülerinin temelinde yatan “üretim ve üretirken de öğrenim” anlayışı vardır. Yani öğrenilen bilgilerin teoriden pratiğe dönüştürme, pratiğe dönüştürülen bilgilerin kalıcılığı anlatılmaya çalışılmıştır. Enstitüler her anlamda başarılı işler yapmışlardır yani eğitim dışında ziraat, sağlık, sosyal toplum olma ve teknik anlamda ülke genelinde topluma yol göstermişlerdir. Yapılacak yenilikler, eğitim alanında yapılacak çalışmalar ülkenin geneline ulaşabilmesi için çeşitli çalışmalar, plan ve programlar yapmışlardır. Bunların yapılmasının nedeni ise Köy Enstitülerini ülkenin her yerinde açılmasını sağlamaktır. Köy enstitüleri kurulduğu yerlerin bir özelliği şehir merkezleri dışında kasabalardan uzak birçok bölgenin ya da şehrin ortak noktası olan, karayolunun kesiştiği ya da tren yoluna yakın yerlerde kurulmuştur. Enstitüler verimli alanlarda kurulmak yerine verimsiz ve işlenmesi zor alanlarda kurulmuştur ve işlenmesi zor verim oranı düşük bu toprakları işleyip elde ettikleri ürünlerle kendi geçim kaynaklarını da oluşturmuş oluyorlardı. Zorlu ve kolay olmayan bu aşamalar enstitüde olan herkesin ortak çabasıyla başarıya erişmiştir.

Köy Enstitüleriyle birlikte pratik bilgilerin nasıl kullanılacağı öğrenilmiş ve bu bilgilerin gündelik yaşamda, kültürel etkinliklerde genel olarak yayılma alanı bulmasını sağlamıştır. Yani enstitülerde pedagojik ve sosyolojik eğitim vazgeçilmez bir eğitimi ve sosyal toplum oluşturma aracı olmuştur; çünkü enstitülerde verilen eğitim, oluşturulan programlar insanların günlük hayatını kolaylaştıran eğitim ve programlardı. Görülen dersler uygulanan programlar enstitülerde sınıf ortamında öğrenilip bırakılan dersler değil, sahada uygulanarak “iş içinde iş öğrenme” yöntemiyle oluşturulan programlardan ve derslerden meydana gelmekteydi. Mevcut eğitim sistemi ile Köy Enstitülerinin eğitim sistemi karşılaştırıldığında günümüz eğitiminde ezber dayalı, sadece okuyarak sınıf ortamında, el becerisi geliştirilmeden öğretilen ve işlenen dersler varken, enstitülerde bu durumun tam tersi bir durum söz konusuydu.

Köy Enstitülerinde eğitim alan çocuklar köy işlerinde çalışan çocuklardan oluşmaktaydı. Binaların yapılması, atölyede, tarlada eli işe yatkın ve zor koşullar altında çalıştıkları için bu yönüyle enstitülere büyük fayda sağlamışlardır. Eli iş tutan

bu çocuklar enstitüleri için faydalı bir faktör olmuştur. Diğer eğitim kurumları sadece teoride eğitim verip zihinde kalan bilgilerin doğruluğunu ve öğrenci başarısını bu şekilde değerlendirirken, Köy enstitüleri teori derslerinde, uygulamalı derslerde tartışan, soran sorgulayan, kişisel gelişime katkı sağlayacak kültür derslerine önem veren öğrencileri başarılı saymıştır. Zihin ve beden doğru orantılı bir şekilde çalışmasına önem vermiştir. Üretime katkı sağlayan, üretimin nasıl yapılacağına ya da daha iyi nasıl ürün üretilir, üretilen ürünlerin yönlendirmesini yapabilen çok yönlü düşünen seçkin insan modeli yetiştirmeye çalışmıştır.

Köy Enstitüleri verdiği eğitimde uyguladığı öğretimde her daim disiplinli ve özverili şekilde hareket etmiştir. Fakat disiplin çerçevesinde hareket ederken öğrencileri sıkmadan eğitim ve öğretimini uygulamaya çalışmıştır. Bundan dolayıdır ki dersleri zevkli ve eğlenceli hale getirmek için günümüzde önemsizmiş gibi görülen beden eğitimi, resim, müzik gibi derslere önem vermiş ve öğrencilere bu dersi enstitülerde diğer derslerle birlikte vermişlerdir. Örneğin; müzik derslerinde mutlaka öğrencilere bir enstrüman çalması öğretilirdi; çünkü enstitülerde eğitim alan bir öğrenci bir enstrüman çalmak zorundaydı.

Enstitülerde diğer bir amaç ise köylerde ve kentlerde yaşayanlar arasındaki farklılığı ortadan kaldırmaktı. Bunun içinde eşitlik ortamı yaratıp bunu fırsata çevirecek birçok düşünceleri harekete geçirmişlerdir. Örneğin tam devirli köy ilkokullarından birinde beş yıl eğitim alıp ve sonra bu okullarda mezun olan bir öğrenci Köy Enstitülerine kabul edilirdi. Bu anlatılanlar bir nevi enstitülerin kuruluş felsefesini de oluşturmaktaydı.

Bir diğer önemli konu ise 3803 Sayılı Kanun'dur. Bu kanun enstitüleri resmi bir çerçeve içerisinde oturmuş ve köye öğretmen, meslek elemanı yetiştirmek için Köy enstitülerini resmi bir şekilde kurulduğunu açık bir şekilde gösteren bir kanundur. Bu yasa çerçevesinde enstitülerde uygulanacak olan öğretim programları hazırlanmış oldu. 1943 yılına kadar deneme-yanılma yoluyla öğretim programları oluşturulmuş oldu. Planlı ve amaca uygun ilköğretim programı 1943 yılı öğretim programı olmuştur. Bu programla üretime dayalı iş anlayışı ilkesi meydana gelmiştir. Üretime dayalı iş anlayışıyla birlikte görev aldıkları köylerde, teknik bilgileri bilmeyen kesime, teknik bilgiler çerçevesinde iş öğretmek, görevli olan öğretmenlerin ise oralarda icra edeceği iş bilgileri öğretilmiştir. 1943 yılının öğretim programının diğer bir dikkat çekici yönü

ise derslerin alanlara ayrılmış olmasıdır. Alanlara ayrılan dersler üç başlıkta toplanmıştır bu dersler Kültür dersleri, Ziraat dersleri ve Teknik derslerdir. 1943 yılından 1946 yılına kadar program doğru ve amacına uygun bir şekilde uygulanmıştır. Fakat 1947 yılı programı siyasi çekişmeler gölgesinde 1943 yılı programından uzak ve amacına aykırı bir şekilde hazırlanmıştır. Bunun en somut göstergesi klasik okullara benzer eğitim anlayışını getirmiştir. Örneğin sanat ve atölye dersleri sınıflarda yapılmaya başlanmıştır. Bilgiyle beraber kullanılan beceri ve işe dönük eğitim zamanla terk edilmeye başlanmıştır.

Enstitüler II. Dünya Savaşı içerisinde kurulmuş savaşın neden olduğu, kıtlık, yokluk ve ekonomik sıkıntıların olduğu bir döneme denk gelmiştir. Enstitüler yaşanan bunca zorluklara rağmen problemlerin üstesinden üretime dayalı iş sayesinde üstesinden gelmişlerdir. Enstitü alanlarına dâhil tarım arazilerinde yaptıkları hayvancılık sayesinde kendi ekonomik kaynaklarını oluşturmuşlardır. Enstitü çevresinde teknik araç ve gereçlerin yapıldığı atölyeler, köylerde sağlık sorunlarının en aza indirmek için yetiştirilen sağlık memurları savaş koşulları göz önüne alındığında yadsınamayacak bir başarı olduğu görülmektedir.

Enstitüler, öğrencilere sorumluluk bilinci aşılayıp eğitim verecekleri yerlerde karşılaşacağı zorlukları aşabilecek yetenek kazandırmaktaydı. Zaten eğitimciden çok lider vasfının özelliklerini kazandırıp, köyde aydın kişi olmak yerine, aydın sınıf toplumu oluşturmaya çalışmışlardır. Köy çocuklarına eğitimi sevdirmenin yollarını aramıştır. Köylerde okuma – yazma bilmeyenlere kurslarla okuma- yazma öğretmişlerdir. Enstitülerden mezun olan öğretmenler köye gittiklerinde yalnız bırakılmamıştır. Sorunlar karşısında gezici öğretmenlerle, Köy Enstitüsü müdürüyle devamlı irtibat halinde olup sorunların ortadan kaldırılmasına çalışılmıştır.

Köy enstitüleri ekonomi ve toplumsal gelişmenin öncüsü olmuş, milleti meydana getiren değerler- kültürler tekrar hatırlatmış, devlete yük olmadan kendi masraflarını en aza indirgeyip işe- iş içinde hayatı öğrenmek yönelik bir eğitim vermiştir. Yönetime katılmanın bir yolu ise aydın toplumların bilinçli bir şekilde kendisini, devletini yönetecek kişiyi seçmesinden geçmektedir. Bunun içinde bilinçli, aydın ve soran – sorgulayan bir toplum yaratmayı amaçlamıştır köylerde.

Ülke nüfusunun % 80’ni köylerde yaşamaktaydı. O dönemlerde sorunların ve çözülmesi gereken problemlerin çoğu köylerde yer almaktaydı. Köylüyü kentlere

çekmek yerine, köylerdeki sorunları çözmeyi, tarımı, ekonomiyi ve sağlık sorunlarını çözüp teknik bilgileri köy toplumuna öğretmeye çalışmıştır.

Köy enstitüleri programlarını başarılı bir şekilde yerine getirmekteydi. Çağdaş ve sosyal toplum oluşturma yolunda emin adımlarla ilerlerken iç muhalefetten olumsuz yönde tepkilere maruz kalmıştır. Her iki kesimden enstitülere karşı muhalif olanlar vardı. Sovyet Rusya gibi bir eğitim modeli benimsemiş kız-erkek karma eğitimin, buldukları çevrenin aynı olması, komünistlik propagandası yapılıyor gibi sağ görüşlülerin ağır eleştirilerine maruz kalırken sol kesimden de bazı eleştiriler gelmiştir bu eleştiriler ise şöyledir; Köy enstitülerinin köy halkını sömürdüğünü, enstitüde yetişen öğrencilerin şehirlerdeki okullarda eğitim gören öğrencilere göre daha fazla sorumluluk taşıyor gibi eleştiriler gelmiştir. Bu iddialar ve eleştiriler Köy enstitülerini olumsuz yönde etkilemiş ve yıpratmıştır. İlk aşamada işe dayalı olan iş eğitimi ilkesi terk edilmiş bununla beraber gelen Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünün kapatılması süreci ve bununla beraber Köy Enstitülerinin kapatılması sürecini hızlandırmıştır.

Köy enstitüleri ülkenin ve toplumsal gelişmenin yanı sıra sosyo- ekonomik alanda da gelişime katkı sağlamıştır. Gelişmişliği eğitim ile üretimin iç içe olduğu bir öğretim programıyla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Enstitülerin diğer bir özelliği kendi gerçeğini görüp sosyal ve ekonomik sorunlarını bu gerçeklik çerçevesinde çözmeye çalışmış, eğitim ve kültür devrimini gerçekleştirmeye amaçlamıştır. Yani Cumhuriyet devrimlerinin gerçekleştirmeye çalıştığı ulus- devlet ilişkisini güçlendirmeye çalışmıştır.

Son olarak Köy Enstitüleri kalkınmanın ve aydınlanmanın köylerden başladığına inanılması gerektiği bir anlayışın somut göstergesi olmuştur. Aydın bir zümreyi temsil eden bir kurum niteliği taşımamıştır. Her kesimi temsil eden yokluk içinde olan çocuklara eğitim imkânı sağlamış bir fırsat eşitliğidir. Öğrenci odaklı olan ezber zihniyetine karşı gelen, tecrübe ve deneme- yanılma yoluyla hayatı öğretmeye çalışan, toplumsal dayanışma bilincinin aşılandığı bir eğitim kurumudur. Bu çalışma Türk Eğitim Sisteminin ve eğitim alanında çalışma yapacak kişilere kaynak niteliği taşımaktadır. Köy Enstitüleri günümüz eğitim sorunlarına cevap bulacak bir eğitim kurumudur. Öğrenilen bilgilerin günlük hayatta kolaylık sağlamadığı, pratiğin eksik olduğu ve bilgilerin nasıl kullanılması gerektiğini bilmeyen bir eğitim sorunu ile karşı

karşıya kalmıştır bu nedenle bu sorunlara çözüm bulunması için Köy Enstitülerinin izlediği yol incelenmeli ve günümüz koşullarına göre tekrar düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)*. (7.Basım) İstanbul: Alfa.
- Altunya, N. (2014). *Köy Enstitüsü Sistemi Toplu Bakış*. (4.Basım) İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Apaydın, T., Aydoğan, M., Altunya, N., Başaran, İ. E., & Gazalcı, M. (2000). *Dünya'ya Örnek Bir Eğitim Uygulaması Köy Enstitüleri*. (1.Basım) İstanbul: Tüses .
- Atatürk, M. K. (1961). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (Cilt I)*. ANKARA: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü .
- Avcıoğlu, D. (2002). *Milli Kurtuluş Tarihi 1838'den 1995'e (Cilt III)*. (1.Basım) İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Avcıoğlu, D. (1976). *Türkiye'nin Düzeni (Cilt I)*. (10. Basım) İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Aydın, B. M. (2007). *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*. (1.Basım) Ankara: Anı.
- Aydoğan, M. (1997). *İsmail Hakkı Tonguç - Kitaplaşmamış Yazıları (Cilt I)*. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- Barkan, Ö. L. (1946). *Çiftiçiyi Topraklandırma Kanunu ve Türkiye'de Zirai Reformun Ana Meseleleri*. (3.Basım) İstanbul: İktisat Fakültesi Mecmuası.
- Başaran, M. (1999). *Devrimci Eğitim Köy Enstitüleri*. (1.Basım) İstanbul: Papirüs Yayınları.
- Başgöz, İ., & Wilson, H. E. (1968). *Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk*. Ankara: Dost Yayınları.
- Berkes, N. (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. (1.Basım) İstanbul: Doğu-Batı.
- Bilim, C. Y. (1984). *Tanzimat Devrinde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)*. (1. Basım)Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Binbaşıoğlu, C. (1993). *Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri*. (1.Basım) İzmir: Dikili Belediyesi.
- CHF,(1932).*Halk Evleri Talimatnamesi*. Ankara: Hâkimiyeti Millîye Matbaası.

- Eğit- Der yayınları. (1990). *Kuruluşunun 50.Yılında Köy Enstitüleri* (Cilt 2). Ankara: Eğitim-Der .
- Ekinci, N. (1997). *Sanayileşme ve Uluslaşma Sürecinde Toprak Reformundan Köy Enstitülerine*. (1.Basım) Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergin, O. N. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi (1.Basım)*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Evren, N. (1998). *Köy Enstitüleri Neydi Ne Değildi*. (1.Basım) Ankara: Güldikeni.
- Eyuboğlu, S. (1999). *Köy Enstitüleri Üzerine*. (1.Basım) İstanbul: Cumhuriyet.
- Gedikoğlu, Ş. (1971). *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*. (1.Basım) Ankara: İş matbaacılık ve Tic.
- İnalcık, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. (R. Sezer, Çev.) (4.Basım) İstanbul: Yapı Kredi.
- Kansu, N. A. (1930). *Türkiye'de Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme* (Cilt I). (1.Basım) İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- Kaya, Y. (2001). *Bozkurdan Doğan Uygarlık Köy Enstitüleri Antigone'den Mızraklı İlmihal'e* (Cilt I). (1.Basım)İstanbul: Tıglat Matbaacılık.
- Kepek, M. (2001). *Basında Köy Enstitüleri (1936-1944)* (Cilt I). (1.Basım) Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- Kodaman, B., & Saydam, A. (1992). *Tanzimat Devri Eğitim Sistemi- 150. Yılında Tanzimat*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kurtkan, A. (1972). *Sosyolojik Açısından Eğitim ve Kalkınmanın Esasları*. İstanbul: Fakülteler.
- Kuyumcu, İ. (2003). *Aydınlanma Sürecinde Köy Enstitüleri Devrim Yazıları Sonrası*. (1.Basım) Ankara: Selvi.
- Maarif, V. (1941/2003). *Köy Enstitüleri* (Cilt I-II). Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- Meydan, S. (2017). *Atatürk'ün Gizli Kurtuluş Planları Parola Nuh*. (8.Basım) İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Okçun, A. G. (1984). *Osmanlı Sanayi 1913-1915 İstatistikleri*. (3.Basım) İstanbul: Hil.
- Ortaylı, İ. (2005). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. (21.Basım) İstanbul: İletişim.
- Öner, S. (1979). *Köy Enstitülerinden Eğitim Enstitülerine*. (1.Basım) İstanbul: Su.
- Özgen, B. (2002). *Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri*. İzmir: Final matbaacılık.
- Öztürk, C. (2000). *İdadi İslam Ansiklopedisi* (Cilt 21). İstanbul: Diyanet Vakfı .

- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (4.Basım)* (Cilt I). İstanbul: MEB.
- Pazar, M. (2001). *Demokratik Eğitimde Bir Anıt Kurum Köy Enstitüleri*. (1.Basım) Ankara: Güldikeni Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (1991). *Osmanlı Eğitim Tarihi*. (1.Basım) İstanbul: İletişim.
- Sarikaya, Y. (1997). *Medreseler ve Modernleşme*. (1.Basım) İstanbul: İz.
- Semerci, B. (1989). *Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri*. İstanbul: Özgür basın.
- Shaw, S., & Kural, E. (1983). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, Mehmet Harmancı (Çev.)*. İstanbul: E.
- Sungu, İ. (1938, Temmuz). Tevhid-i Tedrisat. *Bellekten, II* (7/8), s. 397-431.
- ŞAKİR, M. (1981). *Atatürk ve Harf Devrimi*. (1.Basım) Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Şükun, Z. (1996). *Farsça Lügat (1.Basım)* (Cilt I). İstanbul: MEB.
- Tekben, Ş. (1947). *Canlandırılacak Köy Yolunda* . (1.Basım) Malatya: Akçadağ Köy Enstitüleri .
- Tekben, Ş. (1962). *Neden Köy Enstitüleri*. (1.Basım) İstanbul: Milli Gençlik Teşkilatı.
- Tekeli, İ., & İlkin, S. (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda, Eğitim ve Bilgi Üretim Sistemi Oluşumu ve Dönüşümü*. (1.Basım) Ankara: Tarih Kurumu Yayınları.
- Tonguç, İ. H. (1998). *Eğitim Yolu İle Canalandırılacak Köy*. (3.Basım) Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- Turan, Ş. (2000). *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*. (1.Basım) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Turan, Ş. (2000). *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Türk Dil Kurumu. (1968). *Atatürk'ün Söylevleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkoğlu, P. (2017). *Tonguç ve Enstitüleri (2.Basım)*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*. (1. Basım) Ankara: Milli Eğitim Basımevi .
- Ülkütaşır, M. Ş. (1981). *Atatürk ve Harf Devrimi* . (2.Basım) Ankara: Türk Dil Kurumu.

Yücel, H. A. (1946). *Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler* (Cilt II). (1. Basım) Ankara: Türk Devrim Tarihi.

Yücel, H. A. (1994). *Türkiye'de Orta Öğretim*. (1. Basım) Ankara: Kültür Bakanlığı.

MAKALELER

Açık, K. (2016). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadar Olan Dönemde Rüştüye, İdadi ve Sultani Mekteplerindeki Arapça Derslerinin Yabancı Dil Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi. *Ekev Akademi* (65), 313-342.

Albayrak, M. (1989). Yeni Türk Alfabesinin Kabulü Öncesinde Türk Kamuoyunda Bazı Tartışmalar ve Millet Mekteplerinin Açılması (1862-1928). *Atatürk Yolu*, 463-495.

Altın, H. (2008). Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimizdeki Yeri. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (13), 271-283.

Aydıntan, B. (2004). Cumhuriyetin 80.Yılında Dünden Bugüne Türkiye'nin Öncü İşletme ve Yöneticileri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 113-125.

Aysal, N. (2005). Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri. *Atatürk Yolu* (35-36), 267-282.

Demirel, F. (2012). II.Meşrutiyetten Sonra Osmanlı'da Orta Öğretim: Sultaniler. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 27 (2), 339-358.

Dönmez, R. (1945). Hasanoğlan Köy Enstitüsünün Kısa Tarihçesi. *Köy Enstitüleri Dergisi* (1), 21-22.

E, T. (1952). Köy Eğitimi Üzerine Farklı Görüşler. *İmece Dergisi*, II (10).

Gelişli, Y. (2002). Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü). *Türkler/Yeni Türkiye*, 15, 35-43.

Taşdemirci, E. (2001). Türk Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü* (10), 14-30.

Taşkın, Ü. (2008). Klasik Dönem Osmanlı Eğitim Kurumları. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (3), s. 344-366.

Tongul, N. (2004, Mayıs-Kasım). Türk Harf İnkılabı. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* (33-34), s. 103-130.

Turan, M. (2011). Osmanlıdan Cumhuriyete Tevhidi Tedrisat. *Türk Yurdu* (288), 191-197.

Uyanık, E. (2009). Tanzimat Döneminde Modern Eğitimin Yaygınlaştırılması Yolunda Pratik Bir Çözüm Yarı(m) Rüştüyeler. *Tarih Dergisi* (49), 91-111.

Yıldız, N., & Akandere, O. (2017). Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17 (35), 275-316.

TEZLER

Akdoğan, E. M. (2016). *Köy Enstitülerinde Eğitim Anlayışı ve Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi Öğretimi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Atatürk Üniversitesi: Erzurum.

Ataş, U. (2003). *Millet Mektepleri (1928-1935) (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Anadolu Üniversitesi: Eskişehir.

Ateş, A. E. (2011). *1940-1946 Yılları Arasında Türkiye'de Köylü Eğitimi: Ulus-Devlet İnşasında Köy Enstitülerinin Yeri (Yayımlanmamış doktora tezi)*. İstanbul Üniversitesi: İstanbul .

Bahadır, Z. (1994). *Köy Enstitülerinin Sosyolojik İncelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Cumhuriyet Üniversitesi: Sivas.

Bakkal, İ. (1999). *Köy Enstitüleri Kuruluş Faaliyetleri ve Kapanışı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. İstanbul Üniversitesi: İstanbul.

Güngör, T. (2007). *Enderun Saray Mektebinde Has Oda Teşkilatı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Marmara Üniversitesi: İstanbul.

Karakuş, T. (2014). *Osmanlı Devlet Yönetim Sisteminde Enderun Saray Mektebi'nin Yeri ve Yönetim Sistemi Üzerindeki Etkisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Sabahattin Z

Toklu, N. (2010). *Türkiye'de Toprak Reformu Politikalarının Değerlendirmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Selçuk Üniversitesi: Konya.aim Üniversitesi: İstanbul .

Toprak, G. N. (2008). *Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Afyon Kocatepe Üniversitesi: Afyon.

Türkyılmaz, M. (2009). *Osmanlı Klasik Döneminde, Enderun Mektebindeki Üst Düzey Yönetici Eğitimi ile Günümüzdeki Üst Düzey Yönetici Eğitimin Karşılaştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Yeditepe Üniversitesi: İstanbul.

İNTERNET KAYNAĞI

TBMM Web Sitesi 10 Mart 2019 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbmc021/kanuntbmmc021/kanuntbmmc02103803.pdf adresinden erişildi.

Mevzuat Web sayfasından 15 Mart 2019 tarihinde <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.4274.pdf> adresinden erişildi.

TBMM Web sitesinden 8 Şubat 2019 tarihinde
https://www.tbmm.gov.tr/tarihce/aturk_konusma/1d3yy.htm
erişildi. adresinden

ÖZGEÇMİŞ**Adı ve Soyadı: Ali KIRIKTAŞ****Doğum Yeri ve Tarihi: Malatya- 1988****Öğrenim Durumu:**

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Kırıkkale Üniversitesi	2016
Yüksek Lisans	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Atılım Üniversitesi	2019

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl

Yabancı Diller: İngilizce**Yayınlar:****E-posta:****ali_kiriktas_44@hotmail.com****Telefon: 0538 895 96 26****Tarih:17/05/2019**

% **15**
BENZERLIK ENDEKSI

% **13**
İNTERNET
KAYNAKLARI

% **4**
YAYINLAR

% **12**
ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BIRINCIL KAYNAKLAR

1 Submitted to Turkiye ve Orta Dogu Amme İdaresi Enstit **%2**
Öğrenci Ödevi

2 kutup.dicle.edu.tr **%2**
İnternet Kaynağı

3 Submitted to Kahramanmaraş Sütçü İmam University **%1**
Öğrenci Ödevi

4 turkyurdu.com.tr **%1**
İnternet Kaynağı

5 acikerisim.aku.edu.tr:8080 **%1**
İnternet Kaynağı

6 www.askimlarengarenk.com **%1**
İnternet Kaynağı

7 www.kadimdostlar.com **%1**
İnternet Kaynağı

8 apaygayrimenkul.blogspot.com **%1**
İnternet Kaynağı